

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ-
MANAGEMENT ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (MBA TOURISM MANAGEMENT)

Η Διαχρονική Ανάπτυξη του Ρωσικού Τουρισμού στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης: Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα- Προβλέψεις

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΟΥΛΙΑ Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2012

Διατριβή που εκπονήθηκε για την απονομή του πτυχίου του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων (ΜΒΑ)- Μάνατζμεντ Τουρισμού του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

**«Η Διαχρονική Ανάπτυξη του Ρωσικού Τουρισμού
στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης: Αφίξεις
Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα- Προβλέψεις»**

ΙΟΥΛΙΑ Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

Επιβλέπων: κ. Μ. Σφακιανάκης

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία με τίτλο «Η Διαχρονική Ανάπτυξη του Φωσικού Τουρισμού στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης: Αφίξεις Φώσων Τουριστών στην Ελλάδα-Προβλέψεις» πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διοίκηση Τουρισμού του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιά.

Με την περάτωση της εργασίας αυτής θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στα πρόσωπα που συνετέλεσαν στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής.

Καταρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Μ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ, ο οποίος ως επιβλέπων της παρούσας μελέτης μου προσέφερε πολύτιμη βοήθεια και συμβουλές αναγκαίες για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα, επίσης, να απευθύνω στους κ. Ν. ΤΣΑΒΕΛΑ, Διευθυντή Στατιστικής της Τράπεζας της Ελλάδας, και κα. Κ. ΚΛΟΥΡΗ, του Τμήματος Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών, οι οποίοι μου παρείχαν στατιστικά στοιχεία αναγκαία για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου τους γονείς μου για την υποστήριξη και τη βοήθειά τους καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

«Η Διαχρονική Ανάπτυξη του Ρωσικού Τουρισμού στην Ελλάδα. Μελέτη Περίπτωσης: Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα- Προβλέψεις»

Ιουλία Π. Τσιριγώτη

Σημαντικοί Όροι- Λέξεις Κλειδιά

Ρωσία, Ελλάδα, τουρισμός, Ελληνο-ρωσικές σχέσεις, αφίξεις, χρονοσειρές, προβλέψεις

Σύνοψη

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση και η πρόβλεψη των αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα από την οπτική των διαχρονικών σχέσεων των δύο χωρών και της πατροπαράδοτης φιλίας των δύο ομόδοξων λαών, οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη και ισχυροποίηση των δεσμών που συνδέουν την Ελλάδα και τη Ρωσία.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας ασχολείται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη σημασία του παγκόσμιου και του ελληνικού τουρισμού, ειδικότερα δε με τις επιδόσεις και την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις λεγόμενες αναδυόμενες οικονομίες, γνωστές και ως χώρες BRIC, στις οποίες περιλαμβάνεται και η Ρωσία, και οι οποίες αποτελούν επιθυμητές αγορές-στόχους τόσο από την Ελλάδα όσο και από άλλους τουριστικούς προορισμούς λόγω του μεγάλου πληθυσμού τους και της συνεχούς και ταχείας οικονομικής τους ανάπτυξης. Το κεφάλαιο αυτό κλείνει με μια αναφορά στα κοινωνικά δίκτυα (social media) και την κινητή τεχνολογία (mobile technology) τα οποία αποτελούν σύγχρονη και εξελισσόμενη τάση και έχουν ήδη, αν και σε πρώιμο ακόμα στάδιο, αρχίσει να «εισβάλλουν» και στον τουριστικό τομέα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται στοιχεία του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού πλαισίου της Ρωσίας, προκειμένου να αποδοθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη χώρα η οποία, κατά την τελευταία δεκαετία, αποτελεί δυναμική αναδυόμενη τουριστική αγορά, ειδικότερα για την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Στην επόμενη ενότητα γίνεται αναφορά στις σχέσεις της Ελλάδας με τη Ρωσία, οι οποίες έχουν τις ρίζες τους στον 9ο αιώνα και οι οποίες, μετά τις σχετικά πρόσφατες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στη Ρωσία, συνέβαλλαν στη δημιουργία και ανάπτυξη διμερών οικονομικών σχέσεων με την Ελλάδα σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος, μεταξύ αυτών και του τουρισμού.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στον ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό γενικά, περιγράφει το προφίλ των Ρώσων τουριστών ενώ στη συνέχεια παρουσιάζει την ανταγωνιστική θέση της Ελλάδας σε σχέση με άλλους μεσογειακούς προορισμούς στις προτιμήσεις των Ρώσων. Επίσης, γίνεται ανάλυση των αφίξεων και της δαπάνης των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια της παρούσας εργασίας γίνεται μια σύντομη αναφορά στη θεωρία των χρονοσειρών και με την βοήθεια του στατιστικού πακέτου STATGRAPHICS επιχειρείται μια προσπάθεια πρόβλεψης της εξέλιξης των αφίξεων των Ρώσων τουριστών για το επόμενο έτος. Η διπλωματική εργασία κλείνει με την παράθεση συμπερασμάτων και προτάσεων για την βελτίωση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, τόσο σε σχέση με την τουριστική ζήτηση από τη Ρωσία όσο και στο σύνολό του.

Κατάσταση Πινάκων

<u>Πίνακας 1:</u> Διεθνείς Αφίξεις Παγκοσμίως (2000-2010)	12
<u>Πίνακας 2:</u> Τουριστικές Εισπράξεις Παγκοσμίως (2000-2010)	14
<u>Πίνακας 3:</u> Οι 10 Πρώτες Αγορές εξερχόμενου τουρισμού για το 2010	16
<u>Πίνακας 4:</u> Τουρισμός & ΑΕΠ 2000-2009	18
<u>Πίνακας 5:</u> Τουρισμός & Απασχόληση 2000-2009.....	18
<u>Πίνακας 6:</u> Ταξιδιωτικές εισπράξεις κατά χώρα προέλευσης ταξιδιωτών	22
<u>Πίνακας 7:</u> Διαχρονική εξέλιξη δαπάνης κατά ταξίδι, δαπάνης κατά διανυκτέρευση και μέσης διάρκειας παραμονής ταξιδιωτών στην Ελλάδα	23
<u>Πίνακας 8:</u> Μερίδια των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ΕΕ-27 στο σύνολο των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ΕΕ-27 (%).....	25
<u>Πίνακας 9:</u> Μερίδια των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ζώνης του ευρώ στο σύνολο των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ζώνης του ευρώ (%).....	26
<u>Πίνακας 10:</u> Ταξιδιωτικός και τουριστικός δείκτης ανταγωνισμού	28
<u>Πίνακας 11:</u> Παράγοντες ανταγωνιστικότητας τιμών του ταξιδιωτικού και τουριστικού δείκτη ανταγωνισμού	29
<u>Πίνακας 12:</u> Βασικά Μεγέθη Του Ελληνικού Τουρισμού (2009).....	30
<u>Πίνακας 13:</u> Αφίξεις Μη-Κατοίκων κατά μήνα (2007- 2009).....	32
<u>Πίνακας 14:</u> Οικονομικά Μεγέθη Ρωσικής Ομοσπονδίας (2008-2010)	49
<u>Πίνακας 15:</u> Αξία Αγροτικής Παραγωγής σε δισ. ρούβλια (2008-2010)	51
<u>Πίνακας 16:</u> Διμερές Εμπόριο Ελλάδας- Ρωσίας (2009-2010)	61
<u>Πίνακας 17:</u> Ελληνικές Εξαγωγές προς τη Ρωσία (2009-2010).....	62
<u>Πίνακας 18:</u> Ρωσικές Εξαγωγές προς την Ελλάδα (2009-2010).....	63
<u>Πίνακας 19:</u> Οι μεγαλύτερες ελληνικές επενδύσεις στη Ρωσία (2009)	66
<u>Πίνακας 20:</u> Αναχωρήσεις Ρώσων προς το εξωτερικό (2007-2010).....	74
<u>Πίνακας 21:</u> Οι Πάμπλουτοι (HNWIs) σε αριθμούς.....	83
<u>Πίνακας 22:</u> Κορυφαίοι τουριστικοί προορισμοί πολυτελείας για τους Ρώσους.....	84

<u>Πίνακας 23:</u> <i>Η Μεσογειακή Αγορά Ρωσικού Τουρισμού- Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στις Μεσογειακές Ανταγωνίστριες Χώρες (1999- 2001)</i>	88
<u>Πίνακας 24:</u> <i>Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (1999- 2002)</i>	89
<u>Πίνακας 25:</u> <i>Εξερχόμενος Ρωσικός Τουρισμός(1999- 2001)</i>	90
<u>Πίνακας 26:</u> <i>Εισερχόμενος Ρωσικός Τουρισμός (2003- 2010)</i>	93
<u>Πίνακας 27:</u> <i>Συνολική και Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (2003- 2010)</i>	94
<u>Πίνακας 28:</u> <i>Αξιολόγηση της ικανότητας πρόβλεψης του μοντέλου</i>	105
<u>Πίνακας 29:</u> <i>Σύνοψη μοντέλου ARIMA</i>	105
<u>Πίνακας 30:</u> <i>Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων μοντέλων</i>	107
<u>Πίνακας 31:</u> <i>Έλεγχοι καταλοίπων των συγκρινόμενων μοντέλων</i>	108
<u>Πίνακας 32:</u> <i>Πρόβλεψη αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα & διαστήματα εμπιστοσύνης (10/11-9/12)</i>	110
<u>Πίνακας 33:</u> <i>Συγκριτικός πίνακας αφίξεων Ρώσων τουριστών 10/2010-9/2011 & πρόβλεψης αφίξεων Ρώσων τουριστών 10/2011-9/2012</i>	111

Κατάσταση Διαγραμμάτων

<u>Διάγραμμα 1:</u> Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανεπτυγμένων και αναδυόμενων οικονομιών (σε εκατομμύρια),.....	15
<u>Διάγραμμα 2:</u> Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανεπτυγμένων και αναδυόμενων οικονομιών (σε ποσοστό).....	16
<u>Διάγραμμα 3:</u> Διαχρονική εξέλιξη ταξιδιωτικών εισπράξεων Ελλάδας, εισερχόμενης κίνησης τουριστών την Ελλάδα και της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης	17
<u>Διάγραμμα 4:</u> Κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά τρίμηνο.....	20
<u>Διάγραμμα 5:</u> Κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά λόγο ταξιδιού.....	21
<u>Διάγραμμα 6:</u> Μεριδία των ταξιδιωτικών εισπράξεων της Ελλάδας και των βασικών ανταγωνιστριών χωρών στον παγκόσμιο τουρισμό	27
<u>Διάγραμμα 7:</u> Εποχικότητα Διεθνών Τουριστικών Αφίξεων (2009).....	31
<u>Διάγραμμα 8:</u> Η εξέλιξη του Ρωσικού πληθυσμού για τα έτη 1950-2050 (σε χιλιάδες) ..	39
<u>Διάγραμμα 9:</u> Σύνθεση ΑΕΠ κατά κλάδους (2008).....	50
<u>Διάγραμμα 10:</u> Εξέλιξη ονομαστικού ΑΕΠ της Ρωσίας για τα έτη 1995-2010	50
<u>Διάγραμμα 11:</u> Εξέλιξη των εισοδημάτων στη Ρωσία	77
<u>Διάγραμμα 12:</u> Εξέλιξη της τουριστικής δαπάνης των Ρώσων	78
<u>Διάγραμμα 13:</u> Εξέλιξη του παγκόσμιου, ευρωπαϊκού και ρωσικού εξερχόμενου τουρισμού για τα έτη 2000-2005 (2000=100).....	79
<u>Διάγραμμα 14:</u> Ο ρωσικός εξερχόμενος τουρισμός κατά ηλικία για το έτος 2004	79
<u>Διάγραμμα 15:</u> Χρήστες του Internet και του Mobile Internet στη Ρωσία κατά ηλικία (Ιούλιος- Αύγουστος 2011)	85
<u>Διάγραμμα 16:</u> Περιοδόγραμμα (Residual Periodogram) χωρίς εποχικότητα	103
<u>Διάγραμμα 17:</u> Γράφημα Χρονοσειράς με πρόβλεψη αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα & διαστήματα εμπιστοσύνης (10/11-9/12)	110

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Σύνοψη	4
Κατάσταση Πινάκων	6
Κατάσταση Διαγραμμάτων.....	8
Περιεχόμενα.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Εισαγωγή	11
1.1 Η Οικονομική Σημασία του Τουρισμού	11
1.1.1 Τουρισμός και Παγκόσμια Οικονομία	11
1.1.2 Τουρισμός και Αναδυόμενες Αγορές	14
1.1.3 Τουρισμός και Ελληνική Οικονομία.....	17
1.2 Η διάρθρωση των τουριστικών εισπράξεων της Ελλάδας	19
1.3 Ελλάδα και Ανταγωνισμός.....	23
1.3.1 Ο Δείκτης Τουριστικής και Ταξιδιωτικής Ανταγωνιστικότητας (Travel & Tourism Competitiveness Index- TTCI).....	23
1.3.2 Ελλάδα και βασικοί ανταγωνιστές.....	25
1.4 Αδυναμίες και προοπτικές του ελληνικού τουρισμού.....	29
1.5 Κοινωνικά Δίκτυα (Social media) και Κινητή Τεχνολογία (Mobile Technology) στην υπηρεσία του τουρίστα.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Γνωριμία με τη Ρωσία	37
2.1 Γεωγραφία	37
2.2 Δημογραφία.....	38
2.3 Διακυβέρνηση- Διοικητική Διαίρεση.....	40
2.4 Πολιτισμός	41
2.5 Γλώσσα.....	43
2.6 Ιστορία.....	44
2.7 Οικονομία.....	49
2.7.1 Πρωτογενής Τομέας.....	51
2.7.2 Δευτερογενής Τομέας.....	52
2.7.3 Τριτογενής Τομέας.....	53
2.8 Ο Ελληνισμός της Ρωσίας.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Αλληλεπιδράσεις της ιστορικής πορείας των δυο λαών.....	56

3.1	Οι ελληνο-ρωσικές σχέσεις από τον 9ο αιώνα ως τα νεότερα χρόνια	56
3.2	Οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας- Ρωσίας	60
3.2.1	Στοιχεία των εμπορικών σχέσεων	60
3.2.2	Στοιχεία του επενδυτικού τομέα	64
3.2.3	Στοιχεία του ενεργειακού τομέα	68
3.3	Το θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας Ελλάδας- Ρωσίας	68
3.4	Προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης της συνεργασίας των δύο χωρών.....	70
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Ο Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός- Ανάλυση Αφίξεων Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα	72
4.1	Ο ρωσικός εξερχόμενος τουρισμός	72
4.1.1	Το προφίλ του Ρώσου τουρίστα	77
4.1.2	Οι κατηγορίες των Ρώσων τουριστών	80
4.1.3	Η Ρωσία ως χώρα προέλευσης τουριστών πολυτελείας	82
4.2	Η χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους Ρώσους τουρίστες	84
4.3	Μεσογειακές χώρες και Ρωσικός τουρισμός	87
4.4	Συντελεστές ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας και των μεσογειακών προορισμών για την προσέλκυση Ρώσων τουριστών	90
4.5	Εισερχόμενος ρωσικός τουρισμός στην Ελλάδα	92
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Ανάλυση Χρονοσειρών- Πρόβλεψη Αφίξεων... 95	
5.1	Εισαγωγή στις Χρονοσειρές	95
5.1.1	Συνιστώσες Χρονοσειρών	97
5.1.2	Μοντέλα Σύνδεσης Συνιστωσών Χρονοσειράς	98
5.1.3	Μεθοδολογία Κλασικής Ανάλυσης Χρονοσειράς	99
5.1.4	Μεθοδολογία Box- Jenkins	100
5.2	Ανάλυση Προβλέψεων Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα.....	103
	Προτάσεις- Συμπεράσματα.....	112
	Βιβλιογραφία	114
	Παράρτημα	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Εισαγωγή

1.1 Η Οικονομική Σημασία του Τουρισμού

Ο τουρισμός, ουσιαστικά, αποτελεί μια εξαγωγική βιομηχανία τουριστικών υπηρεσιών και επιδρά στο Ισοζύγιο Πληρωμών μιας χώρας ενεργώντας ακριβώς όπως και οι εξαγωγές αυξάνοντας το Χ (εξαγωγές), στην κλασική εξίσωση:

$$Y = C + I + G + (X - M)$$

Όπου Y= ΑΕΠ, C= Εθνική Δαπάνη για Κατανάλωση, I= Εθνική Δαπάνη για Επενδύσεις, G= Κυβερνητικές Δαπάνες, Χ= Εξαγωγές, Μ= Εισαγωγές.

Συνεπώς, το ΑΕΠ προσδιορίζεται από την σχέση εξαγωγών- εισαγωγών. Αν το Χ (εξαγωγές) είναι μεγαλύτερο από το Μ (εισαγωγές), τότε το ΑΕΠ της χώρας αυξάνεται με την διαφορά (Χ-Μ) σε απόλυτους αριθμούς¹.

1.1.1 Τουρισμός και Παγκόσμια Οικονομία

Ο τουρισμός είναι ένας από τους δυναμικότερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας, τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς όρους. Αποτελεί κυρίαρχη δραστηριότητα σε πολλές χώρες έχοντας αξιόλογες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στους άλλους τομείς της οικονομίας και συμβάλλοντας στην συνολική οικονομική ανάπτυξη των χωρών.

---

¹ «Διοίκηση Παράκτιων και Θαλασσίων Βιομηχανιών», Α.Μ. Γουλιέλμος, Εκδόσεις Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ (1997), σελ.: 222-223

Η εντεινόμενη παγκοσμιοποίηση έχει οδηγήσει σε δραματική αύξηση τόσο τις διασυνοριακές κινήσεις των αγαθών και των κεφαλαίων όσο και τις μετακινήσεις των ανθρώπων, ανεξαρτήτως αν ταξιδεύουν για λόγους αναψυχής ή επαγγελματικούς. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η διαμόρφωση των διεθνών αφίξεων σε παγκόσμια κλίμακα για την περίοδο 2000-2010:

Πίνακας 1: Διεθνείς Αφίξεις Παγκοσμίως (2000-2010)

	Διεθνείς Αφίξεις (εκατ.)	Μεταβολές
2000	674,0	
2001	684,1	1,50%
2002	702,6	2,70%
2003	689,0	-1,94%
2004	764,0	10,89%
2005	797,0	4,32%
2006	842,0	5,65%
2007	898,0	6,65%
2008	916,0	2,00%
2009	882,0	-3,71%
2010	940,3	6,61%

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων του UNWTO

Στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών ο παγκόσμιος τουρισμός σημείωσε αξιοσημείωτη μεγέθυνση, συνδεδεμένος άμεσα με την κοινωνικοοικονομική αναπτυξιακή διαδικασία, καθώς συμβάλλει σημαντικά στην άνοδο του επιπέδου διαβίωσης των τουριστικά ανεπτυγμένων περιοχών και, συνακόλουθα, στην ευημερία των πολιτών.

Ο επιχειρηματικός όγκος του τουρισμού σε παγκόσμια κλίμακα ενδεχομένως ξεπερνά αυτόν των εξαγωγών πετρελαίου, ειδών διατροφής και αυτοκινήτων, ενώ παράλληλα παραμένει η βασική πηγή εισοδήματος για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο τουρισμός ως οικονομικός τομέας συνδέεται άμεσα με πολλούς άλλους τομείς της οικονομίας και της παραγωγής. Κατά συνέπεια, τα οφέλη που η αύξησή του επιφέρει είναι πολυποίκιλα και στον τομέα της απασχόλησης.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συμβολή του τουρισμού στην παγκόσμια οικονομία με αριθμούς:

- Από το 1952 ως το 2005 ο αριθμός των διεθνών τουριστικών αφίξεων αυξήθηκε με ρυθμό 6,5% ετησίως. Αποτέλεσμα ήταν ο συνολικός αριθμός των ταξιδιωτών να εκτιναχθεί από τα 25 στα 806 εκατομμύρια. Την περίοδο 2005-2010 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις παρουσίασαν περαιτέρω αύξηση 18%, δηλαδή ετήσιο ρυθμό αύξησης περίπου 3%.
- Ο ρυθμός αύξησης του εισοδήματος που προέκυψε από αυτές τις αφίξεις ήταν ιδιαίτερα μεγάλος, αγγίζοντας το 11,2% για την περίοδο 1952-2005, γιγαντώνοντας την παγκόσμια οικονομία και αγγίζοντας τα 680 δις USD το 2005 (βλ. Πίνακα 2). Εξαιρέση αποτελούν τα έτη 1998 (Ασιατική κρίση του 1997 και Ρωσική κρίση του 1998), και 2001 εξαιτίας των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Την περίοδο 2005-2010 οι τουριστικές εισπράξεις παρουσίασαν συνολική αύξηση 36%. Το 2008 αποτελεί τη χρονιά με τις μεγαλύτερες τουριστικές εισπράξεις, 940 δις USD.
- Ως το 1950 οι 15 κορυφαίοι προορισμοί απορροφούσαν το 88% των παγκόσμιων αφίξεων, με το ποσοστό να μειώνεται στο 75% για το 1970 και στο 57% για το 2005, με αποτέλεσμα την πιο ομοιόμορφη κατανομή των οφελών του παγκόσμιου τουρισμού, συμπεριλαμβανομένων πλέον και νέων προορισμών, πολλοί εκ των οποίων βρίσκονται στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Το 2008 η παγκόσμια οικονομική κρίση έπληξε σημαντικά τον παγκόσμιο τουρισμό και τον οδήγησε σε μια αντίστροφη πορεία που συνεχίστηκε και το πρώτο μισό του 2009. Πιο συγκεκριμένα, το 2009 οι διεθνείς τουριστικές εισπράξεις μειώθηκαν περισσότερο από 9% σε σχέση με το έτος 2008, σε επίπεδο χαμηλότερο και από εκείνο του έτους 2007.
- Το 2009 οι παγκόσμιες αφίξεις μειώθηκαν κατά 4,2% σε σχέση με το 2008, φτάνοντας τα 880 εκατομμύρια, ενώ το 2010 οι παγκόσμιες αφίξεις σημείωσαν αύξηση της τάξης του 6,6% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αγγίζοντας τα 940 εκατομμύρια.
- Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO- United Nation World Travel Organization) προβλέπει μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης των διεθνών τουριστικών αφίξεων της τάξης του 4,1% με ορίζοντα το 2020. Συνεπώς, οι διεθνείς αφίξεις αναμένεται ως τότε να ξεπεράσουν το 1,5 δις ταξιδιωτών.

Πίνακας 2: Τουριστικές Εισπράξεις Παγκοσμίως (2000-2010)

	Τουριστικές Εισπράξεις (δισεκ. USD)	Μεταβολές
2000	475	
2001	464	-2,32%
2002	482	3,88%
2003	529	9,75%
2004	633	19,66%
2005	679	7,27%
2006	743	9,43%
2007	856	15,21%
2008	940	9,81%
2009	852	-9,36%
2010	926	8,69%

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων του UNWTO

Ο παγκόσμιος τουρισμός αντιμετωπίζει, και θα συνεχίσει να αντιμετωπίζει, μεγάλες προκλήσεις στη διάρκεια του 21ου αιώνα, οι οποίες σχετίζονται με τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη, την αντιμετώπιση των ανισοτήτων σε ζητήματα πλούτου και ευκαιριών αλλά και την ορθή κατανομή και διαχείριση των υπαρχόντων φυσικών πόρων, όπως ακριβώς συμβαίνει με κάθε ζωντανό κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας που έρχεται αντιμέτωπο με τη διαρκώς εξελισσόμενη διεθνή πραγματικότητα.

1.1.2 Τουρισμός και Αναδυόμενες Αγορές

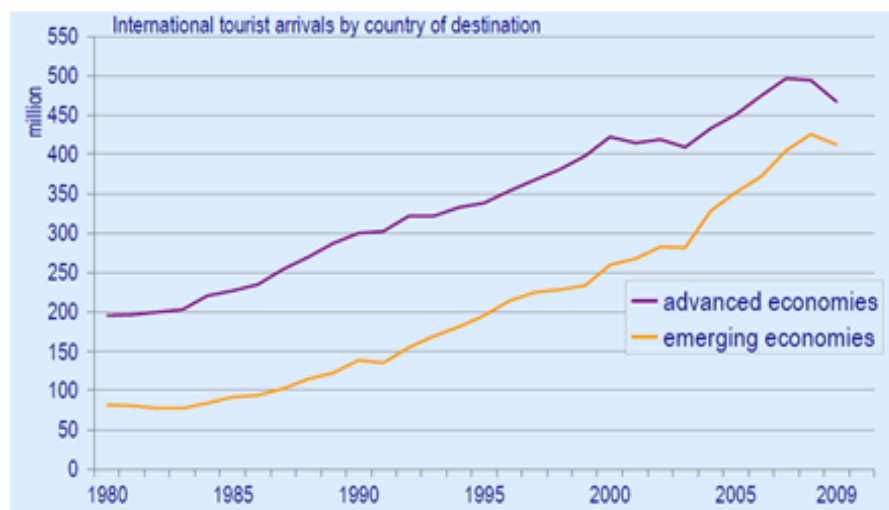
Οι αναδυόμενες οικονομίες, περισσότερο γνωστές με το ακρωνύμιο BRIC², από τα αρχικά των χωρών Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, ανέπτυξαν δυναμικά την οικονομία τους κατά την τελευταία δεκαετία και αναμένεται να αποτελέσουν στο μέλλον τέσσερις

² Το αρκτικόλεξο BRIC, στην οικονομία, αναφέρεται στις χώρες της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, οι οποίες θεωρούνται πως βρίσκονται σε ένα παρόμοιο στάδιο πρόσφατα προηγμένης οικονομικής ανάπτυξης. Το όνομα προέρχεται από τα αρχικά γράμματα των ονομάτων των χωρών (Brazil, Russia, India, China). Το ακρωνύμιο επινοήθηκε από τον Τζιμ Ο'Νιλ (Jim O'Neill), πρόεδρο της Goldman Sachs Asset Management, σε ένα έγγραφο του 2001 με τίτλο «Building Better Global Economic BRICs»

από τις μεγαλύτερες οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αύξηση του ΑΕΠ των χωρών αυτών σε συνδυασμό με τον συνολικό πληθυσμό περίπου τριών δισεκατομμυρίων, δηλαδή το 40% περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού, αναμένεται να συνεχίσουν να αναπτύσσονται με υψηλούς ετήσιους ρυθμούς. Κάθε μια από τις αγορές αυτές, λόγω της αυξανόμενης ευημερίας, έχει μια συνεχώς διευρυνόμενη μεσαία και ανώτερη εισοδηματική τάξη, η οποία θα αποτελέσει και τη μεγάλη ομάδα μελλοντικών καταναλωτών από τις χώρες αυτές.

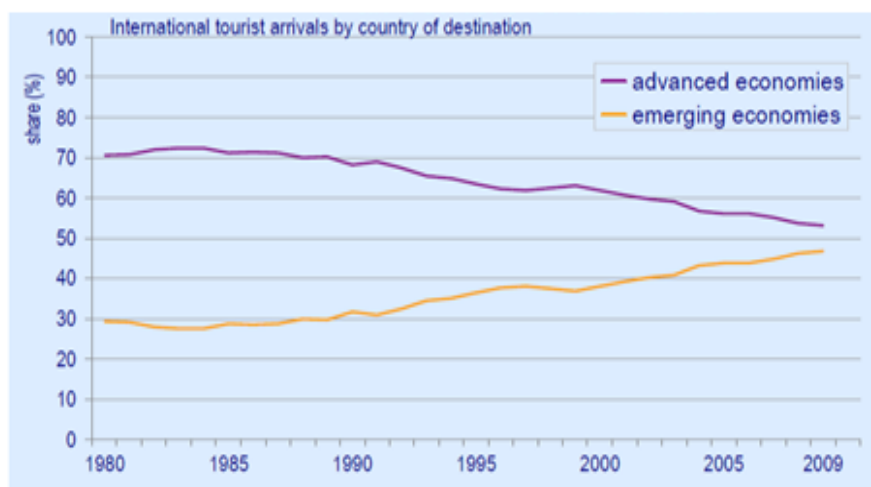
Η αυξανόμενη ευημερία των χωρών BRIC συμβάλλει σημαντικά και στην αύξηση της ζήτησης των χωρών αυτών για ταξίδια στο εξωτερικό. Ειδικότερα, ο ρυθμός αύξησης των τουριστικών αφίξεων από τις αναδυόμενες οικονομίες ήταν 6% για την περίοδο Ιανουάριος- Απρίλιος 2010, όταν για την ίδια χρονική περίοδο ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων από τις ανεπτυγμένες οικονομίες ήταν 3%.

Διάγραμμα 1: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανεπτυγμένων και αναδυόμενων οικονομιών (σε εκατομμύρια)

Πηγή: World Tourism Organization

Διάγραμμα 2: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις ανεπτυγμένων και αναδυόμενων οικονομιών (σε ποσοστό)

Πηγή: World Tourism Organization

Προς το παρόν, σύμφωνα με την έκθεση των παγκόσμιων τουριστικών τάσεων 2010/2011 (World Travel Trends Report 2010/2011), οι Κίνα, Βραζιλία και Ινδία αποτελούν μόνο μικρό ποσοστό του παγκόσμιου τουρισμού, ενώ η Ρωσία έχει ήδη, κατά την τελευταία δεκαετία, αναδειχθεί σε σημαντική αγορά για μεσογειακούς και άλλους προορισμούς. Η αντίστοιχη έκθεση για την περίοδο 2011/2012 αναφέρει, ότι η οικονομική ανάπτυξη και η ταχεία αύξηση των εισοδημάτων στις χώρες BRIC θα συνεχίσει και το 2012 να οδηγεί τη ζήτηση από τις χώρες αυτές για ταξίδια στο εξωτερικό.

Πίνακας 3: Οι 10 Πρώτες Αγορές εξερχόμενου τουρισμού για το 2010

Κατάταξη	Χώρα Προέλευσης	Ταξίδια (σε εκατ.)	Μερίδιο
1	Γερμανία	72,6	10%
2	ΗΠΑ	64,0	9%
3	Μεγάλη Βρετανία	54,9	8%
4	Γαλλία	31,7	5%
5	Καναδάς	27,3	4%
6	Ολλανδία	23,5	3%
7	Ιταλία	22,4	3%
8	Ρωσία	21,7	3%
9	Ιαπωνία	19,6	3%
10	Κίνα	16,1	2%

Πηγή: IPK International- Int'l Tourism Consulting Group- World Travel Monitor Company

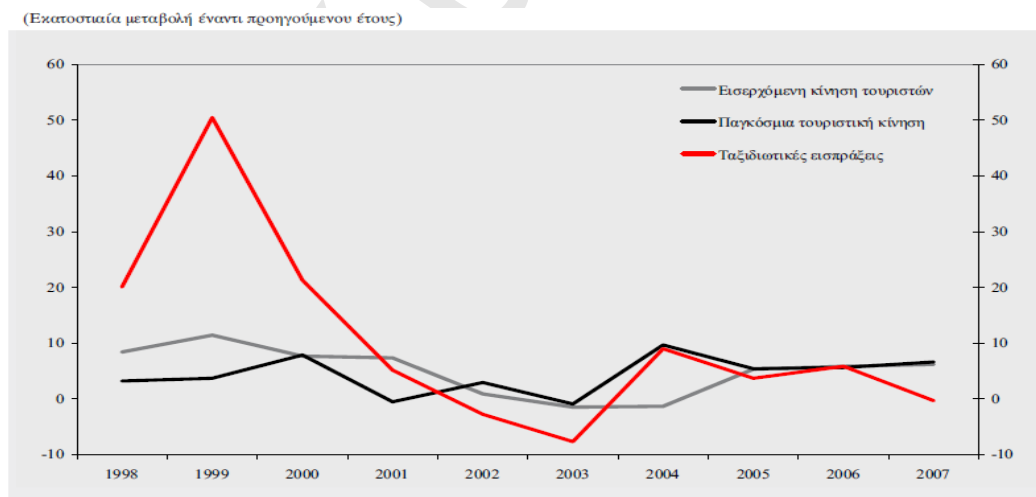

1.1.3 Τουρισμός και Ελληνική Οικονομία

Η σημασία της τουριστικής βιομηχανίας για την οικονομική δραστηριότητα της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα σημαντική και συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της χώρας. Κατά τη δεκαετία 1998-2008 οι εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 2-3% και αντιπροσώπευαν κατά μέσο όρο το 6% του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα 3). Πέρα, όμως, από τον ίδιο τον τουριστικό κλάδο, πολλές δραστηριότητες, τοπικού επιπέδου, κυρίως, ενισχύονται από τη βιομηχανία του τουρισμού συμβάλλοντας και έμμεσα στη δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδήματος^{3,4}.

Οι πίνακες 4 και 5, που ακολουθούν, παρουσιάζουν τη συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ και την απασχόληση για την δεκαετία 2000-2009.

Διάγραμμα 3: Διαχρονική εξέλιξη ταξιδιωτικών εισπράξεων Ελλάδας, εισερχόμενης κίνησης τουριστών στην Ελλάδα και παγκόσμιας τουριστικής κίνησης⁵

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων, WTO

³ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 205-208

⁴ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 37-38

⁵ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 205

Πίνακας 4: Τουρισμός & ΑΕΠ 2000-2009

ΕΤΟΣ	% ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΑΕΠ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ (ΣΕ ΕΚΑΤ. €)
2000	15,93%	10.061,2
2001	16,20%	10.579,9
2002	15,81%	10.284,7
2003	15,67%	9.495,3
2004	16,13%	10.347,8
2005	16,92%	10.729,5
2006	17,14%	11.356,7
2007	17,17%	11.319,2
2008	16,28%	11.635,9
2009	15,20%	10.369,1

Πηγή: ΣΕΤΕ, Ιούνιος 2010 (επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και του World Travel & Tourism Council)

Πίνακας 5: Τουρισμός & Απασχόληση 2000-2009

ΕΤΟΣ	ΑΜΕΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ⁶ (000)	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (ΑΜΕΣΗ+ΕΜΜΕΣΗ⁷) (000)	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ⁸
2000	410,15	781,05	1,904
2001	409,92	779,15	1,901
2002	419,23	787,78	1,879
2003	423,49	793,78	1,874
2004	424,83	801,38	1,886
2005	447,89	860,76	1,922
2006	473,29	906,99	1,916
2007	486,11	939,82	1,933
2008	440,40	833,20	1,892
2009	414,00	774,20	1,870

Πηγή: ΣΕΤΕ, Ιούνιος 2010 (επεξεργασία στοιχείων του World Travel & Tourism Council)

⁶ Η Άμεση απασχόληση ορίζεται ως η απασχόληση σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις.

⁷ Η Έμμεση απασχόληση ορίζεται ως η απασχόληση που δημιουργείται από την παραγωγή ενδιάμεσων/ υποστηρικτικών της τουριστικής κατανάλωσης προϊόντων/ υπηρεσιών από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη τουριστική οικονομία.

⁸ Ο Συντελεστής Απασχόλησης αναφέρεται σε πόσες θέσεις έμμεσης απασχόλησης δημιουργούνται στην ευρύτερη τουριστική οικονομία από κάθε θέση άμεσης απασχόλησης.

Επιπροσθέτως, οι εισπράξεις από την παροχή τουριστικών υπηρεσιών αποτελούν ένα από τα βασικά μεγέθη του ελληνικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, με θετική συμβολή στη διαμόρφωσή του. Πιο συγκεκριμένα, τη δεκαετία 1998-2008 οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών αντιπροσώπευαν κατά μέσο όρο το 60% περίπου του συνόλου των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες, ενώ κάλυπταν το 27% περίπου του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου⁹.

1.2 Η διάρθρωση των τουριστικών εισπράξεων της Ελλάδας

Κύριο χαρακτηριστικό των εισπράξεων από τον τουρισμό είναι η έντονη εποχικότητα που εμφανίζουν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, η οποία αντανακλά τις προτιμήσεις των τουριστών για το πακέτο «ήλιος και θάλασσα», που αποτελεί και το βασικό παράγοντα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος¹⁰.

Το Διάγραμμα 4, που ακολουθεί, καθιστά φανερό ότι οι εισπράξεις του τρίτου τριμήνου αντιπροσωπεύουν σταθερά ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των ετήσιων εισπράξεων, ενώ αν συμπεριληφθεί και το β' τρίμηνο, τότε οι εισπράξεις της περιόδου Απρίλιος-Σεπτέμβριος καλύπτουν το 80-83% των συνολικών ετήσιων εισπράξεων¹¹.

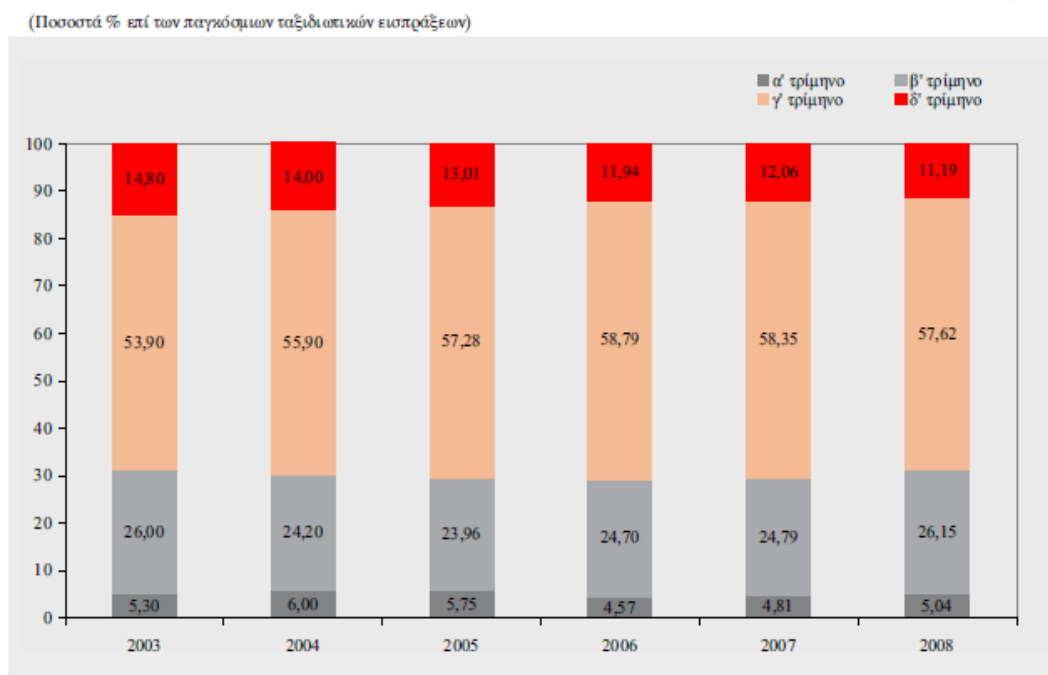
---

⁹ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 207-208

¹⁰ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 208-209

¹¹ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 209

Διάγραμμα 4: Κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά τρίμηνο¹²

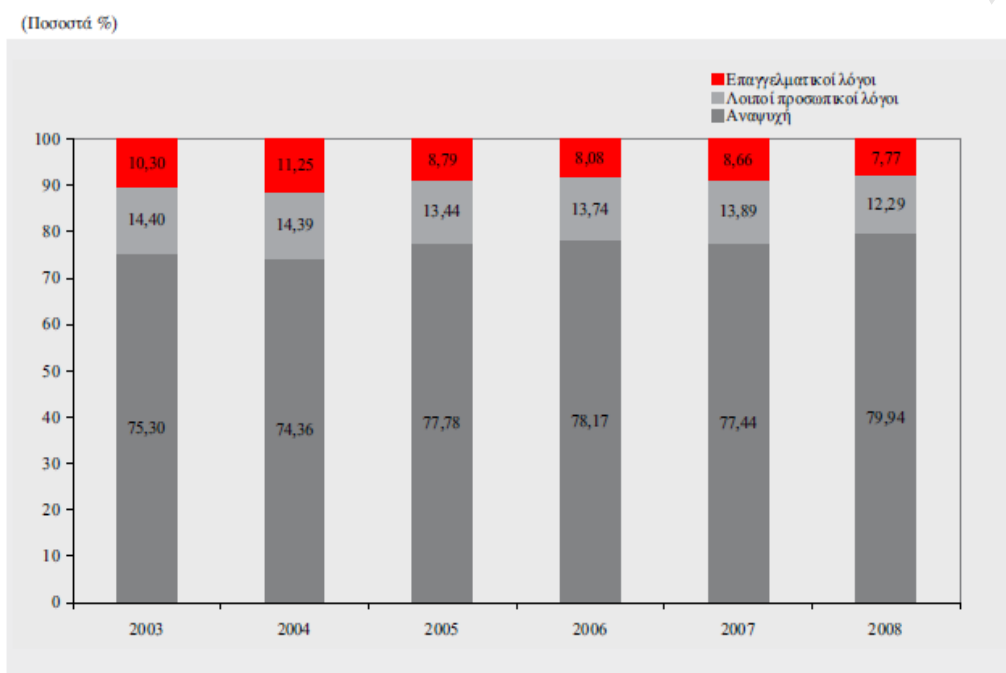
Πηγή: ΤΤΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων

Στη διάρθρωση των τουριστικών εισπράξεων κατά σκοπό ταξιδιού παρατηρείται σχετική σταθερότητα. Ο κύριος όγκος των εισπράξεων αυτών, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 5, που ακολουθεί, αφορά ταξίδια για αναψυχή και λοιπούς προσωπικούς λόγους, σε ποσοστό περίπου 91% του συνόλου των εισπράξεων, ενώ μόνο ένα ποσοστό 9% περίπου αφορά επαγγελματικά ταξίδια¹³.

¹² Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 209

¹³ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 209

Διάγραμμα 5: Κατανομή ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά λόγο ταξιδιού¹⁴

Πηγή: ΤΤΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων

Όσον αφορά στη διάρθρωση των τουριστικών εισπράξεων κατά χώρα προέλευσης τουριστών, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος των εισπράξεων από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών προέρχεται από κατοίκους των χωρών-μελών της ΕΕ-27, όπου τα 2/3 περίπου των εισπράξεων αυτών προέρχονται από κατοίκους της ζώνης του ευρώ. Ωστόσο, τα μερίδια των εισπράξεων από κατοίκους της ΕΕ-27 και της ζώνης του ευρώ εμφανίζουν πτωτική τάση τη διετία 2007-2008, αντανακλώντας κατά κύριο λόγο την μείωση που εμφανίζουν τα μερίδια των εισπράξεων από τις δύο πιο σημαντικές χώρες προέλευσης, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (βλ. Πίνακα 6). Από τις χώρες εκτός της ΕΕ-27, η συμμετοχή της Ρωσίας παρουσιάζει ανοδική τάση¹⁵.

¹⁴ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 210

¹⁵ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 209

Πίνακας 6: Ταξιδιωτικές εισπράξεις κατά χώρα προέλευσης ταξιδιωτών¹⁶

(Εκατοστιαία συμμετοχή στο σύνολο)

Χώρα προέλευσης	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Χώρες ΕΕ-27	78,7	79,8	78,8	78,6	77,0	73,8
Χώρες ζώνης ευρώ,	50,1	50,4	51,7	51,5	48,2	47,6
εκ των οποίων:						
Αυστρία	2,9	3,6	3,1	3,0	2,0	2,4
Βέλγιο	2,8	2,4	2,6	2,8	2,8	3,1
Γαλλία	6,5	4,7	5,8	5,1	6,3	6,7
Γερμανία	21,1	20,7	20,8	21,6	18,0	16,5
Ισπανία	1,0	1,0	1,1	1,2	1,0	1,0
Ιταλία	7,1	7,7	7,9	7,6	7,7	7,1
Ολλανδία	4,0	3,7	4,3	4,4	4,3	5,0
Κύπρος	2,5	4,2	3,7	3,8	3,9	3,4
Λοιπές χώρες ΕΕ εκτός ΟΝΕ	28,5	29,4	27,1	27,0	28,8	26,2

Πηγή: ΤΤΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων

Παράγοντες που συμβάλουν στη διαμόρφωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά χώρα, καθώς και των σχετικών μεριδίων τους, είναι η εξέλιξη της μέσης διάρκειας παραμονής των τουριστών στην Ελλάδα, δηλαδή ο αριθμός των διανυκτερεύσεων κατά ταξίδι, καθώς και η μέση δαπάνη κατά ταξίδι και διανυκτέρευση¹⁷. Ο Πίνακας 7, που ακολουθεί, παρουσιάζει τη διαχρονική εξέλιξη της δαπάνης κατά ταξίδι και κατά διανυκτέρευση και τη μέση διάρκεια παραμονής τουριστών στην Ελλάδα για τα έτη 2003-2008. Παρατηρώντας τα στοιχεία του πίνακα, γίνεται εμφανής μια ελαφρώς πτωτική πορεία της μέσης διάρκειας παραμονής. Η μέση δαπάνη κατά διανυκτέρευση παρέμεινε σχεδόν σταθερή, με εξαίρεση τα έτη 2003 και 2008, τα οποία εμφάνισαν έντονες αποκλίσεις. Η εξέλιξη των μεγεθών αυτών αντανακλάται ευθέως στη μέση δαπάνη κατά ταξίδι, που παρουσιάζει αξιόλογες διακυμάνσεις στην υπό εξέταση περίοδο¹⁸.

¹⁶ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 210

¹⁷ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 210-211

¹⁸ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 211

Πίνακας 7: Διαχρονική εξέλιξη δαπάνης κατά ταξίδι, δαπάνης κατά διανυκτέρευση και μέσης διάρκειας παραμονής ταξιδιωτών στην Ελλάδα¹⁹

Περίοδος	Δαπάνη κατά ταξίδι (ευρώ)	Δαπάνη κατά διανυκτέρευση (ευρώ)	Μέση διάρκεια παραμονής (διανυκτερεύσεις)
2003	685,7	63,1	10,9
2004	757,5	70,7	10,7
2005	745,7	69,7	10,7
2006	745,9	70,0	10,7
2007	700,2	70,2	10,0
2008	730,0	76,3	9,6

Πηγή: ΤΤΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων

1.3 Ελλάδα και Ανταγωνισμός

1.3.1 Ο Δείκτης Τουριστικής και Ταξιδιωτικής Ανταγωνιστικότητας (Travel & Tourism Competitiveness Index- TTCI)

Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας στον τουριστικό κλάδο υπολογίζεται με την χρήση του **Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας**. Ο δείκτης αυτός αναπτύχθηκε από το World Economic Forum (WEF) και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2007. Διαμορφώνεται λαμβάνοντας υπόψη στατιστικά δεδομένα (hard data), σε συνδυασμό με δεδομένα από την ετήσια έρευνα Executive Opinion Survey.

Η ανάλυση του Δείκτη εξυπηρετεί δύο σκοπούς:

¹⁹ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 211

- Την παροχή χρήσιμων συγκριτικών πληροφοριών για πολλές οικονομίες αποτελώντας ένα σημαντικό εργαλείο αξιολόγησης στις επιχειρήσεις και τους επενδυτές.
- Την παροχή μιας ευκαιρίας, μέσω της ανάλυσης, για να προβάλλει ο κλάδος στους εθνικούς σχεδιαστές πολιτικής τα εμπόδια στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του και να δώσει λαβή για την έναρξη διαλόγου μεταξύ του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου.

Ο Δείκτης Τουριστικής και Ταξιδιωτικής Ανταγωνιστικότητας - TTCI είναι βασισμένος σε τρεις κατηγορίες μεταβλητών. Αυτές οι κατηγορίες συνοψίζονται ως εξής:

1. Ρυθμιστικό πλαίσιο
2. Επιχειρηματικό περιβάλλον και υποδομές
3. Ανθρώπινοι, πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα που σχετίζονται κυρίως με την κυβερνητική πολιτική, η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τα στοιχεία του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και των υποδομών κάθε οικονομίας και η τρίτη κατηγορία τους ανθρώπινους, πολιτιστικούς, και φυσικούς πόρους κάθε χώρας.

Οι τρεις κατηγορίες στηρίζονται σε 14 Πυλώνες Δεικτών, οι οποίοι είναι οι εξής:

- i. Νόμοι και κανονισμοί
- ii. Περιβαλλοντική αειφορία
- iii. Ασφάλεια
- iv. Υγεία και υγιεινή
- v. Βαθμός προτεραιότητας στον κλάδο
- vi. Υποδομές αεροπορικών μεταφορών
- vii. Υποδομές επίγειων μεταφορών
- viii. Υποδομές τουρισμού
- ix. Υποδομές Τεχνολογιών και Πληροφορικής
- x. Ανταγωνιστικότητα τιμών στον κλάδο
- xi. Ανθρώπινο δυναμικό

- xii. Στάση της κοινωνίας απέναντι στον τουρισμό
- xiii. Φυσικοί πόροι
- xiv. Πολιτιστικοί πόροι

1.3.2 Ελλάδα και βασικοί ανταγωνιστές

Ο τουρισμός, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες και ταχύτερα αναπτυσσόμενες βιομηχανίες παγκοσμίως. Ειδικά, για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης αποτελεί και σημαντική πηγή πόρων. Παραδοσιακά, χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Τουρκία, λόγω κυρίως της γεωγραφικής τους θέσης, εξειδικεύονται στον τομέα του τουρισμού. Ειδικότερα, η συμμετοχή των τουριστικών εισπράξεων των χωρών αυτών στον παγκόσμιο τουρισμό κυμαίνεται γύρω στο 25% για τα έτη 2000-2007, ενώ η συμμετοχή της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων των χωρών της ΕΕ-27 και των χωρών της ζώνης του ευρώ διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στο 51% και 65% αντιστοίχως για την περίοδο 2002-2007 (βλ. Πίνακες 8 και 9 και Διάγραμμα 6).

Πίνακας 8: Μερίδια των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ΕΕ-27 στο σύνολο των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ΕΕ-27 (%)²⁰

ΚΑΤΑΤΑΞΗ	ΧΩΡΑ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Ισπανία	15,43	16,45	15,96	16,25	16,02	15,81
2	Γαλλία	15,73	15,18	15,97	14,91	14,53	14,83
3	Ιταλία	12,97	12,95	12,56	11,97	11,94	11,65
4	Ην. Βασίλειο	9,94	9,41	9,96	10,40	10,57	10,31
5	Γερμανία	9,36	9,59	9,76	9,88	10,28	9,85
6	Αυστρία	5,33	5,59	5,35	5,44	5,22	5,17
7	Ελλάδα	4,73	4,44	4,54	4,53	4,47	4,24
8	Ολλανδία	3,75	3,80	3,64	3,55	3,56	3,64
9	Σουηδία	2,29	2,20	2,19	2,52	2,85	3,29
10	Βέλγιο	3,37	3,40	3,26	3,34	3,23	2,98

²⁰ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 207

11	Πολωνία	2,09	1,69	2,04	2,13	2,26	2,88
12	Πορτογαλία	2,80	2,74	2,72	2,61	2,63	2,77
13	Τσεχία	1,44	1,48	1,48	1,59	1,73	1,81
14	Δανία	2,32	2,19	2,00	1,79	1,75	1,70
15	Ιρλανδία	1,50	1,60	1,55	1,63	1,68	1,66
16	Ουγγαρία	1,59	1,69	1,39	1,39	1,34	1,29
17	Λουξεμβούργο	1,17	1,24	1,29	1,22	1,13	1,09
18	Βουλγαρία	0,56	0,69	0,79	0,82	0,81	0,86
19	Φιλανδία	0,77	0,78	0,73	0,74	0,74	0,78
20	Κύπρος	0,94	0,87	0,80	0,79	0,74	0,73
21	Σλοβενία	0,53	0,56	0,58	0,61	0,61	0,68
22	Σλοβακία	0,35	0,36	0,32	0,41	0,48	0,55
23	Ρουμανία	0,16	0,19	0,18	0,36	0,41	0,40
24	Λιθουανία	0,25	0,26	0,27	0,31	0,32	0,31
25	Εσθονία	0,27	0,28	0,31	0,33	0,32	0,28
26	Μάλτα	0,30	0,30	0,27	0,26	0,24	0,25
27	Λετονία	0,08	0,09	0,09	0,12	0,15	0,18

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 9: Μερίδια των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ζώνης του ευρώ στο σύνολο των ταξιδιωτικών εισπράξεων των χωρών της ζώνης του ευρώ (%)²¹

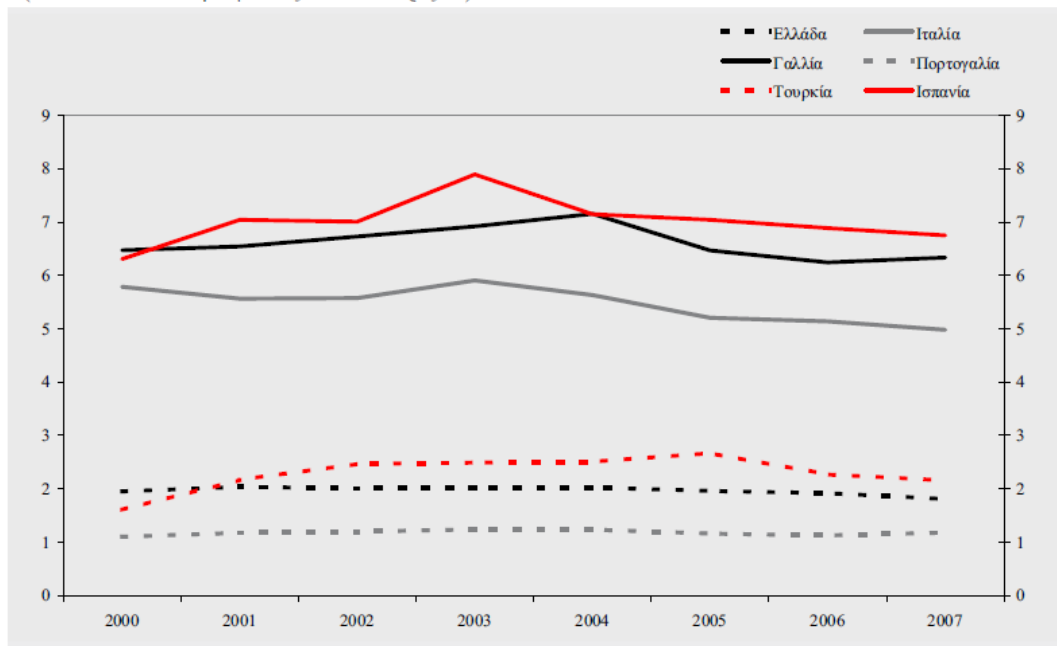
ΚΑΤΑΤΑΞΗ	ΧΩΡΑ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Ισπανία	19,62	20,69	20,21	20,87	20,81	20,76
2	Γαλλία	19,99	19,10	20,22	19,15	18,86	19,48
3	Ιταλία	16,49	16,29	15,90	15,37	15,50	15,31
4	Γερμανία	11,90	12,06	12,36	12,69	13,35	12,94
5	Αυστρία	6,77	7,04	6,78	6,98	6,77	6,78
6	Ελλάδα	6,01	5,59	5,75	5,82	5,80	5,57
7	Ολλανδία	4,77	4,78	4,61	4,56	4,62	4,78
8	Βέλγιο	4,28	4,28	4,12	4,29	4,19	3,91
9	Πορτογαλία	3,56	3,45	3,44	3,36	3,41	3,64
10	Ιρλανδία	1,90	2,01	1,96	2,09	2,18	2,18
11	Λουξεμβούργο	1,49	1,56	1,63	1,57	1,47	1,44
12	Φιλανδία	0,97	0,98	0,93	0,95	0,97	1,02
13	Κύπρος	1,20	1,09	1,01	1,02	0,96	0,96
14	Σλοβενία	0,67	0,70	0,73	0,79	0,79	0,89
15	Μάλτα	0,38	0,38	0,34	0,33	0,31	0,33

Πηγή: Eurostat

²¹ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 208

Διάγραμμα 6: Μερίδια των ταξιδιωτικών εισπράξεων της Ελλάδας και των βασικών ανταγωνιστριών χωρών στον παγκόσμιο τουρισμό²²

(Ποσοστά % επί των παγκόσμιων ταξιδιωτικών εισπράξεων)

Πηγή: ΤΤΕ, Ταξιδιωτική Έρευνα Συνόρων, και WTO

Η μελέτη του Ταξιδιωτικού & Τουριστικού Δείκτη Ανταγωνισμού του World Economic Forum, που αφορά στην ανταγωνιστικότητα των χωρών της Νότιας Ευρώπης ως προς τον τουρισμό, παρέχει χρήσιμες πληροφορίες. Ο δείκτης αυτός, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, κατασκευάζεται με βάση τις σταθμίσεις τριών τομέων:

- i. του νομικού πλαισίου κάθε χώρας
- ii. του επιχειρησιακού περιβάλλοντος και της υποδομής και
- iii. του ανθρώπινου δυναμικού και των πολιτιστικών και φυσικών πόρων.

Η Ελλάδα, όπως φαίνεται και από τα στοιχεία του πίνακα 10, που ακολουθεί, το 2009 κατέχει την 24η θέση, έναντι της 22ης που κατείχε το 2008, ενώ βαθμολογείται 18η ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης από το σύνολο των 133 χωρών που περιλαμβάνονται στην έρευνα του 2009. Η θέση της Ελλάδας βελτιώθηκε όσον αφορά στους τομείς τους σχετικούς με το νομικό πλαίσιο και το επιχειρησιακό περιβάλλον και την υποδομή, καθώς και στον υψηλό βαθμό προτεραιότητας που θέτει η χώρα και οι

²² Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 212

αρμόδιοι φορείς στην προώθηση του τουρισμού. Ωστόσο, η γενική βαθμολόγηση της χώρας παρέμεινε περίπου σταθερή και τα τρία έτη, καθώς η βελτίωσή της στους παραπάνω τομείς αντισταθμίστηκε από τη χειροτέρευση της επίδοσής της στον τομέα των πολιτιστικών και φυσικών πόρων, του ανθρώπινου δυναμικού, κυρίως λόγω των πρακτικών πρόσληψης και απόλυσης και της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και τη χαμηλή βαθμολόγηση της ποιότητας και της ασφάλειας του οδικού της δικτύου, που η χώρα μας χαρακτηρίζεται σαν ελάχιστα αποτελεσματική σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η Ισπανία και η Γαλλία είναι οι δύο χώρες που βρίσκονται στην πρώτη δεκάδα, παρουσιάζοντας συνεχή άνοδο. Η Γαλλία κατέχει την 4η θέση στη γενική κατάταξη το 2009 έναντι της 12ης το 2007 και η Ισπανία την 6η θέση στη γενική κατάταξη το 2009 έναντι της 15ης το 2007. Μεγάλη βελτίωση εμφανίζει επίσης η Πορτογαλία. Η Ιταλία παραμένει σταθερή στην 28η θέση ενώ, η κατάταξη της Τουρκίας χειροτέρευσε κατά 4 θέσεις (από την 52η το 2007 στην 56η το 2009).

Πίνακας 10: Ταξιδιωτικός και τουριστικός δείκτης ανταγωνισμού²³

(Κατάταξη στο σύνολο 124 χωρών το 2007, 130 χωρών το 2008 και 133 το 2009)

	Γενικός δείκτης			Νομικό πλαίσιο			Επιχειρησιακό περιβάλλον & υποδομή			Ανθρώπινο δυναμικό, πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Ελλάδα	24	22	24	20	17	18	32	30	27	15	18	27
Ισπανία	15	5	6	25	28	29	7	5	8	19	4	5
Ιταλία	33	28	28	42	16	46	30	32	26	32	46	22
Γαλλία	12	10	4	13	12	8	5	7	7	28	12	11
Πορτογαλία	22	15	17	11	14	15	22	22	24	30	11	16
Τουρκία	52	54	56	53	56	63	63	57	60	48	44	44

²³ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 213

Πίνακας 11: Παράγοντες ανταγωνιστικότητας τιμών του ταξιδιωτικού και τουριστικού δείκτη ανταγωνισμού²⁴

(Κατάταξη στο σύνολο 124 χωρών το 2007, 130 χωρών το 2008 και 133 το 2009)

	Ανταγωνιστικότητα τιμών της τουριστικής βιομηχανίας			Ισοτιμία αγοραστικών δυνάμεων			Δείκτης τιμών ξενοδοχείων		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Ελλάδα	103	120	114	94	109	107		90	83
Ισπανία	105	88	96	102	104	111		55	63
Ιταλία	116	124	130	103	107	117		106	102
Γαλλία	118	130	132	110	118	123		110	113
Πορτογαλία	102	86	99	96	95	106		46	53
Τουρκία	86	103	109	76	74	96		48	57

Πηγή: *World Economic Forum*

Όπως παρουσιάζεται και στον πίνακα 11, η θέση της Ελλάδας όσον αφορά στην ανταγωνιστικότητά της ως προς τις τιμές, χειροτέρευσε το 2009 σε σχέση με το 2007, όπου από την 103^η θέση βρέθηκε στην 114^η, και έτσι η χώρα εμφανίζεται σε χαμηλότερη θέση από την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Τουρκία. Η χειροτέρευση αυτή αντανάκλα την επίδραση του παράγοντα “ισοτιμία αγοραστικών δυνάμεων”, στον οποίο η Ελλάδα κατείχε την 107^η θέση το 2009, έναντι της 94^{ης} το 2007. Αντίθετα, στο “δείκτη τιμών ξενοδοχείων”, η Ελλάδα βελτιώθηκε, καταλαμβάνοντας την 83^η θέση το 2009 από τη 90^η που κατείχε το 2007.

1.4 Αδυναμίες και προοπτικές του ελληνικού τουρισμού

Η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους 15 πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο, κατέχοντας για το 2009 μερίδιο αγοράς 1,7% παγκοσμίως και 3,2% ευρωπαϊκά. Το 2009 επισκέφτηκαν την Ελλάδα περίπου 15 εκατομμύρια τουριστών, οι οποίοι συνέβαλλαν στα έσοδα της χώρας κατά 10,4 δισεκατομμύρια €, δηλαδή το 15,2% του ΑΕΠ της Ελλάδας για το έτος αυτό.

²⁴ Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούλιος 2010, σελ.: 214

Πίνακας 12: Βασικά Μεγέθη Του Ελληνικού Τουρισμού (2009)

Συμμετοχή στο ΑΕΠ	15,2% [WTTC]
Συμμετοχή στην απασχόληση	18,5% της συνολικής απασχόλησης [WTTC]
Απασχόληση (άμεση & έμμεση)	774.200 [WTTC]
Έσοδα	10,4 δισ. € [ΤΤΕ]
Αφίξεις Αλλοδαπών	14,9 εκατ.
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	697 €
Μερίδιο Αγοράς	1,7% Παγκόσμια, 3,2% Ευρώπη
Εποχικότητα	52% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο-Αύγουστο-Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση Προσφοράς	52% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 3 περιοχές της Ελλάδας [ΞΕΕ]
Ξενοδοχειακή Υποδομή	9.554 ξενοδοχεία / 726.546 κλίνες [ΞΕΕ]
Top 5 αγορές	Γερμανία (2.364.486), Ην. Βασίλειο (2.112.149), Γαλλία (962.435), Ιταλία (935.011), Ολλανδία (651.440) [ΕΣΥΕ]
Top 5 αεροδρόμια (σε αφίξεις αλλοδαπών)	Αθήνα (3.140.851), Ηράκλειο (1.946.544), Ρόδος (1.321.806), Θεσσαλονίκη (862.054), Κέρκυρα (733.137) [ΕΣΥΕ]

Πηγή: ΣΕΤΕ

Η θέση αυτή της Ελλάδας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματά της στον τομέα του τουρισμού, τα οποία συγκεντρώνονται πρωτίστως στην υπεροχή του φυσικού της περιβάλλοντος και στη μοναδική πολιτιστική και ιστορική της κληρονομιά.

Τα φυσικά πλεονεκτήματα της χώρας προσδιορίζονται από το εντυπωσιακό μεσογειακό της τοπίο και τις ήπιες κλιματολογικές συνθήκες, που συνδυάζονται ιδανικά και ενισχύονται από την πλούσια πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά της, η οποία αποτελεί από μόνη της πόλο έλξης μεγάλου αριθμού τουριστών από όλο τον κόσμο. Τα πλεονεκτήματα αυτά παρέχουν τη δυνατότητα στις εγχώριες τουριστικές επιχειρήσεις να προσφέρουν ολοκληρωμένα, διαφοροποιημένα και ελκυστικά τουριστικά πακέτα σε ανταγωνιστικούς συνδυασμούς ποιότητας-τιμής έναντι άλλων χωρών.

Επιπροσθέτως, τα πολυάριθμα νησιωτικά συμπλέγματα και οι τεράστιες σε μήκος και ποικιλομορφία πεντακάθαρες νησιωτικές και ηπειρωτικές ακτές καθιστούν την Ελλάδα ιδανικό προορισμό διακοπών, όχι μόνο κατά την θερινή περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου,

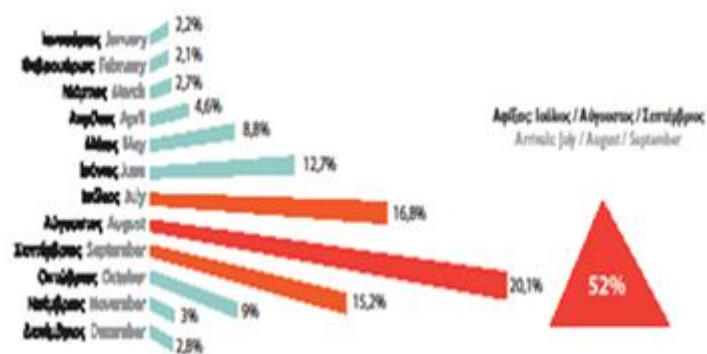
αλλά και κατά την «ενδιάμεση περίοδο», δηλαδή κατά το τετράμηνο Απρίλιος-Ιούνιος και Οκτώβριος. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που, στις δύο αυτές σημαντικές περιόδους, πραγματοποιείται, κατά μέσο όρο, το 80% των αφίξεων τουριστών σε ξενοδοχεία και τουριστικά καταλύματα στην Ελλάδα.

Εκτός από τα νησιωτικά συμπλέγματα και τις θαλάσσιες ακτές, η Ελλάδα διαθέτει και αναρίθμητα ηπειρωτικά φυσικά συγκροτήματα, τουριστικά θέρετρα και καταφύγια εκπληκτικού κάλλους, τα οποία συνδυάζονται ιδανικά με τα πολυάριθμα ιστορικά της μνημεία και την πολιτιστική της κληρονομιά και τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για περεταίρω ανάπτυξη και του χειμερινού τουρισμού.

Ωστόσο, ο ελληνικός τουρισμός εμφανίζει σημαντικά προβλήματα και αδυναμίες, τα οποία δρουν ανασταλτικά στην περεταίρω ανάπτυξη της ζήτησης του τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η Ελλάδα.

Η σημαντικότερη, ίσως, αδυναμία του ελληνικού τουρισμού είναι η έντονη εποχικότητα που παρουσιάζει, αφού, όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 7 και τον Πίνακα 13 που ακολουθούν, περισσότερο από το 50% των τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα συγκεντρώνεται τους μήνες Ιούλιο- Σεπτέμβριο.

Διάγραμμα 7: Εποχικότητα Διεθνών Τουριστικών Αφίξεων (2009)

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Πίνακας 13: Αφίξεις Μη-Κατοίκων κατά μήνα (2007- 2009)

ΜΗΝΑΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ 2007	ΑΦΙΞΕΙΣ 2008	ΑΦΙΞΕΙΣ 2009
Ιανουάριος	354.606	391.160	324.103
Φεβρουάριος	326.770	384.736	315.373
Μάρτιος	453.963	466.241	395.706
Απρίλιος	719.172	691.043	681.512
Μάιος	1.436.751	1.463.233	1.311.205
Ιούνιος	1.966.038	2.089.184	1.892.282
Ιούλιος	2.744.558	2.617.998	2.512.378
Αύγουστος	3.229.190	3.171.274	3.003.760
Σεπτέμβριος	2.470.658	2.347.161	2.268.67
Οκτώβριος	1.474.636	1.424.529	1.345.592
Νοέμβριος	519.237	488.956	451.966
Δεκέμβριος	469.691	403.290	411.984
ΣΥΝΟΛΟ	16.165.270	15.938.805	14.914.534

Πηγή: ΣΕΤΕ

Εξίσου σημαντικά προβλήματα αποτελούν η έλλειψη ειδικών τουριστικών υποδομών, όπως τα σύγχρονα αγκυροβόλια, τα εκθεσιακά και συνεδριακά κέντρα κ.λ.π., καθώς επίσης και οι υποβαθμισμένες βασικές υποδομές, όπως αεροδρόμια, μετρό και οδικές αρτηρίες.

Στα παραπάνω, λειτουργεί συμπληρωματικά η άναρχη οικιστική και τουριστική ανάπτυξη, η οποία προέρχεται από την απουσία εφαρμογής μιας γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής, και συμβάλλει σημαντικά στην υποβάθμιση της συνολικής ποιότητας διαμονής, αφού συμμετέχει σε μεγάλο βαθμό στην πρόκληση δυσλειτουργιών, όπως κυκλοφοριακή συμφόρηση και έλλειψη χώρων στάθμευσης, και στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Η υποβάθμιση της συνολικής ποιότητας του τουριστικού προϊόντος της Ελλάδος οφείλεται σε εξίσου μεγάλο βαθμό και στην απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου και πιστοποίησης της ποιότητας καταλυμάτων και υπηρεσιών.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού ελάχιστα έχουν αξιοποιήσει ή έχουν δείξει ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των νέων

τεχνολογιών. Αυτό, κατά συνέπεια, τις κάνει λιγότερο ανταγωνιστικές σε σχέση με τις αντίστοιχες επιχειρήσεις ανταγωνιστριών χωρών.

Αρνητική επίδραση στην ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού έχει η επιβάρυνση του συνολικού πακέτου των τουριστικών υπηρεσιών από φόρους και τέλη. Συνεπώς, στην Ελλάδα πουλιέται ακριβότερα το τουριστικό προϊόν, το οποίο βασίζεται στο ήδη παρηκμασμένο μοντέλο του μαζικού τουρισμού και των 4S (sun, sand, sea, sex).

Παρόλα, όμως, τα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού, η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί ελκυστικό τουριστικό προορισμό, και μπορεί να ενισχύσει τη θέση της έναντι των ανταγωνιστών της, κάνοντας ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση. Τέτοιες θα μπορούσαν να αποτελούν ο εκσυγχρονισμός των καταλυμάτων και ο εμπλουτισμός με νέα καταλύματα υψηλής ποιότητας και εξειδικευμένου χαρακτήρα, όπως τα design και boutique hotels. Επίσης, καίριας σημασίας είναι η αναβάθμιση των βασικών υποδομών, όπως μετρό, αεροδρόμιο, Εγνατία και Ιόνια Οδός κ.λ.π., και φυσικά και των υπηρεσιών, στις οποίες η χώρα μας υστερεί.

Σημαντικά, όμως, βήματα θα πρέπει να γίνουν και για την ανάπτυξη θεματικών μορφών τουρισμού, οι οποίες θα μπορούσαν αφενός να προσελκύσουν περισσότερους τουρίστες στη χώρα μας και αφετέρου να λειτουργήσουν ως κίνητρα προς τους διοργανωτές των ταξιδίων, ώστε να επιμηκύνουν τα θερινά τους προγράμματα ή και να συμπεριλάβουν την Ελλάδα στα χειμερινά τους. Τέτοιες μορφές θεματικού τουρισμού θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι ακόλουθες:

- Ιστορικός-Πολιτιστικός-Θρησκευτικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Οικολογικός τουρισμός - Αγροτουρισμός
- Ιαματικός - Ιατρικός τουρισμός
- Τουρισμός υπαίθριων δραστηριοτήτων - Θερινά και χειμερινά σπορ
- Ειδικών ενδιαφερόντων

Πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι η ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε ένα πλαίσιο γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής, η οποία θα περιλαμβάνει το χωροταξικό του τουρισμού και το κτηματολόγιο. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να λειτουργήσει αποτελεσματικά ένας ευέλικτος επιτελικός μηχανισμός για επενδύσεις σύνθετου χαρακτήρα στον τουρισμό, να καταρτιστούν προγράμματα

περιφερειακής ανάπτυξης με άξονα τον τουρισμό και γνώμονα τη διάχυση ευκαιριών στην περιφέρεια και να αναπτυχθούν ειδικές τουριστικές υποδομές (π.χ. τουριστικά αγκυροβόλια, αυτοκινητοδρόμια, συνεδριακά κέντρα, ιαματικές πηγές κ.λ.π.), οι οποίες θα πρέπει να ενισχυθούν και να συμπληρωθούν με δράσεις που διασφαλίζουν τη συμπληρωματικότητα και συνέργεια με δράσεις σε άλλους τομείς.

Ξεφεύγοντας από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού και των 4S, η Ελλάδα θα μπορούσε να προσφέρει νέα τουριστικά πακέτα, πιο προσωποποιημένα, και να στραφεί στην υιοθέτηση του υποθετικού, προς το παρόν, μοντέλου των 4E, οποίο επικεντρώνεται στις ακόλουθες μεταβλητές:

- Environment and clean nature
- Educational tourism, culture and history
- Event and mega event
- Entertainment and fun

1.5 Κοινωνικά Δίκτυα (Social media) και Κινητή Τεχνολογία (Mobile Technology) στην υπηρεσία του τουρίστα²⁵

Τα κοινωνικά δίκτυα (social media) και η κινητή τεχνολογία (mobile technology) θα αλλάξουν δραματικά την τουριστική βιομηχανία στο μέλλον. Συμβουλές για τις διακοπές από φίλους παγκοσμίως, διαδραστικές (interactive) κρατήσεις και ταξιδιωτικοί οδηγοί, διαθέσιμοι για τα κινητά τηλέφωνα στους προορισμούς, σύμφωνα με εμπειρογνώμονες του World Travel Monitor Forum, θα αποτελέσουν τον κανόνα τα επόμενα χρόνια.

Όλο και περισσότεροι ταξιδιώτες, σε παγκόσμιο επίπεδο, χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα. Ωστόσο, τα κοινωνικά δίκτυα δε θεωρούνται, ακόμα, από αρκετούς χρήστες

---

²⁵ «ITB World Travel Trend Report 2010/2011», IPK International & ITB 2010, Messe Berlin GmbH, Germany, December (http://www.itb-kongress.de/media/itb/itb_media/itb_pdf/worldttr_2010_2011.pdf), σελ.: 19-22

αξιόπιστα. Σύμφωνα με το ερευνητικό ινστιτούτο του ταξιδιωτικού κλάδου FUR (Forschungsgemeinschaft Urlaub und Reisen), σχεδόν ένας στους τέσσερεις χρήστες του διαδικτύου επωφελούνται από τις πλατφόρμες κοινωνικών δικτύων, για να πληροφορηθούν για τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες ή να αποφασίσουν για το ταξίδι. Σε σχέση με τα ταξίδια, τα κοινωνικά δίκτυα βρίσκονται ακόμα σε πρώιμο στάδιο, αφού οι προορισμοί δεν έχουν επενδύσει στο «κοινωνικό μάρκετινγκ» (social marketing) προκειμένου να αποκτήσουν την εμπιστοσύνη των χρηστών. Η ταξιδιωτική βιομηχανία, προς το παρόν, δαπανά μικρά ποσά για μάρκετινγκ μέσω των social media και διαθέτει λίγους τρόπους για την αποτελεσματική μέτρηση της επιτυχίας των ενεργειών της.

Η δραματική επιτυχία των έξυπνων τηλεφώνων κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών προσφέρει νέες ευκαιρίες για την ταξιδιωτική βιομηχανία. Σύμφωνα με στοιχεία του World Travel Monitor 2010/2011, τη χρονιά εκείνη, το 40% των διεθνών ταξιδιωτών ήδη διέθετε ένα έξυπνο τηλέφωνο με πρόσβαση στο διαδίκτυο, στα e-mail και σε άλλες λειτουργίες, το 57% είχε ένα συμβατικό κινητό τηλέφωνο ενώ το 2% εξακολουθούσε να μην έχει κινητό τηλέφωνο. Πάνω από το 40% των κατόχων έξυπνων κινητών τηλεφώνων ήδη χρησιμοποιούν τις συσκευές τους για να πληροφορηθούν για τον προορισμό· το 34% των ταξιδιωτών για επαγγελματικούς σκοπούς και το 26% των ταξιδιωτών αναψυχής τα χρησιμοποιεί για να πραγματοποιήσει αλλαγές κρατήσεων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού.

Σημαντικό είναι, επίσης, ότι όλο και περισσότεροι ταξιδιώτες κάνουν χρήση των κοινωνικών δικτύων κατά τη διάρκεια ταξιδιών τους μέσω των εφαρμογών των κινητών τους τηλεφώνων. Μέχρι και το 37% των διεθνών ταξιδιωτών αναψυχής, σύμφωνα με το World Travel Monitor, δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν κοινωνικά δίκτυα μέσω των έξυπνων κινητών τηλεφώνων. Αυτό σημαίνει ότι τόσο φωτογραφίες των διακοπών όσο και άλλα στοιχεία κοινοποιούνται στο διαδίκτυο, σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Flickr ή το Facebook, ενώ ο ταξιδιώτης είναι ακόμα στον τόπο προορισμού.

Στην Ευρώπη, πολλές χώρες ήδη δραστηριοποιούνται σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλά αντιμετωπίζουν την πρόκληση της αποτελεσματικής μέτρησης της απόδοσης της επένδυσής τους σε αυτά. Η προσέγγιση είναι διαφορετική από χώρα σε χώρα. Η Ολλανδία, για παράδειγμα, έχει μια online υπηρεσία, η οποία δραστηριοποιείται σε ένα

ευρύ φάσμα τομέων, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών δικτύων και της κινητής τεχνολογίας. Στον τομέα των social media, οι Ολλανδοί εστιάζουν, κυρίως, στους χρήστες από τις ΗΠΑ, την Ισπανία και την Ιταλία. Η Αυστρία παρέχει στους ειδικούς των κοινωνικών δικτύων αρκετή ελευθερία, γνωρίζοντας, ότι η τεχνολογία και οι απαιτήσεις της μεταβάλλονται γρήγορα και ότι οι ειδικοί είναι σε θέση να κατανοήσουν καλύτερα και διευθύνουν τις τάσεις της. Επιπροσθέτως, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, οι ταχείς ρυθμοί των τεχνολογικών αλλαγών έχουν ως συνέπεια ότι στο χρόνο που απαιτείται για τη συζήτηση και έγκριση των στρατηγικών που πρέπει να ακολουθηθούν αυτές μπορεί να είναι ήδη παρωχημένες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Γνωριμία με τη Ρωσία

2.1 Γεωγραφία

Εικόνα 1: Χάρτης Ρωσικής Ομοσπονδίας

Η Ρωσική Ομοσπονδία ή Ρωσία, με έκταση 17.075.200 τετραγωνικών χιλιομέτρων, είναι η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα του κόσμου, δύο περίπου φορές μεγαλύτερη από τον Καναδά, το δεύτερο μεγαλύτερο κράτος παγκοσμίως. Καταλαμβάνει μόνη της το 1/3 της Ευρασίας συνορεύοντας, από τα δυτικά προς τα ανατολικά, με τα ακόλουθα κράτη: Νορβηγία, Φινλανδία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Λευκορωσία, Ουκρανία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Μογγολία, Κίνα και Βόρεια Κορέα, έχοντας σύνορα συνολικού μήκους 20.241 χιλιομέτρων και ακτογραμμή μήκους 37.653 χιλιομέτρων.

Από φυσική άποψη, η Ρωσία παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία γεωγραφικών τοπίων. Στο έδαφός της απαντώνται απέραντες πεδιάδες, εκτεταμένες ορεινές ζώνες, πυκνά δάση, ημιορημικές περιοχές και υγρά εδάφη που τα διαρρέουν εκατοντάδες χιλιάδες υδάτινα ρεύματα και τα καλύπτουν περισσότερες από 250.000 λίμνες. Επίσης, απαντώνται όλα τα είδη κλιμάτων, εκτός από το καθαρά τροπικό. Η βλάστηση ποικίλλει ανάλογα με το γεωγραφικό πλάτος: την τούνδρα, που εκτείνεται μέχρι την αρκτική ακτή, διαδέχεται μια ζώνη που καταλαμβάνεται από το βόρειο δάσος, που συνορεύει στα νότια με τις καλλιεργημένες περιοχές και τις στέπες. Οι καλλιεργημένες περιοχές αποτελούν το 10% των παγκόσμιων αγροτικών εκτάσεων. Αξιοσημείωτος είναι, επίσης, και ο απεριόριστος υπεδάφιος πλούτος της Ρωσίας, ο οποίος περιλαμβάνει όλα τα είδη πρώτων υλών και πηγών ενέργειας^{26,27}.

2.2 Δημογραφία

Η Ρωσία, αν και είναι η μεγαλύτερη χώρα της γης, είναι αρκετά αραιοκατοικημένη σε σχέση με το μέγεθός της. Ο πληθυσμός της, σύμφωνα με την απογραφή του 2002, ξεπερνούσε τα 145.200.000 κατοίκων, εκ των οποίων περίπου 106.000.000 ζουν στις τέσσερις ευρωπαϊκές ομοσπονδιακές περιοχές και περίπου 39.000.000 στις τρεις ασιατικές ομοσπονδιακές περιοχές. Την 1η Ιανουαρίου του 2008 ο πληθυσμός της Ρωσίας μειώθηκε σε 142.000.000, σύμφωνα με τη ρωσική Στατιστική Υπηρεσία²⁸, ενώ σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ιουλίου του 2011, ο πληθυσμός της Ρωσίας ήταν μικρότερος από 139.000.000 κατοίκους, κατατάσσοντάς την στην ένατη θέση παγκοσμίως, μετά τις: Κίνα (1^η), Ινδία (2^η), ΗΠΑ (3^η), Ινδονησία (4^η), Βραζιλία (5^η), Πακιστάν (6^η), Μπανγκλαντές (7^η) και Νιγηρία (8^η)²⁹. Στο Διάγραμμα 8, που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του Ρωσικού πληθυσμού για τα έτη 1950-2050:

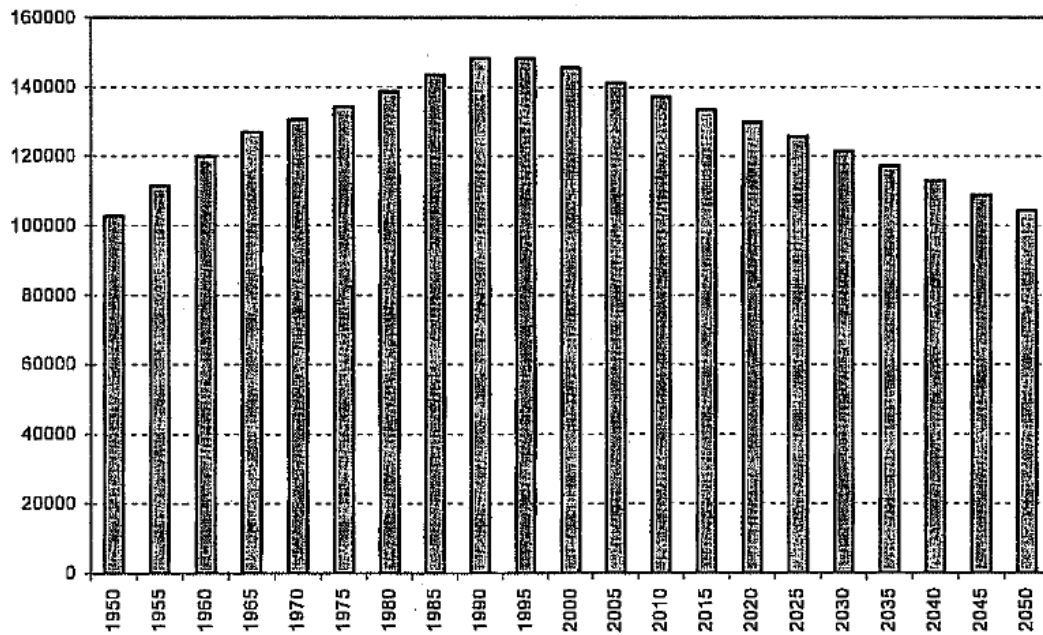
²⁶ <http://el.wikipedia.org/>

²⁷ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 349

²⁸ <http://el.wikipedia.org/>

²⁹ CIA- The World Factbook (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>)

Διάγραμμα 8: Η εξέλιξη του Ρωσικού πληθυσμού για τα έτη 1950-2050 (σε χιλιάδες)³⁰

Η πληθυσμιακή σύνθεση της Ρωσίας περιλαμβάνει, συμπεριλαμβανομένων των Ρώσων που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία, περισσότερες από 100 εθνικές ταυτότητες, με κυριότερες τους Τατάρους, Ουκρανούς, Μπασκίρ, Τσουβάς, Τσετσένους και Αρμένιους. Η επίσημη γλώσσα του κράτους, που χρησιμοποιείται σε όλη την έκταση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, είναι η Ρωσική.

Η Ρωσία έχει καθεστώς θρησκευτικής ελευθερίας, ωστόσο πρωτεύουσα θέση κατέχει το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα. Στη χώρα, επίσης, υπάρχουν αρκετά μεγάλες κοινότητες αλλόδοξων χριστιανών καθώς και μειονότητες μουσουλμάνων, βουδιστών κ.α..

³⁰ «Ο Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός», Γεώργιος Χ. Κάτσος, Μελέτη ΙΤΕΠ (2005), σελ.: 17

2.3 Διακυβέρνηση- Διοικητική Διαίρεση

Η Ρωσία έχει πολίτευμα προεδρικής δημοκρατίας ομοσπονδιακού τύπου, το οποίο λειτουργεί με βάση το Σύνταγμα του 1993, που επισημοποιήθηκε με τη θετική ψήφο του 58,4% των εκλογέων σε λαϊκό δημοψήφισμα. Δομικά στοιχεία του ρωσικού πολιτεύματος είναι οι αρχές της λαϊκής κυριαρχίας και της διάκρισης των εξουσιών (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής), καθώς και το σύστημα της ελεγχόμενης πολιτικής αυτονομίας των επιμέρους διοικητικών ενοτήτων, που αποτελούν την ομοσπονδία.

Ανώτατος άρχων της χώρας είναι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος είναι αιρετός και αναδεικνύεται κάθε 4 χρόνια με γενικές πανεθνικές εκλογές, χωρίς να μπορεί να επανεκλεγεί για περισσότερες των δύο περιόδων. Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας ασκεί την ουσιαστική εξουσία, εκφράζοντας παράλληλα το στοιχείο της εθνικής ενότητας του ρωσικού λαού. Οι εξουσίες του προέδρου είναι εξαιρετικά διευρυμένες, ειδικότερα στα ζητήματα της εθνικής άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής.

Κυριότερο όργανο της εκτελεστικής εξουσίας είναι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Ρωσίας με προεδρεύοντα τον πρωθυπουργό, ο οποίος θα πρέπει να διαθέτει κοινοβουλευτική στήριξη.

Η νομοθετική εξουσία ασκείται από την 450μελή Κρατική Δούμα ή Κάτω Βουλή και το 178μελές Ομοσπονδιακό Συμβούλιο ή Άνω Βουλή, τα οποία μαζί αποτελούν το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο³¹.

Οι δικαστές του Συνταγματικού Δικαστηρίου, του Ανώτατου Δικαστηρίου και του Ανώτατου Διαιτητικού Δικαστηρίου διορίζονται από το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο, κατόπιν πρότασης του Προέδρου, και εκτίουν ισόβια θητεία³².

³¹ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 363-364

Η Ρωσία, ως ομοσπονδιακό κράτος, αποτελείται από 89 πολιτικές- διοικητικές ενότητες. Πιο συγκεκριμένα, 21 ομόσπονδες δημοκρατίες, 6 ομόσπονδες περιοχές (Kray), 49 επαρχίες (Oblast), 10 αυτόνομες περιοχές (Okrug), 1 αυτόνομη περιφέρεια και 2 ομόσπονδες πόλεις (Μόσχα και Αγία Πετρούπολη). Κάθε μια από τις πολιτικές αυτές ενότητες, σύμφωνα με το ρωσικό Σύνταγμα, έχει δική του σημαία και εθνόσημο και είναι ισότιμη με τις άλλες, ανεξαρτήτως της νομικής της μορφής, του μεγέθους ή του πληθυσμού της. Η αρχή της ισοτιμίας εξασφαλίζεται με την εκλογή ίδιου αριθμού αντιπροσώπων (2) στην Άνω Βουλή (Ομοσπονδιακό Συμβούλιο) της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Αντίθετα, στην Κάτω Βουλή (Κρατική Δούμα) η εκπροσώπηση γίνεται με πληθυσμιακά κριτήρια^{33,34}.

2.4 Πολιτισμός

Η Ρωσία είναι μια χώρα σλαβική και ορθόδοξη με πλούσιο και πολυσυλλεκτικό εθνικό-λαϊκό πολιτισμό, που αντανακλάται στις παραδοσιακές ηθικές αρχές, στις αξίες ζωής, στους θρύλους και τις παραδόσεις, στα ήθη και τα έθιμα καθώς και στις διάφορες εκδηλώσεις της λαϊκής καλλιτεχνικής έκφρασης. Ο πολιτισμός αυτός εμπεριέχει στοιχεία τόσο της ανατολικής αντίληψης ζωής και σκέψης, που χαρακτηρίζεται για την ευαισθησία, το βάθος και τη μεταφυσική της διάθεση, όσο και της δυτικής αντίληψης, η οποία χαρακτηρίζεται κυρίως για τον ορθολογισμό, τον ταχύ ρυθμό και την πρακτική της διάθεση. Χαρακτηριστικές εκφράσεις του εθνικού-λαϊκού ρωσικού πολιτισμού είναι η λαϊκή μουσική, με κυρίαρχο τον ήχο της μπαλαλάικας, ο λαϊκός χορός, με τις πολύχρωμες παραδοσιακές ανδρικές και γυναικείες φορεσιές, η λαϊκή ζωγραφική, και ειδικότερα η βυζαντινή αγιογραφία, η λαϊκή αρχιτεκτονική^{35,36} κ.α..

---

³² <http://www.agora.mfa.gr/>

³³ <http://www.agora.mfa.gr/>

³⁴ <http://el.wikipedia.org/>

³⁵ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 363

³⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Russian_culture

Η Ρωσία, επίσης, έχει συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό στον ευρωπαϊκό πολιτισμό και έχει αναδείξει κορυφαίες μορφές στους χώρους των Γραμμάτων, των Τεχνών και των Επιστημών. Οι Ρώσοι δημιουργοί πέτυχαν να αξιοποιήσουν τα δυτικά εκφραστικά μέσα και να απεικονίσουν, μέσα από αυτά, τη ρωσική αντίληψη και φιλοσοφία ζωής, η οποία χαρακτηρίζεται για την ευαισθησία, για το βάθος και για την ουμανιστική της διάθεση.

Η μεγάλη στροφή της ρωσικής σκέψης προς τη δύση έλαβε χώρα τον 18^ο αιώνα, την εποχή των μεγάλων εκσυγχρονιστικών αλλαγών του αυτοκράτορα Πέτρου Α΄ του Μεγάλου. Τα νέα πολιτισμικά ρεύματα έγιναν ιδιαίτερα έκδηλα στο χώρο της φιλοσοφίας- λογοτεχνίας, η οποία ως τότε περιοριζόταν, κυρίως, στη συγγραφή θρησκοκεντρικών κειμένων, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για νέους εκφραστικούς ορίζοντες. Σπουδαίοι εκπρόσωποι της ρωσικής σκέψης, κατά την περίοδο αυτή, υπήρξαν: ο «πανεπιστήμονας» φυσικοχημικός Μιχαήλ Βασίλιεβιτς Λομονόσωφ (1711-1765), ο Αλεξάντρ Σουμαρόκωφ- πρωτοπόρος της ρωσικής δραματογραφίας (1717-1774), ο επικός ποιητής και συγγραφέας της «Ρωσιάδας» Μιχαήλ Χεράσκωφ (1733-1807) κ.α.. Τους πνευματικούς αυτούς δημιουργούς, διαδέχθηκε μια άλλη γενιά πνευματικών δημιουργών, οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν και ως «ιερά τέρατα» της παγκόσμιας λογοτεχνίας, όπως ο μεγάλος ποιητής Αλεξάντρ Πούσκιν (1799-1837), ο συγγραφέας και «πατέρας» του ρωσικού ρεαλισμού Νικολάι Γκόγκολ (1809- 1852), ο Βησσαρίων Μπελίνσκυ (1811- 1848), ο κορυφαίος πεζογράφος Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι (1821- 1881), ο πεζογράφος και φιλόσοφος Λέον Τολστόι (1828-1910) και ο παγκοσμίου φήμης θεατρικός συγγραφέας Άντον Τσέχωφ (1860- 1904)³⁷.

Η Ρωσία ανέδειξε πολλούς και σημαντικούς δημιουργούς στον ευρύτερο χώρο των τεχνών και ιδιαίτερα στον κόσμο της μουσικής, όπως οι: Άντον Ρουμπινστάιν (1829-1894), Αλεξάντρ Μποροντίν (1833- 1887), Πιοτρ Ίλιτς Τσαϊκόφσκι (1840- 1893), Σεργκέι Ραχμάνινωφ (1873- 1943), Ιγκόρ Στραβίνσκι (1882- 1971) και πολλοί άλλοι. Στο σημείο αυτό, θα ήταν παράλειψη να μη γίνει αναφορά στις επιδόσεις των Ρώσων στο χορό, όπως φανερώνεται από τις δραστηριότητες των διεθνώς αναγνωρισμένων

---

³⁷ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ΄», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 362-363

μπαλέτων Μπολσόι και Κίρωφ και τη φήμη Ρώσων χορευτών, όπως ο Ρούντολφ Νουρέγιεφ³⁸.

2.5 Γλώσσα³⁹

Επίσημη και κυρίαρχη γλώσσα της χώρας είναι η ρωσική, η οποία ανήκει στον ανατολικό κλάδο των σλαβικών γλωσσών και αποδίδεται στο γραπτό λόγο με το κυριλλικό αλφάβητο («άζμπουκα»), που αποτελείται από 33 γράμματα. Η ρωσική γλώσσα αποτελεί συνέχεια της παλαιοσλαβονικής, από την οποία προέκυψαν, κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, τρεις ομάδες γλωσσών: **(α)** οι ανατολικοσλαβικές, με κύρια γλώσσα την παλαιορωσική, **(β)** οι δυτικοσλαβικές, όπως η τσεχική και η πολωνική και **(γ)** οι νοτιοσλαβικές, όπως η σερβοκροατική.

Από την παλαιορωσική γλώσσα, η οποία απέκτησε από το 19^ο αιώνα το προαναφερόμενο δικό της αλφάβητο, διαμορφώθηκαν τρία γλωσσικά ιδιώματα, τα οποία σταδιακά μετεξελίχθηκαν σε ιδιαίτερες εθνικές γλώσσες, πολύ συγγενικές μεταξύ τους:

- i. Η μεγαλορωσική γλώσσα ή απλώς ρωσική, η οποία αποτελεί επίσημη γλώσσα της Ρωσίας και αποδίδεται με αρκετές και εξαιρετικά διαφορετικές διαλέκτους
- ii. Η μικρορωσική ή ουκρανική, η οποία ομιλείται στην Ουκρανία και
- iii. Η λευκορωσική, η οποία ομιλείται στη Λευκορωσία.

Στη Ρωσική Ομοσπονδία, εκτός από τη ρωσική, ομιλούνται άλλες 100 περίπου γλώσσες των εθνικών μειονοτήτων. Χαρακτηριστικό δε είναι, ότι οι μισές τουλάχιστον από αυτές, χρησιμοποιούνται στο χώρο της εκπαίδευσης.

---

³⁸ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 363

³⁹ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 362

2.6 Ιστορία

Ο εθνικός χώρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας άρχισε να προσδιορίζεται από τον 9^ο αιώνα, από τη σχηματοποίηση, δηλαδή, της ηγεμονίας του Κιέβου από τις βαραγκικής καταγωγής φυλές των Ρους ή Ρως. Οι Ασκόλντ και Ντιρ, οι οποίοι αναφέρονται και ως οι πρώτοι ηγέτες, επιχείρησαν το 860 μια ανεπιτυχή επίθεση κατά της Κωνσταντινούπολης. Η ηγεμονία του Κιέβου ισχυροποιήθηκε σημαντικά στα χρόνια των Όλεγκ (882-911) και Ιγκόρ (912-945). Οι σχέσεις της ηγεμονίας του Κιέβου και του Βυζαντίου ήταν πάντοτε σχέσεις αντιθέσεων αλλά και πολιτισμικής επιμιξίας, με τους Ρως να προσχωρούν τελικά στην «εισαγόμενη» από το Βυζάντιο Ορθοδοξία. Το έτος 988, με τη βάπτιση του ηγεμόνα Βλαδίμηρου Α΄ του επονομαζόμενου και Μέγα ή Αγίου, αποτελεί χρονολογία ορόσημο για τον εκχριστιανισμό των Ρως.

Το 12^ο αιώνα η ηγεμονία του Κιέβου περιέπεσε σε ολοκληρωτική παρακμή και τελικά τον 13^ο αιώνα, με την εισβολή των Μογγόλων, οι οποίοι επέβαλλαν την κυριαρχία τους σε όλη τη χώρα, διαλύθηκε. Με την ανοχή των Μογγόλων, το 1276 τα εδάφη που ήλεγχε η Μόσχα, ένας άσημος έως τότε οικισμός με ένα ξύλινο φρούριο, που προσέφερε υπηρεσίες στο δίκτυο ποτάμιων μεταφορών και υπαγόταν στο Βλαντίμιρ, συγκροτήθηκαν σε πριγκιπάτο. Σταδιακά, το πριγκιπάτο της Μόσχας έγινε μεγαλύτερο και πλουσιότερο. Το 1327, μάλιστα, η Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή μετακινήθηκε από το Κίεβο, την πρώτη έδρα της από την εποχή των Ρως, στη Μόσχα, κάνοντάς την κέντρο του σλαβικού χριστιανισμού.

Η Ρωσία, μετά από περίπου τρεις αιώνες πολυδιασπάσεων, εμφυλίων πολέμων και ξένων παρεμβάσεων, απέκτησε ενιαία εθνική υπόσταση κατά τη διακυβέρνηση του Μεγάλου Δούκα της Μόσχας Ιβάν Δ΄, γνωστού και ως Ιβάν του Τρομερού. Ο Ιβάν Δ΄ το 1547 περιεβλήθη τον τίτλο του τσάρου, δηλαδή του αυτοκράτορα, σηματοδοτώντας και τυπικά το τέλος της ιστορίας του πριγκιπάτου της Μόσχας και την αρχή του Βασιλείου

της Ρωσίας, το οποίο και κατόρθωσε μέσα σε λίγα χρόνια να καταστήσει ισχυρή δύναμη^{40,41}.

Τον Ιβάν Δ΄ διαδέχεται στο θρόνο ο πολιτικά ανεπαρκής Θεόδωρος Α΄ Ιβάνοβιτς, ο οποίος πεθαίνει νέος και άτεκνος το 1598. Με το θάνατό του χάνεται η δυναστεία των Ρουρικίδων και η Ρωσία μπαίνει σε μια μακρά περίοδο εσωτερικών αναστατώσεων, την Εποχή των Αναστατώσεων ή Εποχή της Αβεβαιότητας⁴².

Η ανάνηψη της αυτοκρατορίας άρχισε μετά την εγκαθίδρυση της δυναστείας των Ρομανώφ (1613), με πρώτο τσάρο τον Μιχαήλ Ρομανώφ (1613-1645)- γιο του πατριάρχη Φιλαρέτου. Τον Μιχαήλ Ρομανώφ διαδέχθηκε στο θρόνο ο γιος του Αλέξιος (1645-1676). Στα χρόνια της διακυβέρνησης αυτών επιβεβαιώθηκε και ο καθοριστικός ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας στις δημόσιες υποθέσεις⁴³.

Η ανάδειξη της Ρωσίας σε μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη συντελέστηκε κατά τη βασιλεία του τσάρου Πέτρου Α΄ του Μεγάλου (1682-1725), ο οποίος – πέρα από τις επιτυχίες του στα πεδία των μαχών- αγωνίστηκε για την κατάλυση αναχρονιστικών κοινωνικοπολιτικών δομών και για την είσοδο της χώρας του στην αστικά μετεξελισσόμενη Δυτική Ευρώπη (εκδυτικισμός). Στην προσπάθειά του αυτή αντιμετώπισε επιτυχώς αντιδράσεις προερχόμενες τόσο από την πλευρά της αριστοκρατίας όσο και από την πλευρά των ακραίων θεοκρατικών κύκλων. Μετά τον θάνατό του η χώρα εισήλθε και πάλι σε μια νέα περίοδο κοινωνικοπολιτικής αστάθειας. Ωστόσο, επί της βασιλείας της Αικατερίνης Β΄ της Μεγάλης (1762-1796) άρχισε πάλι να αναλαμβάνει δυνάμεις. Η Αικατερίνη Β΄, όπως και ο Πέτρος Α΄ ο Μεγάλος, αγωνίστηκε για το μεγαλείο της Ρωσίας και τον εκσυγχρονισμό της.

---

⁴⁰ Παγκόσμια Γεωγραφία Γ΄», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 360

⁴¹ <http://el.wikipedia.org/>

⁴² Είναι η πιο ταραγμένη περίοδος της ιστορίας του Ρωσικού Βασιλείου. Διήρκεσε δεκαπέντε χρόνια (1598-1613), κατά τα οποία η Ρωσία βρέθηκε στη δίνη της πλήρους ακυβερνησίας και της ξένης κατοχής. Αποτελεί μέχρι σήμερα σημείο αναφοράς στη ρωσική λαϊκή κουλτούρα, για το κωμικοτραγικό γεγονός ότι συγκροτήθηκαν τρεις διαφορετικοί στρατοί από τρία διαφορετικά πρόσωπα που υποστήριξαν ότι είναι ο ίδιος γιος του Ιβάν Δ΄ (του Τρομερού), ο οποίος ήταν ήδη νεκρός από το 1591.

⁴³ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ΄», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 360

Κατά το 19ο αιώνα ο θεσμός της μοναρχίας παρακμάζει, ενώ η απουσία κάποιου δυναμικού ηγεμόνα, που θα οδηγούσε δυναμικά τη Ρωσική Αυτοκρατορία στον ανταγωνισμό της με τις άλλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, επιταχύνει τις εξελίξεις. Την ίδια εποχή, συντελείται η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παραδοσιακού εχθρού της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, αφού αποτελούσε εμπόδιο για την έξοδο της στη Μεσόγειο, και η διανομή των εδαφών της γίνεται το μήλο της έριδας για τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις⁴⁴.

Κατά την εποχή αυτή αυτοκράτορες διετέλεσαν ο Αλέξανδρος Α΄ (1801-1825), ο οποίος συνέδεσε το όνομά του με τους Ναπολεόντειους Πολέμους και την Ιερά Συμμαχία (επί των ημερών του ξέσπασε και η Ελληνική Επανάσταση), ο αυταρχικός Νικόλαος Α΄ (1825-1855), ο περισσότερο φιλελεύθερος Αλέξανδρος Β΄ (1855-1881), ο οποίος δολοφονήθηκε από αριστερούς επαναστάτες, ο ακραία συντηρητικός Αλέξανδρος Γ΄(1881-1894) και τέλος ο Νικόλαος Β΄(1894-1917), επί του οποίου τερματίστηκε με δραματικό τρόπο τόσο η δυναστεία των Ρομανόφ όσο και το ίδιο το μοναρχικό σύστημα εξουσίας⁴⁵.

Επί βασιλείας του Νικολάου Β΄ ιδρύεται το Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα της Ρωσίας (1898) και ακολουθεί το Σοσιαλιστικό-Επαναστατικό Κόμμα της Ρωσίας (1901). Επίσης, η βασιλεία του σημαδεύτηκε από την ταπεινωτική ήττα της Ρωσίας στο Ρωσοϊαπωνικό Πόλεμο (1904-1905), η οποία πυροδότησε λαϊκές αντιδράσεις και ευνόησε κοινωνικές εξεγέρσεις, που καταστάληκαν με ωμή βία. Ακολούθησαν η εμπλοκή της Ρωσίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ⁴⁶, και μια σειρά από αποτυχίες σε στρατιωτικό επίπεδο, οι οποίες λειτούργησαν καταλυτικά για τα λαϊκά στρώματα και τελικά οδήγησαν στη δημοκρατική επανάσταση του 1917 και την ανατροπή της μοναρχίας. Το νέο καθεστώς ανατράπηκε τον ίδιο χρόνο από τους Μπολσεβίκους του Λένιν, με την Οκτωβριανή Επανάσταση, οι οποίοι εγκαθίδρυσαν σοσιαλιστικές- σοβιετικές δομές εξουσίας, με κυρίαρχο το ρόλο των Κουμουνιστών. Το 1918 δημιουργείται η Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ρωσίας.

---

⁴⁴ <http://www.livepedia.gr>

⁴⁵ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ΄», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 361

⁴⁶ Η Αντάντ ή Εγκάρδια Συνεννόηση ιδρύεται από τη Ρωσία, τη Γαλλία και την Αγγλία ως αντίποδας της συμμαχίας των Κεντρικών Δυνάμεων (Γερμανία, Αυστροουγγαρία)

Η ισχυροποίηση του Στάλιν στην εξουσία εγκαινιάζει τη σταλινική περίοδο (1924-1953). Ο Στάλιν συνέδεσε το όνομά του με εσωτερικά και διεθνή γεγονότα τεράστιας σημασίας. Ωστόσο, η ολοκληρωτική και αυταρχική εξουσία του αλλοίωσε τη μαρξική αρχή για «σταδιακή αποδυνάμωση του κράτους», διαμορφώνοντας μια ακραία κρατιστική φιλοσοφία, η οποία εκφράστηκε με ανελεύθερους θεσμούς, πράξεις βίας και με μια λατρευτική επένδυση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας (προσωπολατρία, εκκαθαρίσεις αντιφρονούντων κ.α.). Επίσης, το σταλινικό καθεστώς δε μπόρεσε να ξεπεράσει την αυτοκρατορική νοοτροπία στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής, ιδίως κατά τα μεταπολεμικά χρόνια του λεγόμενου «Ψυχρού Πολέμου».

Μετά το θάνατο του Στάλιν (1953) επιτεύχθηκε μια σχετική φιλελευθεροποίηση της δημόσιας ζωής. Κατά την ίδια περίοδο η ΕΣΣΔ πέτυχε μια σχετική βελτίωση των σχέσεων της με τη Δύση, χωρίς όμως να λείψουν και οι περίοδοι εντάσεων.

Την περίοδο 1985-87 ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ θέτει σε εφαρμογή την πολιτική της περεστρόικα (ανασυγκρότηση) και της γκλάσνοστ (διαφάνεια), με στόχο τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, τον εκδημοκρατισμό της χώρας και την απομάκρυνση από τα σταλινικά πρότυπα. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής, προωθήθηκε η ανάπτυξη καλών σχέσεων με τις δυτικές χώρες και ανανεώθηκε ο διάλογος με τις ΗΠΑ, με διαδοχικές συναντήσεις με τον πρόεδρο Ρόναλντ Ρήγκαν. Το 1987 υπογράφηκε η Συμφωνία της Ουάσιγκτον, η οποία προέβλεπε τη μείωση των εξοπλισμών με πυραύλους μέσου βεληνεκούς. Παρά τη θετική υποδοχή που βρήκε η πολιτική της περεστρόικα στο εξωτερικό και τη βελτίωση της εικόνας της, η ρωσική κυβέρνηση αντιμετώπιζε στο εσωτερικό σοβαρά προβλήματα, καθώς τα εθνικιστικά κινήματα στις ομόσπονδες δημοκρατίες κέρδιζαν συνεχώς έδαφος. Το Μάρτιο του 1989 γίνονται οι πρώτες ελεύθερες εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Συνεδρίου Λαϊκών Αντιπροσώπων. Το Μάρτιο του 1990 ο Γκορμπατσόφ προχωρεί σε πολιτικές μεταρρυθμίσεις, με σκοπό την κατάργηση του Ανώτατου Σοβιέτ, την αντικατάστασή του από Σοβιετικό Κοινοβούλιο και την αποκέντρωση εξουσιών. Ο Γκορμπατσόφ εκλέγεται στην προεδρία της χώρας από την Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΣΕ.

Το 1991 εκδηλώνεται πραξικόπημα εναντίον του Γκορμπατσόφ με την υποστήριξη του Μπορίς Γιέλτσιν, το οποίο, όμως, αποτυγχάνει. Αποτέλεσμά της κρίσης αυτής ήταν ο

τερματισμός της κυριαρχίας του κομμουνιστικού καθεστώτος και η αρχή της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης. Τον Αύγουστο του 1991 ο Γκορμπατσόφ παραιτείται από τη Γενική Γραμματεία του Κόμματος. Στις 8 Δεκεμβρίου 1991 οι πρόεδροι της Ρωσίας, Ουκρανίας και Λευκορωσίας υπογράφουν κοινή συμφωνία για τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Από την πρώην Σοβιετική Ένωση δημιουργούνται τα ανεξάρτητα κράτη της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας, της Γεωργίας, της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, του Καζαχτσάν, του Τουρκμενιστάν, του Ουζμπεκιστάν, του Τατζικιστάν, της Κιργιζίας, του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας, τα οποία συγκροτούν την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Χωρών (ΚΑΚ), με σκοπό την οικονομική και αμυντική συνεργασία των χωρών αυτών.

Αμέσως μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού συστήματος (1991), ο πρόεδρος Γιέλτσιν ανακοίνωσε το 1992 μια σειρά οικονομικών μεταρρυθμίσεων, που στόχο είχαν το πέρασμα στην ελεύθερη αγορά, τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και την προσέλκυση ξένων επενδυτών⁴⁷. Το 1993, οι σχέσεις του Γιέλτσιν με τη Δούμα χειροτερεύουν, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πολιτική κρίση. Οι κυβερνήσεις των Βίκτωρ Τσιερνομίρντιν και Σεργκέι Κιριγιένκο ακολουθούν φιλελεύθερη πολιτική αλλά, τον Αύγουστο του 1998, σημειώνεται μεγάλη οικονομική κρίση. Μετά τον Γιεβγκένιου Πριμακόβ και τον Σεργκέι Στεπάσιν, την Πρωθυπουργία αναλαμβάνει ο Βλαντιμίρ Πούτιν. Την 31^η Δεκεμβρίου 1999, ο Μπορίς Γιέλτσιν ανακοινώνει την παραίτησή του από την Προεδρία και ορίζει τον Πούτιν υπηρεσιακό Πρόεδρο.

Ο Βλαντιμίρ Πούτιν εκλέγεται Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας το Μάρτιο του 2000. Μετά το 2000, η Ρωσία σταθεροποιείται και επωφελείται από τη μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση των εσόδων της από τις εξαγωγές πετρελαϊκών προϊόντων. Η περίοδος της προεδρίας του χαρακτηρίζεται από την επιστροφή της ισχυρής κεντρικής εξουσίας, την κοινωνική και οικονομική σταθερότητα στο εσωτερικό και την άνοδο του ισχύος και του γοήτρου της Ρωσίας στο εξωτερικό⁴⁸.

---

⁴⁷ <http://www.livepedia.gr>

⁴⁸ «Η Οικονομία της Ρωσίας», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2010, σελ.:8-9

2.7 Οικονομία

Η Ρωσία είναι μια χώρα με ανεξάντλητες πλουτοπαραγωγικές πηγές και τεράστιες αναπτυξιακές δυνατότητες. Η οικονομία της βασίζεται, κατά κύριο λόγο, στην ισχυρή της βιομηχανία, στην εντατική εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων (ορυκτός πλούτος, ενέργεια κ.α.) και στην αγροτική παραγωγή. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται μερικά βασικά οικονομικά μεγέθη της Ρωσικής Ομοσπονδίας για τα έτη 2008-2010 (Πίνακας 14), η σύνθεση του ΑΕΠ της Ρωσίας κατά κλάδους για το έτος 2008 (Διάγραμμα 9), καθώς και η διαχρονική εξέλιξη του ονομαστικού ΑΕΠ της Ρωσίας για τα έτη 1995-2010 (Διάγραμμα 10):

Πίνακας 14: Οικονομικά Μεγέθη Ρωσικής Ομοσπονδίας (2008-2010)⁴⁹

	2008	2009	2010
ΑΕΠ (ονομαστική αξία)	41,27 τρις ρούβλια	38,7 τρις ρούβλια	44,9 τρις ρούβλια
Μεταβολή ΑΕΠ	5,2%	-7,8%	4%
Πληθωρισμός	13,3%	8,8%	8,8%
Ανεργία	6,3%	8,4%	7,5%
Εξωτερικό Χρέος⁵⁰	480,54 δις USD	467,24 δις USD	488,65 δις USD
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών⁵¹	103,5 δις USD	48,6 δις USD	71,1 δις USD
Εξαγωγές	467,9 δις USD	301,7 δις USD	396,6 δις USD
Εισαγωγές	267,0 δις USD	167,3 δις USD	229,0 δις USD
Εμπορικό Ισοζύγιο⁵²	200,9 δις USD	134,4 δις USD	167,6 δις USD

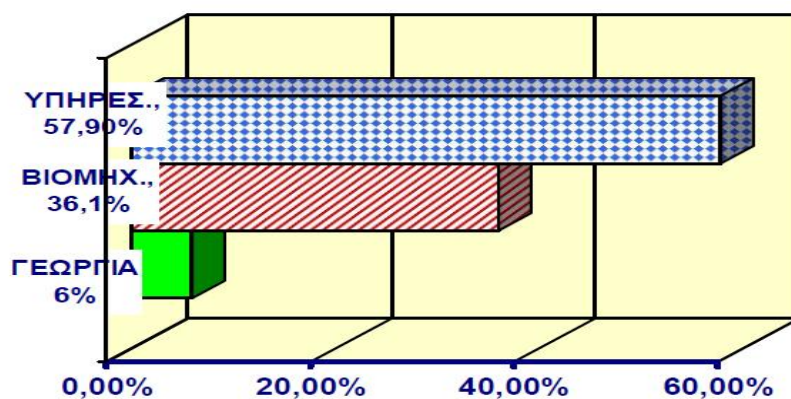
⁴⁹ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 4

⁵⁰ **Εξωτερικό Χρέος:** το τμήμα του Δημοσίου Χρέους μιας χώρας από πιστωτές που εδρεύουν στο εξωτερικό

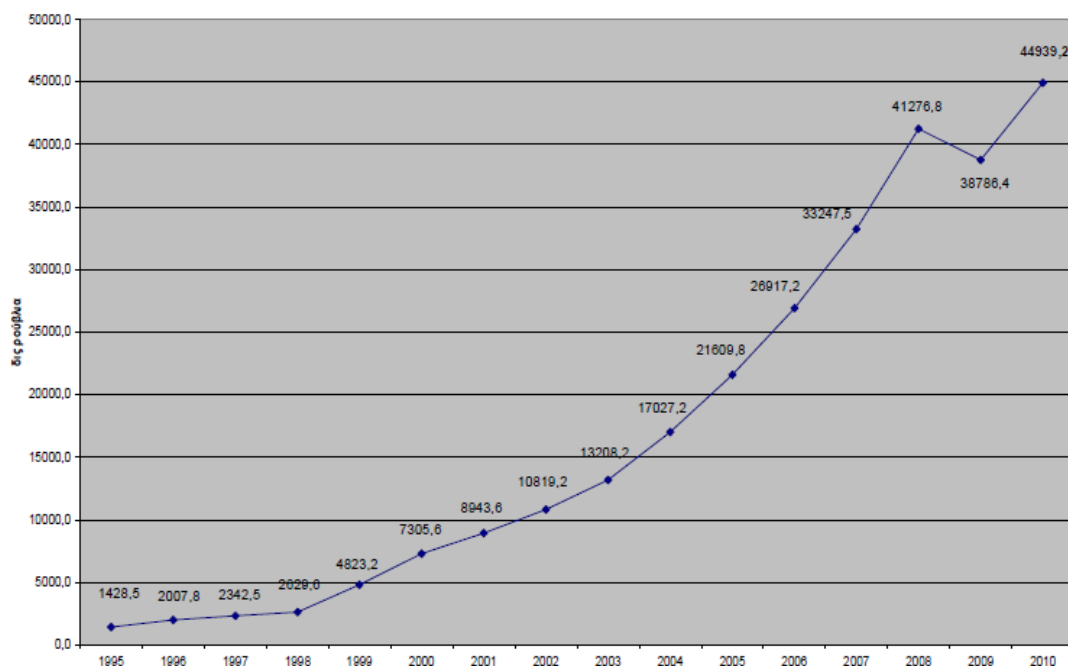
⁵¹ **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών:** Το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών αφορά τον ειδικό λογαριασμό στον οποίο καταγράφονται το ύψος και η εξελικτική πορεία όλων των οικονομικών συναλλαγών που διατηρεί μια χώρα με άλλες χώρες του κόσμου. Σε αυτό το ισοζύγιο καταγράφεται η εισροή και εκροή κεφαλαίων (εισπράξεων και πληρωμών σε συνάλλαγμα) από και προς την εν λόγω χώρα κατά τη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου (συνήθως ενός έτους). Για αυτό το λόγο χρησιμοποιείται και ως δείκτης της ζήτησης και προσφοράς του νομίσματος της εν λόγω χώρας.

⁵² **Εμπορικό Ισοζύγιο:** Στο εμπορικό ισοζύγιο καταγράφονται οι χρηματικές ροές που αφορούν σε συναλλαγές σε αγαθά (πληρωμές/ εισαγωγές και εισπράξεις/εξαγωγές), των οποίων η κυριότητα αλλάζει μεταξύ ενός κατοίκου και μη κατοίκου. Επιπλέον, στο εμπορικό ισοζύγιο καταχωρίζονται οι τριγωνικές συναλλαγές, η αξία της επεξεργασίας αγαθών, η αξία επισκευής αγαθών και η αξία των αγαθών για τον εφοδιασμό πλοίων και αεροπλάνων.

Διάγραμμα 9: Σύσταση ΑΕΠ κατά κλάδους (2008)⁵³

Διάγραμμα 10: Εξέλιξη ονομαστικού ΑΕΠ της Ρωσίας για τα έτη 1995-2010⁵⁴

⁵³ «Η Οικονομία της Ρωσίας», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2010, σελ.: 23

⁵⁴ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 7

2.7.1 Πρωτογενής Τομέας

Στο βόρειο τμήμα της χώρας κυριαρχεί η κτηνοτροφία, λόγω της φτωχής σύστασης μεγάλου μέρους των εδαφών, που δεν ευνοεί τις αγροτικές καλλιέργειες. Λόγω των δυσμενών κλιματικών και εδαφολογικών συνθηκών μεγάλου τμήματος της χώρας, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις καλύπτουν μόνο το 32% της συνολικής επιφάνειας της. Το 45% της συνολικής επιφάνειας καλύπτεται από δάση και η ξυλεία αποτελεί ένα από τα κύρια εξαγωγικά προϊόντα. Στο νότιο τμήμα της χώρας, καθώς και στη δυτική Σιβηρία, υπάρχουν διάφορες καλλιέργειες με κυρίαρχα τα δημητριακά⁵⁵.

Το 2010 η αξία της παραγωγής του γεωργικού τομέα ανήλθε συνολικά σε 2444,8 δις ρούβλια (έναντι 2515,9 δις ρούβλια το προηγούμενο έτος). Η κατανομή τους σε φυτική και ζωική παραγωγή για τα έτη 2008-2010 παρουσιάζεται στον Πίνακα 15.

Πίνακας 15: Αξία Αγροτικής Παραγωγής σε δις. ρούβλια (2008-2010)⁵⁶

ΤΟΜΕΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	2008	2009	2010
ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	1306,4	1238,9	1053,1
ΖΩΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	1155,0	1277,0	1391,7
ΣΥΝΟΛΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	2461,4	2515,9	2444,8

Στον τομέα της αλιείας, παρά τη μείωση της παραγωγής των τελευταίων ετών, η Ρωσία εξακολουθεί να παράγει περίπου το 25% της παγκόσμιας παραγωγής φρέσκων και κατεψυγμένων ιχθύων, καθώς και το 1/3 της παγκόσμιας παραγωγής κονσερβοποιημένων προϊόντων. Ωστόσο, αντιμετωπίζει το σοβαρό πρόβλημα της εξάντλησης των αποθεμάτων των θαλασσών, τα οποία έχουν πέσει σε επικίνδυνο επίπεδο⁵⁷.

⁵⁵ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 21

⁵⁶ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 22

⁵⁷ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 23

Η Ρωσία είναι η πρώτη χώρα παραγωγής ξυλείας στον κόσμο. Η συνολική έκταση των δασών υπερβαίνει τα 1180 εκατομμύρια εκτάρια. Τα συνολικά αποθέματα ξύλου εκτιμώνται περίπου σε 81,9 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Από αυτά, τα κωνοφόρα καλύπτουν περίπου τα 3/4. Η Ρωσία κατέχει περίπου 1/5 του συνόλου των παγκόσμιων δασικών πόρων. Η ετήσια παραγωγή ξύλου της χώρας ανέρχεται περίπου στα 90,9 εκατομμύρια κυβικά μέτρα⁵⁸.

2.7.2 Δευτερογενής Τομέας

Η Ρωσία διαθέτει, όπως έχει διαπιστωθεί μέχρι σήμερα, αποθέματα πετρελαίου, που ανέρχονται στο 5% παγκοσμίως. Εκτιμάται, όμως, ότι τα πραγματικά αποθέματα είναι κατά πολύ μεγαλύτερα. Η παραγωγή πετρελαίου το 2010 ανήλθε στους 504,9 εκατομμύρια τόνους, ενώ το τμήμα αυτών, το οποίο εξήχθη, ανήλθε στους 247,9 εκατομμύρια τόνους⁵⁹.

Η Ρωσία εκτιμάται ότι έχει αποθέματα φυσικού αερίου περί τα 48 τρισεκατομμύρια κ.μ., δηλαδή περισσότερο από το 1/3 των παγκοσμίων αποθεμάτων. Το 2010 η παραγωγή φυσικού αερίου ανήλθε σε 649 δισ. κ.μ., αυξανόμενο κατά 11,4% σε σχέση με το 2009, χωρίς να φτάνει ωστόσο τα προ της κρίσης του 2009 επίπεδα. Από αυτά, τα 458,1 δισεκατομμύρια κ.μ. διατέθηκαν για την κάλυψη της εσωτερικής ζήτησης και τα 179,1 δισεκατομμύρια κ.μ., δηλαδή το 27,6%, εξήχθησαν⁶⁰.

Το έδαφος της Ρωσίας είναι πολύ πλούσιο σε μεταλλεύματα και ορυκτά. Σε αρκετές περιπτώσεις, η χώρα αποτελεί τον κυριότερο παραγωγό και εξαγωγέα παγκοσμίως. Οι ρωσικές εξαγωγές, σε μεγάλο βαθμό, εξαρτώνται από την εξαγωγή τέτοιων προϊόντων, χωρίς, συνήθως, καμία προστιθεμένη αξία. Η Ρωσία διαθέτει το 1/5 της παγκόσμιας παραγωγής νικελίου και κοβαλτίου. Επίσης, αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους παραγωγούς άνθρακα, αλουμινίου, τιτανίου, σιδηρομεταλλευμάτων, χρυσού, πλατίνας

⁵⁸ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 23

⁵⁹ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 24

⁶⁰ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 24

και διαμαντιών. Το μερίδιο της μεταλλουργίας στο Ρωσικό ΑΕΠ φτάνει το 5% περίπου. Ο τομέας καλύπτει το 17% της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής και το 14,2% των συνολικών εξαγωγών⁶¹.

2.7.3 Τριτογενής Τομέας⁶²

Η άνοδος των ατομικών εισοδημάτων τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τη γοητεία που ασκούσαν τα ξένα εμπορικά σήματα, τη στιγμή μάλιστα που τα αντίστοιχα ρωσικά είχαν καταρρεύσει, οδήγησαν σε μεγάλη αύξηση των εισαγωγών καταναλωτικών ειδών και ταχεία άνοδο του λιανικού εμπορίου. Ο τομέας είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους της ρωσικής οικονομίας, με μέση ετήσια άνοδο της τάξης του 11% την περίοδο 2001-2006. Το ύψος πωλήσεων το 2006 ανήλθε σε 318 δις. USD ή ποσοστό 32% επί του ΑΕΠ.

Το σύστημα διανομής προϊόντων κατανάλωσης στη Ρωσία παρουσίασε σημαντικές αλλαγές, μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την απελευθέρωση των εισαγωγών στη χώρα. Κατά τη διάρκεια της Σοβιετικής Ένωσης, η βιομηχανία ήταν προσανατολισμένη στην παραγωγή προϊόντων εξοπλισμού σε βάρος των προϊόντων κατανάλωσης. Μετά την απελευθέρωση των τιμών, από το 1992, και την έναρξη εφαρμογής ενός καθεστώτος πιο εύκαμπτου για την εισαγωγή των προϊόντων, δημιουργήθηκαν πολλά καταστήματα, περίπτερα και «supermarkets».

Οι παραδοσιακές αγορές, όπως τα καταστήματα 'ounivermag'-'ouniveram' (διακινούν πολλά προϊόντα πλην τροφίμων), τα καταστήματα 'gastronom'-'producty' (τρόφιμα), 'Sviet' (φωτιστικά), 'Khoziaistvenny' (οικιακός εξοπλισμός), τα περίπτερα και οι

⁶¹ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 24-25

⁶² «Η Οικονομία της Ρωσίας», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2010, σελ.: 41-43

ανοιχτές αγορές, παρά το γεγονός ότι κατέχουν σημαντικό μερίδιο αγοράς, χάνουν έδαφος, προς όφελος μοντέρνων καναλιών διανομής.

Το 2004 η μείωση του συντελεστή ΦΠΑ από 20% σε 18% και η κατάργηση του φόρου λιανικής πώλησης 5% ευνόησαν την ανάπτυξη του εμπορίου, με αποτέλεσμα την αύξηση του κύκλου εργασιών του τομέα λιανικής πώλησης, που το 2005 διαμορφώθηκε σε 245 τρις USD, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 12% έναντι του 2004.

2.8 Ο Ελληνισμός της Ρωσίας⁶³

Η Ρωσία συνδέεται με ιδιαίτερους ιστορικούς, θρησκευτικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Ελλάδα και η παρουσία του Ελληνισμού σε αυτήν πάντα υπήρξε αξιόλογη. Η παρουσία αυτή ήταν έκδηλη από τα αρχαία χρόνια, με τις ελληνικές αποικίες του Πόντου, συνεχίστηκε κατά τη βυζαντινή περίοδο και παγιώθηκε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οπότε συγκροτήθηκαν και άνθησαν, στον ευρύτερο χώρο της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, μεγάλες και οικονομικά ακμαίες οικονομικές κοινότητες, που αποτέλεσαν και την εστία από την οποία ξεκίνησε η επανάσταση του 1821 (ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας κ.α.).

Μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους σημαντικό τμήμα των Ελλήνων επιχειρηματιών επέλεξε να παλινοοστήσει, ωστόσο, ο κύριος όγκος των ομογενών παρέμεινε στη Ρωσία, όπου επικρατούσε ένα μάλλον ευνοϊκό καθεστώς αντιμετώπισης του Ελληνισμού από την πλευρά του τσαρικού καθεστώτος.

---

⁶³ «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτική Αθηνών (1994), σελ.: 369

Το καθεστώς αυτό, δυστυχώς, δεν συνεχίστηκε μετά την επικράτηση των Μπολσεβίκων. Ο Ελληνισμός της Ρωσίας, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα συμπαγής στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου, δεν αναγνωρίστηκε ως ιδιαίτερη εθνική ομάδα και υπέστη διωγμούς. Η κατάσταση επιδεινώθηκε σοβαρά τις επόμενες δεκαετίες διακυβέρνησης του Στάλιν, οπότε και η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων της νότιας ΕΣΣΔ εκριζώθηκαν και σκόρπισαν σε όλη την χώρα, χάνοντας ταυτόχρονα τα δικαιώματα εθνικού προσδιορισμού τους, ειδικότερα σε θέματα γλώσσας και εκπαίδευσης.

Η παρουσία των Ελλήνων έγινε και πάλι έντονη μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949), οπότε χιλιάδες αριστεροί πρόσφυγες αναζήτησαν πολιτικό άσυλο στην ΕΣΣΔ. Ωστόσο, μετά τα γεγονότα του 1991, η παρουσία αυτή αποδυναμώθηκε ξανά, όταν χιλιάδες Έλληνες της Ρωσίας και των άλλων πρώην σοβιετικών χωρών προτίμησαν να επιστρέψουν και να εγκατασταθούν πλέον μόνιμα στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Αλληλεπιδράσεις της ιστορικής πορείας των δυο λαών

3.1 Οι ελληνο-ρωσικές σχέσεις από τον 9ο αιώνα ως τα νεότερα χρόνια

Η συνάντηση και η συμπόρευση για αιώνες των δύο λαών έχει τεράστια σημασία τόσο για την Ευρώπη και τον κόσμο όσο και για τις ίδιες τις χώρες.

Για 11 ολόκληρους αιώνες το Βυζάντιο υπήρξε το πιο πολιτισμένο κράτος του μεσαιωνικού κόσμου και λειτουργούσε σα μαγνήτης για ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο. Έχοντας κληρονομήσει την οργάνωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αλλά και τμήμα του πολιτισμού της αρχαίας Ελλάδας, βρισκόταν πολύ πιο μπροστά από οποιοδήποτε άλλο κράτος σε ισχύ, πολιτισμό και πλούτο.

Οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου Μιχαήλ Γ΄, Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος και ο Ιωάννης Τσιμισκής στη συνέχεια, συνάπτοντας συνθήκες με τους Ρως, το νέο λαό που έκανε την εμφάνισή του στο προσκήνιο κατά τον 9^ο αιώνα, εφάρμοσαν μια πολιτική της οποίας η βαρύτητα φάνηκε στους αιώνες που ακολούθησαν⁶⁴.

Η ρωσική γλώσσα, η πιο διαδεδομένη μητρική γλώσσα στην Ευρώπη, χρησιμοποιεί το κυριλλικό αλφάβητο, η μορφή του οποίου προέρχεται από το γλαγολιτικό αλφάβητο-μεγαλογράμματη κυρτή γραφή, της οποίας η επινοήση, κατά τον 9^ο αι. μ.Χ., αποδίδεται στους Βυζαντινούς ιεραποστόλους από τη Θεσσαλονίκη, Κύριλλο και Μεθόδιο. Στο αλφάβητο αυτό μεταφράστηκαν η Αγία Γραφή, πολλά λειτουργικά και θεολογικά βιβλία, καθώς και η Χριστιανική λειτουργική υμνολογία. και αποτέλεσε τη βάση πάνω στην

---

⁶⁴«175 χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας- Ρωσίας (1828-2003)», Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών & Σπουδών “Ιωάννης Καποδίστριας” 2007, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ.: 33

οποία αναπτύχθηκε ολόκληρη η ρωσική γραμματεία, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην ανάπτυξη της δική τους λογοτεχνίας, τέχνης και αργότερα επιστήμης, συγκροτώντας για πρώτη φορά δική τους ενιαία πολιτισμική επικράτεια^{65,66}.

Η καθιέρωση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του Κράτους των Ρως το 988 μ.Χ. από το Βλαδίμηρο Α', Μέγα Πρίγκιπα του Κιέβου, και ο γάμος του με την πορφυρογέννητη Άννα, αδελφή των αυτοκρατόρων Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου και του Κωνσταντίνου, σηματοδότησε τη σύζευξη των διαφορετικών λαών και πολιτισμών. Ταυτόχρονα, προσέφερε οικονομικά και διπλωματικά οφέλη, αφού δημιούργησε ισχυρούς δεσμούς με τη στρατιωτική και οικονομική υπερδύναμη της εποχής, το Βυζάντιο, και λειτούργησε ως εκσυγχρονιστική ιδεολογία, που ομογενοποίησε πολιτισμικά την επικράτεια των Ρως.

Η ένταξη, λοιπόν, της Ρωσίας στο χριστιανικό κόσμο και την πνευματική σφαίρα του Βυζαντίου προσδιόρισε και όλη τη ρωσική ιδεολογία μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης και την κατάλυση του βυζαντινού κράτους και καθόρισε τον προσανατολισμό της, καθώς η χώρα αυτή βρίσκεται τόσο στον ίδιο γεωγραφικό, οικονομικό και πολιτικό άξονα με την Ελλάδα όσο και στο ίδιο πολιτισμικό περιβάλλον.

Έτσι, οι διπλωματικές σχέσεις και η εξωτερική πολιτική διαμορφώνονται με δεδομένα τα κοινά συμφέροντα και τον κοινό προσανατολισμό. Το ομόθησκο και, πιο συγκεκριμένα, το ομόδοξο συντηρεί και ενισχύει τους δεσμούς των δύο λαών, ακόμα και κατά τα 400 χρόνια της τουρκοκρατίας, όπου ουσιαστικά δεν υφίσταται το ελληνικό κράτος. Οι υπόδουλοι Έλληνες πάντα θεωρούσαν τη Ρωσία φυσικό προστάτη τους και προσδοκούσαν τη λύτρωση από το αδελφό έθνος⁶⁷.

Τις συνθήκες ευνοϊκής μεταχείρισης των Ρώσων στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία διαδέχονται οι συνθήκες προνομιακής αντιμετώπισης του ελληνικού εμπορικού

---

⁶⁵ <http://el.wikipedia.org/>

⁶⁶ «Βυζάντιο: Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό», Ν. Η. Bayens- Η. ST. L. B. Moss 1983, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, σελ.: 477, 489-490

⁶⁷ «175 χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας- Ρωσίας (1828-2003)», Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών & Σπουδών “Ιωάννης Καποδίστριας” 2007, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ.: 35

ναυτικού, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη δημιουργία των προϋποθέσεων οικονομικής και πνευματικής αναγέννησης του υπόδουλου Γένους, στα πλαίσια του Ελληνικού Διαφωτισμού. Πρωταγωνιστές, τόσο στην προετοιμασία όσο και κατά τη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, είναι και ομογενείς της Ρωσίας.

Οι Συνθήκες του Κιουτσούκ- Καϊναρτζή (1774) και του Αϊναλή- Καβάκ (1779) αποτελούν σταθμό στην ανάπτυξη των ελληνορωσικών σχέσεων, αφού οι Έλληνες εκμεταλλεύθηκαν τις δυνατότητες που τους έδωσαν οι συνθήκες, στις οποίες η Ρωσία αναγνωριζόταν από τους Οθωμανούς ως προστάτιδα δύναμη των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι ελληνικές κοινότητες, που υπήρχαν σχεδόν σε όλες τις πόλεις της Ρωσίας, έγιναν πραγματικές εστίες προετοιμασίας του απελευθερωτικού αγώνα. Με πρωτοπόρο την Οδησό και τα μέλη της Φιλικής Εταιρίας, τα ελληνικά εμπορικά πλοία μετέφεραν κρυφά στην Ελλάδα οπλισμό για την εξέγερση και χρηματική βοήθεια.

Γεγονότα ιδιαίτερης σημασίας για το ελληνικό έθνος την περίοδο εκείνη αποτέλεσαν⁶⁸:

- Η στάση ουδετερότητας της Ρωσίας κατά τους χρόνους έναρξης και, στη συνέχεια, της εδραίωσης της Ελληνικής Επανάστασης κατά το 1821
- Η διακοπή, τον Ιούλιο του 1821, των ρωσο-τουρκικών σχέσεων μετά τις σφαγές στην Κωνσταντινούπολη και τον απαγχονισμό του Γρηγορίου του Ε΄
- Οι όροι του Πρωτοκόλλου της Βερόνας (Νοέμβριος 1822), όπου προκειμένου να αποκατασταθούν οι ρωσο-τουρκικές σχέσεις, τέθηκαν στην Τουρκία όροι όπως: εγγυήσεις για το σεβασμό της χριστιανικής θρησκείας, αποχώρηση του τουρκικού στρατού από τις ηγεμονίες, όπου παρέμενε παράνομα μετά την συντριβή του κινήματος του Υψηλάντη, και ορισμός ντόπιων ηγεμόνων, ανάκληση των μέτρων εναντίον της ξένης ναυτιλίας και ελεύθερος διάπλους των Στενών για όλους.
- Το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης (Απρίλιος 1826), το οποίο υπογράφεται από τις Ρωσία, Αγγλία και Γαλλία και το οποίο για πρώτη φορά αναγνωρίζει πολιτική ύπαρξη στην Ελλάδα, ως αυτόνομου τμήματος της οθωμανικής αυτοκρατορίας,

⁶⁸ «175 χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας- Ρωσίας (1828-2003)», Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών & Σπουδών "Ιωάννης Καποδίστριας" 2007, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ.: 37-43

με ντόπιους αιρετούς άρχοντες και την υποχρέωση καταβολής φόρου υποτέλειας. Σημειώνεται, στο σημείο αυτό, ότι το πρωτόκολλο αυτό δεν απαγόρευε στη Ρωσία να κηρύξει πόλεμο στην Τουρκία ενώ, ταυτόχρονα, σε περίπτωση πολέμου, η Αγγλία θα εξακολουθούσε να δεσμεύεται από τις υποχρεώσεις που αναλάμβανε με την υπογραφή του.

- Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Ρωσίας στην υπογραφή της Ιουλιανής σύμβασης (1827), η οποία οδήγησε στη ναυμαχία του Ναβαρίνου και την απελευθέρωση της Ελλάδας· ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος το 1828 και η Συνθήκη της Αδριανούπολης το 1829 συνέβαλλαν σημαντικά στην ανακήρυξη της Ελλάδας σε ανεξάρτητο κράτος, με τη Συνθήκη Λονδίνου- Ανεξαρτησίας το 1830.

Ανεκτίμητες ήταν και οι υπηρεσίες που προσέφερε στον αγώνα ο μεγάλος Έλληνας πολιτικός της Ρωσίας, Ιωάννης Καποδίστριας, στον οποίο ο Τσάρος είχε εμπιστευθεί το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας, και ο οποίος αργότερα, κατόπιν πρόσκλησης της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης και με τη συναίνεση των Μεγάλων Δυνάμεων, επιλέχθηκε ως ο πρώτος Κυβερνήτης της ανεξάρτητης Ελλάδας.

Ο Καποδίστριας διαφώνησε έντονα με κύριο όρο του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου (1828), που διατύπωνε, ότι η Πελοπόννησος, οι Κυκλάδες και τα ενδιάμεσα θα τίθεντο υπό την προσωρινή προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων, και φοβούμενος ότι η Ελλάδα θα περιοριζόταν στα σύνορα αυτά, υπέβαλε υπόμνημα, όπου ανέπτυξε την επιχειρηματολογία του για συνοριακή γραμμή Παγασητικού-Αμβρακικού, στη Ρωσία και τη Γαλλία. Η Ρωσία, στο σημείο αυτό, άρχισε να προσανατολίζεται προς την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους. Το Μάρτιο του 1829, η διάσκεψη του Λονδίνου για το ελληνικό ζήτημα ξανάρχισε τις εργασίες της. Ύστερα από αμοιβαίες υποχωρήσεις, το Πρωτόκολλο υπογράφηκε και υιοθετούσε τη γραμμή Παγασητικού-Αμβρακικού, περιλαμβάνοντας στα όρια του ελληνικού κράτους την Εύβοια και τις Κυκλάδες.

Η πολιτική του Καποδίστρια, παρά τα αρκετά θετικά αποτελέσματά της ως προς την ανασυγκρότηση του κράτους, λαμβανομένης υπόψη και της σύντομης διάρκειας της εξουσίας του, απέτυχε. Ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας της διακυβέρνησής του

αντιμετώπισε τη δυσπιστία των ισχυρών τάξεων, είτε αυτές ανήκαν στους παραδοσιακά ισχυρούς παράγοντες του ελληνισμού (πρόκριτοι) είτε στους εμφορούμενους από δημοκρατικές αντιλήψεις ανερχόμενους αστούς. Η δολοφονία του, στις 27 Σεπτεμβρίου 1831, ανέκοψε την προσπάθεια. Η μοναρχική λύση κρίθηκε, αναπόφευκτα, ως απαραίτητη. Το θάνατο του Καποδίστρια ακολούθησε μία περίοδος αναρχίας και εμφύλιας σύγκρουσης, που είχε ως στόχο της την εξισορρόπηση των πολιτικών δυνάμεων ενόψει της άφιξης του βασιλιά, που οι τρεις Εγγυήτριες Δυνάμεις θα επέλεγαν για την Ελλάδα.

Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918), η Ελλάδα τάχθηκε στο πλευρό της Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία). Το 1917, στη Ρωσία ξέσπασε η Ρωσική Επανάσταση, γνωστή και ως Οκτωβριανή Επανάσταση, που οδήγησε στην πτώση της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και τον σχηματισμό της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας. Τα χρόνια που ακολούθησαν, ως το 1991 και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, χαρακτηρίστηκαν ως ένα διάστημα εσωστρέφειας και προσπάθειας ανασυγκρότησης για τη Ρωσία.

3.2 Οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας- Ρωσίας

3.2.1 Στοιχεία των εμπορικών σχέσεων

Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, τα οποία παρουσιάζονται στην «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», το 2010 οι ελληνικές εξαγωγές ανήλθαν σε 321,75 εκατομμύρια ευρώ, έναντι 234,54 εκατομμυρίων ευρώ το 2009. Παράλληλα, οι ρωσικές εξαγωγές προς Ελλάδα παρουσίασαν μεγάλη αύξηση, κατά +57,74%, και από 2,95 δισεκατομμύρια ευρώ το 2009 ανήλθαν σε 4,66 δισεκατομμύρια ευρώ το 2010. Ο όγκος εμπορίου αυξήθηκε κατά +56,23% και από 3,19 δισεκατομμύρια ευρώ το 2009 ανήλθε σε 4,99 δισεκατομμύρια ευρώ το 2010 (βλ.: Πίνακα 16).

Πίνακας 16: Διμερές Εμπόριο Ελλάδας- Ρωσίας (2009-2010)⁶⁹

ΑΞΙΑ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	2009	2010	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	234.543.887 €	321.751.885 €	37,18%
ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΡΩΣΙΑΣ	2.959.729.909 €	4.668.914.942 €	57,74%
ΟΓΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	3.194.273.796 €	4.990.666.827 €	56,23%
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	-2.725.186.022 €	-4.347.163.057 €	59,51%

Πηγή: «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα

Αναλυτικότερα, η κατά 37,18% αύξηση των ελληνικών εξαγωγών οφείλεται, κυρίως, στην αύξηση των εξαγωγών σε γουνοδέρματα κατά 35,50% και σε ροδάκινα κατά 78,87%. Σημαντική, επίσης, είναι και την αύξηση 114,84% των ελληνικών εξαγωγών στην κατηγορία ψάρια νωπά θάλασσας ενώ, και οι υπόλοιπες κατηγορίες εμφάνισαν αυξητική τάση.

Η κατά +57,74% αύξηση των εξαγωγών της Ρωσίας οφείλεται στην αύξηση των εξαγωγών σε λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά, κατά 92,28% και σε φυσικό αέριο κατά 40,85%. Αντίστοιχα με την περίπτωση των ελληνικών εξαγωγών προς τη Ρωσία, αυξητικές τάσεις παρατηρούνται και στις ρωσικές εξαγωγές προς Ελλάδα.

Η αύξηση του εμπορικού ελλείμματος με την Ρωσία ήταν σημαντική, αφού το αρνητικό ισοζύγιο της Ελλάδας με τη χώρα αυτή αυξήθηκε κατά +59,51% και ανήλθε σε -4,34 δισεκατομμύρια ευρώ, έναντι αρνητικού ισοζυγίου της τάξεως των -2,72 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2009.

Επίσης, παρατηρώντας και τους πίνακες 17 και 18, στη συνέχεια, διακρίνουμε ότι οι ελληνικές εξαγωγές προϊόντων στη Ρωσία είναι λιγότερο συγκεντρωμένες σε κατηγορίες προϊόντων, αφού τα 10 πρώτα Ελληνικά εξαγόμενα προϊόντα κατέχουν το

⁶⁹ «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, σελ.53

54,28% του συνόλου των προϊόντων, ενώ οι Ρωσικές εξαγωγές στην Ελλάδα αφορούν, κατά μεγάλο μέρος, σε εξαγωγές προϊόντων ενέργειας.

Πίνακας 17: Ελληνικές Εξαγωγές προς τη Ρωσία (2009-2010)⁷⁰

ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	2010	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	2009	ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
43.03.10.90	Γουνοδέρματα	95.572.587 €	29,70 %	70.528.549 €	35,50 %
08.09.30.90	Ροδάκινα	16.916.239 €	5,25 %	9.457.127 €	78,87 %
85.17.69.90	Συσκευές τηλεφωνίας	12.464.302 €	3,87 %	80.114 €	15,458,00%
08.10.50.00	Ακτινίδια	12.250.833 €	3,80 %	11.145.196 €	9,92 %
24.01.10.60	Καπνά ανατολικού τύπου	10.948.590 €	3,26 %	11.781.983 €	-7,07 %
34.05.30.00	Σπιλώματα για αμαξώματα	9.827.091 €	3,05 %	15.534.049 €	-36,73 %
89.01.90.10	Πλοία για θαλάσσια ναυσιπλοΐα	5.997.900 €	1,86 %	-	-
08.09.30.10	Ροδάκινα, μπρουνιόν και νεκταρίνια	5.854.562 €	1,81 %	2.213.388 €	164,50 %
08.10.10.00	Φράουλες	5.687.013 €	1,76 %	6.347.508 €	-10,40 %
56.01.22.10	Πετσέτες, πάνες, από συνθετικές ίνες κλπ.	5.586.458 €	1,73 %	3.864.677 €	44,55 %
27.10.19.21	Ειδικό καύσιμο αεριωθούμενων	5.146.504 €	1,59 %	3.335.847 €	54,27 %
20.07.99.50	Πολτοί φρούτων	4.746.811 €	1,47 %	-	-
76.06.91.00	Πλάκες, ταινίες, φύλλα από αργίλιο αμιγές	4.671.609 €	1,45 %	4.564.349 €	2,34 %
15.09.10.90	Ελαιόλαδο, άλλα	4.650.407 €	1,44 %	1.965.329 €	136,62 %
03.02.69.99	Ψάρια νωπά θάλασσας, άλλα	4.607.348 €	1,43 %	2.144.507 €	114,84 %
76.07.20.10	Φύλλα, ταινίες αργιλίου σε υπόθεμα	4.383.335 €	1,36 %	3.079.430 €	42,34 %
20.07.99.39	Εσπεριδοειδή, άλλα	3.612.490 €	1,12 %	734.726 €	391,67 %
20.05.70.00	Ελιές	3.478.732 €	1,08 %	1.319.295 €	163,68 %
84.28.10.20	Ανελκυστήρες και αναβάτες φορτίου	3.285.980 €	1,02 %	1.528.081 €	115,03 %
39.21.90.10	Πλάκες, μεμβράνες, ταινίες από πλαστικές ύλες, άλλα	3.279.551 €	1,01 %	-	-

Πηγή: «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα

⁷⁰ «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, σελ.53-54

Πίνακας 18: Ρωσικές Εξαγωγές προς την Ελλάδα (2009-2010)⁷¹

ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	2010	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	2009	ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
27.09.00.90	Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (ακατέργαστο πετρέλαιο), άλλα	2.749.413.361 €	58,88%	1.429.893.687 €	92,28%
27.11.21.00	Φυσικό αέριο	579.247.570 €	12,40%	411.240.151 €	40,85%
27.10.19.45	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας σε θείο άνω του 0,05% αλλά κάτω από 0,2%	550.496.406 €	11,79%	360.285.130 €	52,79%
27.10.19.51	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που προορίζεται να υποστεί καθορισμένη επεξεργασία	170.375.149 €	3,64%	327.086.662 €	-47,91%
76.01.10.00	Αργίλιο όχι σε κράμα	118.506.111 €	2,53%	54.939.047 €	115,70%
27.10.19.31	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης που προορίζεται να υποστεί καθορισμένη επεξεργασία	78.988.107 €	1,69%	71.268.454 €	10,83%
27.10.19.61	Πετρέλαιο εσωτερικής περιεκτικότητας σε θείο κάτω από 1%	56.792.504 €	1,21%	9.157.790 €	520,15%
74.03.11.00	Κάθοδοι και τμήματα καθόδων χαλκού	52.776.524 €	1,13%	35.693.837 €	47,85%
76.01.20.10	Κράματα αργιλίου, πρωτεύοντα	45.004.936 €	0,96%	23.121.987 €	94,64%
27.10.19.65	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας σε θείο άνω του 2% και κάτω από 2,8%	21.117.175 €	0,45%	3.652.017 €	478,23%
72.04.49.90	Απορρίμματα σιδήρου ή χάλυβα, άλλα	13.874.939 €	0,29%	12.702.546 €	9,22%
72.08.39.00	Προϊόντα έλασης από σίδηρο ή χάλυβα με πάχος κάτω των 3mm	13.869.330 €	0,29%	16.028.643 €	-13,47%
48.01.00.00	Χαρτί εφημερίδων σε κυλίνδρους ή φύλλα	13.740.404 €	0,29%	13.895.852 €	-1,11%
27.10.19.63	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας σε θείο άνω του 1% και κάτω από 2%	12.858.249 €	0,27%	20.444.042 €	-37,10%
27.01.12.90	Λιθάνθρακες, άλλοι	12.229.760 €	0,26%	2.075.488 €	489,24%
15.12.11.91	Λάδια ακατέργαστα ηλιοτρόπιου	11.836.901 €	0,25%	12.202.594 €	-2,99%
72.08.37.00	Προϊόντα έλασης από σίδηρο ή χάλυβα με πάχος 4,75mm	11.168.923 €	0,23%	6.944.749 €	60,82%
72.04.49.10	Απορρίμματα σιδήρου ή χάλυβα, κομματιασμένα	10.794.548 €	0,23%	5.715.515 €	88,86%
27.10.19.69	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης περιεκτικότητας σε θείο άνω 2,8%	10.696.579 €	0,22%	-	-
10.01.90.99	Σιτάρι και σμιγάδι, άλλα	9.790.220 €	0,20%	3.650.319 €	168,20%

Πηγή: «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα

⁷¹ «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, σελ.54

3.2.2 Στοιχεία του επενδυτικού τομέα

Οι ελληνικές επενδύσεις στη Ρωσία και οι ρωσικές στην Ελλάδα παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο. Σημαντικές επενδύσεις έχουν πραγματοποιηθεί στη Ρωσία από επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων και κεφάλαιο που έχει εισαχθεί κυρίως μέσω Κύπρου, Λουξεμβούργου και Ολλανδίας. Οι εταιρείες ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στη ρωσική επικράτεια είναι περίπου εβδομήντα και με βάση τις εκτιμήσεις και τα χορηγούμενα στοιχεία των επιχειρήσεων αυτών, η αξία των επενδύσεων υπολογίζεται σε περίπου 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ.

Η μεγαλύτερη ελληνική επένδυση στη Ρωσία, αξίας περίπου 1,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, ανήκει στην «Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως-3E», η οποία, μέσω της θυγατρικής COCA-COLA HBC Eurasia, έχει τα δικαιώματα επί των σημάτων της Coca Cola για το σύνολο της επικρατείας. Διαθέτει 11 εργοστάσια εμφιάλωσης και το 2004 πραγματοποίησε, από κοινού με την The Coca Cola Inc. των ΗΠΑ, την μεγαλύτερη τότε ξένη επένδυση στην Ρωσία- εξαιρουμένου του ενεργειακού τομέα- εξαγοράζοντας την εταιρεία παραγωγής χυμών Multon. Η Multon κατέχει την 2^η θέση στην αγορά χυμών της Ρωσίας. Επιπλέον, εταιρική παρουσία στη Ρωσία έχει και η Frigoglass (LLC FRIGOGLASS EURASIA), θυγατρική της 3E, η οποία την προμηθεύει με επαγγελματικά ψυγεία για τη διάθεση των προϊόντων της. Η εταιρεία διαθέτει εργοστάσιο παραγωγής στην πόλη Orel, νοτίως της Μόσχας.

Η εταιρεία «Chipita» διαθέτει παραγωγική μονάδα στην Αγ. Πετρούπολη, από την οποία διοχετεύει τα προϊόντα της (είδη snacks και αρτοποιίας- ζαχαροπλαστικής) σε πολύ μεγάλο αριθμό σημείων πωλήσης. Επίσης, πραγματοποιεί και εξαγωγές. Το ύψος της επένδυσης υπολογίζεται σε 60 εκατομμύρια ευρώ.

Ως σημαντικές, επίσης, επιχειρήσεις, όσον αφορά το επενδεδυμένο κεφάλαιο, αναφέρονται: η κατασκευαστική εταιρεία «ΜΗΧΑΝΙΚΗ» (με επενδύσεις 60 εκατομμυρίων ευρώ και με προστιθέμενη αξία περίπου 500 εκατομμύρια ευρώ μετά την αποπεράτωση των 7 μεγάλων κατασκευαστικών έργων στη Μόσχα), η «CHIPITA» (με

εργοστάσιο στην Αγία Πετρούπολη), η ΜΑΡΦΙΝ – ΛΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ , που εξαγόρασε ρωσική τράπεζα, η εταιρεία «ΤΟΓΑΣ» (με 90 καταστήματα και με σημαντικό κανάλι διανομής λευκών ειδών), η Intracom, η τσιμεντοβιομηχανία «PROMETHEUS» (με εργοστάσιο παραγωγής τσιμέντου στο Βόλγκογκραντ), τα «ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ», ΓΕΚ, ΑΚΤΩΡ, η «Media Strom» και άλλες επιχειρήσεις.

Τέλος, οι ελληνικές τράπεζες ALPHA BANK, MARFIN-LAIKI, PIRAEUS και EUROBANK έχουν γραφεία αντιπροσωπείας στη Μόσχα. Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ξεκίνησε το 2008 τις εργασίες της με ένα γραφείο αντιπροσωπείας και δύο καταστήματα, με επικέντρωση στον τομέα corporate banking. Τον Ιούλιο του 2008 προχώρησε σε εξαγορά του 80% των μετοχών της ρωσικής τράπεζας UNIASTRUM.

Οι κυριότεροι τομείς δράσης των ελληνικών εταιρειών είναι η ενέργεια, το εμπόριο (κυρίως γούνες, έτοιμα ενδύματα, τρόφιμα συμπεριλαμβανομένων και φρούτων), τα τρόφιμα, ο τουρισμός, οι μεταφορές. Η δραστηριοποίηση των γουνεμπορικών εταιρειών έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετά χρόνια, καθώς η Ρωσία αποτελεί την υπ' αριθμόν ένα αγορά για τα ελληνικά γουναρικά.

Εκτιμάται ότι, παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές επενδύσεις παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο και πάντως κατώτερο των δυνατοτήτων της αγοράς, η υπογραφή συμφωνιών στον τομέα ενέργειας, η μεγάλη ανοικοδόμηση στη Ρωσία, οι μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες που διανοίγονται στη Νότιο Ρωσία, με την ανάληψη από το Σότσι της Χειμερινής Ολυμπιάδας 2014, και οι δυνατότητες της αγοράς, θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μεγαλύτερη δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων σε τομείς, όπως: τράπεζες, υγεία και περίθαλψη, κατασκευές και έργα υποδομής, μεταφορές, ναυτιλία, δημιουργία καναλιών διανομής, καθώς και γεωργία, βιομηχανία και τεχνολογία.

Πίνακας 19: Οι μεγαλύτερες ελληνικές επενδύσεις στη Ρωσία (2009)⁷²

Εταιρεία σε Ρωσία	Εταιρεία σε Ελλάδα	Υψος Επένδυσης (€)	Δραστηριότητα	Αριθμός Υπαλλήλων
COCA-COLA HBC EURASIA	HELLENIC BOTTLING CO	725.000.000	ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ- ΨΥΤΕΙΑ	10.000
MULTON	HELLENIC BOTTLING CO	362.000.000	ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ	500
AQUAVISION	HELLENIC BOT. COM	200.000.000	ΑΚΙΝΗΤΑ	95
PROMETHEUS	PROMETHEUS ARFANIS HIONIS	100.000.000	ΤΣΙΜΕΝΤΟ	3.500
ROSPROMBANK	MARFIN-LAIKI BANK	60.000.000	ΤΡΑΠΕΖΑ	650
ΜΙΧΑΝΙΚΗ CONSTRUCTION	ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	60.000.000	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	10
CHIPITA	CHIPITA	50.000.000	ΤΡΟΦΙΜΑ-ΚΡΟΥΑΣΑΝ	700
TOGAS STUDIO	TOGAS HELLAS	25.000.000	ΛΕΥΚΑ ΕΙΔΑ (δίκτυο 100 ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ)	1000
LCC FRIGOGLASS	FRIGOGLASS GROUP	23.000.000	ΨΥΤΕΙΑ	818
DELPHI- HELLAS	KRONOS SAITIS AKRITAS	3.900.000	ΤΡΟΦΙΜΑ	65
GLOBAL COLORS	PLASTIKA KRITIS	700.000	ΠΛΑΣΤΙΚΑ	45
ΣΥΝΟΛΟ		1.609,600		10.007

Πηγή: «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα

Με λιγοστές εξαιρέσεις, δεν είναι γνωστές μεγάλες ρωσικές επενδύσεις στην Ελλάδα. Οι επενδύσεις αυτές έγιναν στην ενέργεια, τις τηλεπικοινωνίες και τον τραπεζικό τομέα. Αναλυτικότερα, οι τομείς των ρωσικών επενδύσεων στην Ελλάδα είναι:

- **Ενέργεια:** Η ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ GAS ΑΕ, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της ενεργείας, ανήκει κατά 50% στον Όμιλο Κοπελούζου και κατά 50% στη ρωσική Gazprom. Η ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ GAS ΑΕ ιδρύθηκε το 1991 και έχει ως στόχο της την προμήθεια φυσικού αερίου στην ελληνική αγορά και την ανάπτυξη, κατασκευή και λειτουργία ενεργειακών έργων.
- **Τραπεζικός τομέας:** Η Bank Kedr έλαβε το 2007 άδεια έναρξης τραπεζικών εργασιών στην Ελλάδα. Η Bank Kedr ιδρύθηκε το 1991 και είναι η 115^η τράπεζα της Ρωσίας με βάση τα στοιχεία του ενεργητικού της. Ωστόσο, συγκαταλέγεται μεταξύ των 50 μεγαλύτερων ρωσικών εμπορικών τραπεζών βάσει των καταθέσεων.
- **Τηλεπικοινωνίες:** Η ρωσική Sistema Holding είναι παρούσα στην ελληνική τηλεπικοινωνιακή αγορά μέσω των θυγατρικών της Concern Sitronics και Komstar. Η Concern Sitronics εξαγόρασε στις 30/6/2006 το 51% της ελληνικής INTRACOM TELECOM έναντι 120 εκατομμυρίων ευρώ. Παράλληλα, η ρωσική τηλεπικοινωνιακή εταιρεία JSC Komstar εξαγόρασε το 51% της Hellas On Line

⁷² «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, σελ.56

ΑΕ (HoL) έναντι τιμήματος 47,9 εκατομμυρίων ευρώ, μέσω αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Sistema τοποθετείται στην ελληνική αγορά ως βασικός ανταγωνιστής του ΟΤΕ.

- **Οπλικά συστήματα:** Πέραν των ανωτέρω, η Rosoboronexport, η οποία έχει το αποκλειστικό δικαίωμα εξαγωγής ρωσικών οπλικών συστημάτων, έχει συστήσει θυγατρική στην Ελλάδα, την Rosoboron Service – Hellas.
- **Τουρισμός:** Ο ρωσο-βρετανικός όμιλος 'Housemills Capital', που ανήκει στον Ρώσο μεγαλοεπιχειρηματία Αμπράμοβιτς, έχει εξαγοράσει το πρώην Club Mediteranne στην Κέρκυρα. Η συγκεκριμένη επένδυση (μεγάλου αλλά άγνωστου ύψους), λόγω χωροταξικών δυσκολιών και δασικής έκτασης, δεν προχώρησε. Η ξενοδοχειακή αλυσίδα Atlantica Hotels & Resorts (κατά 50% ανήκει στο γερμανικό όμιλο TUI) και το ρωσικό τουριστικό πρακτορείο Nataly Tours ανακοίνωσαν την από κοινού έναρξη επενδυτικού σχεδίου στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, οι δύο εταίροι σκοπεύουν, σε διάστημα πενταετίας, να κατασκευάσουν στη χώρα μας είκοσι (20) νέα ξενοδοχεία, ενώ το ύψος της επένδυσης υπολογίζεται σε 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Επίσης, ο μεγάλος ρωσικός όμιλος 'Agroinvest-MIRUM' επένδυσε, ήδη, το ποσό των 100 εκατομμυρίων ευρώ, με αρχικό σχέδιο επένδυσης 400 εκατομμύρια ευρώ. Τον Ιούνιο 2008 η συγκεκριμένη εταιρεία εξαγόρασε τμηματικά 2.000 στρέμματα στην Ανατολική Κρήτη (πλησίον της ξενοδοχειακής μονάδας «Elunda Domes». Η συγκεκριμένη επένδυση, λόγω προβλημάτων (πρόβλημα παραμεθόριας περιοχής, χωροταξικά προβλήματα), προχωρά, προς το παρόν τουλάχιστον, μόνον εν μέρει. Τέλος, ο όμιλος των 'φίλων Μόσχας' έχει εκπονήσει σχέδιο επένδυσης στην περιφέρεια Χαλκιδικής ύψους 60 εκατομμυρίων ευρώ και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, δημιουργία ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και κέντρου καταδύσεων. Προς το παρόν, όμως, το σχέδιο τελεί υπό στασιμότητα.

3.2.3 Στοιχεία του ενεργειακού τομέα

Η Ελλάδα προμηθεύεται περίπου το 80% των ετήσιων αναγκών της σε φυσικό αέριο από την Gazprom με βάση τη διακρατική συμφωνία του 1987, η οποία λήγει το 2016 και προβλέπει 10ετή παράταση. Η ελληνική πλευρά έχει ζητήσει την επέκταση της συμφωνίας μέχρι το 2040 και την αύξηση των προβλεπομένων ποσοτήτων, αίτημα το οποίο έχει, κατ' αρχήν, δεχθεί η ρωσική πλευρά.

Εξαιρετικής, επίσης, σημασίας για τη χώρα αποτελούν η συμφωνία για τον αγωγό πετρελαίου Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη και η συμμετοχή της Ελλάδας στον αγωγό φυσικού αερίου South Stream, καθώς αναβαθμίζουν τη γεωστρατηγική θέση της.

3.3 Το θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας Ελλάδας-Ρωσίας

Το θεσμικό πλαίσιο, που διέπει τις οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών, περιλαμβάνει τις ακόλουθες συμφωνίες^{73,74}:

- Συμφωνία Οικονομικής, Βιομηχανικής, Τεχνολογικής και Επιστημονικής Συνεργασίας
- Συμφωνία για την Προώθηση και την Αμοιβαία Προστασία των Επενδύσεων
- Συμφωνία για την Προμήθεια Φυσικού αερίου από την Ε.Σ.Σ.Δ.
  - Συμφωνία για Ανταγορές Ελληνικών Προϊόντων και Υπηρεσιών έναντι προμήθειας Φυσικού Αερίου.

⁷³ «Ετήσια Έκθεση της Οικονομίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα, σελ.:57-58

⁷⁴ «Θεσμικό- Επενδυτικό Πλαίσιο στη Ρωσία. Κανόνες και Πρότυπα Εμπορίου», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, 2009-2010, σελ.: 61

Η Συμφωνία των Ανταγορών προβλέπει ότι το 70-75% του συναλλάγματος από τις εξαγωγές φυσικού αερίου στην Ελλάδα θα χρησιμοποιηθεί από τη Ρωσία για την αγορά ελληνικών προϊόντων και για την πληρωμή υπηρεσιών ελληνικών εταιρειών για την κατασκευή έργων στη Ρωσία. Η Συμφωνία αυτή λειτουργεί μέχρι σήμερα μονομερώς, δεδομένου ότι, η χώρα μας πραγματοποιεί από το 1997 κανονικά εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία, ενώ η ρωσική πλευρά δεν προβαίνει στην πραγματοποίηση ανταγορών ελληνικών προϊόντων. Στο πλαίσιο της 5^{ης} ΜΔΕ (28-29/9/2005), αποφασίστηκε η σύσταση μικτής Ομάδας Εργασίας για τις Ανταγορές, απόφαση η οποία δεν έχει υλοποιηθεί μέχρι σήμερα, για διάφορους ουσιαστικούς λόγους (π.χ. επιφυλακτικότητα ΔΕΠΑ).

- Η υπογραφή της Διακρατικής Συμφωνίας για τον Αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη στις 15/3/2007 μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και η θέση της σε ισχύ στις 3/7/2007 δημιούργησαν τη βάση για μια επικερδή και για τις τρεις χώρες συνεργασία. Η συμφωνία για τη σύσταση της εταιρείας, η οποία θα υλοποιήσει το έργο, υπεγράφη στη Σόφια στις 18/1/2008.
- Συμφωνία Αποφυγής Διπλής Φορολογίας και Αποτροπής της Φοροδιαφυγής για Φόρους Εισοδήματος και Κεφαλαίου
- Συμφωνία Διεθνών Οδικών Μεταφορών
- Συμφωνία Τουριστικής Συνεργασίας
Η σύγκληση της 1ης συνόδου Μικτής Επιτροπής Τουρισμού έλαβε χώρα στη Μόσχα στις 20/3/2007. Η σύναψη Συμφωνίας Ευρωπαϊκής Κοινότητας-Ρωσίας, για την απλούστευση της έκδοσης θεωρήσεων εισόδου διαμονής, η οποία τέθηκε σε ισχύ από 1/6/2007, αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση των επισκέψεων Ρώσων τουριστών στη χώρα μας.
- Συμφωνία για Συνεργασία στο Γεωργικό Τομέα
- Συμφωνία για την ανάπτυξη της Περιφερειακής Συνεργασίας Ελλάδας και Περιφέρειας Κρασονοντάρ
- Συμφωνία για Συνεργασία στον Τελωνειακό Τομέα
- Συμφωνία Αεροπορικών Μεταφορών
- Συμφωνία για την εμπορική ναυτιλία
- Συμφωνία για τη συνεργασία στον τομέα καυσίμων και ενέργειας

- Συμφωνία για συνεργασία στο τομέα της κτηνιατρικής
- Συμφωνία περί συνεργασίας στον τομέα των ταχυδρομείων και των τηλεπικοινωνιών

3.4 Προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης της συνεργασίας των δύο χωρών

Το παραγωγικό δυναμικό της Ρωσίας δεν είναι σε θέση να αξιοποιήσει το ίδιο τόσο τον φυσικό πλούτο που έχει άφθονο στη διάθεσή του όσο και την τεράστια σε μέγεθος και δυνατότητες ανάπτυξης εσωτερική αγορά, προκειμένου να υποστηρίξει την αυτόνομη ανάπτυξη του συνόλου της οικονομίας. Ενδεικτικό αυτού είναι η σταθερή παρουσία και αύξηση του μεριδίου των εισαγωγών από το εξωτερικό τα τελευταία έτη (πλην του έτους κρίσης 2009) σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες πλην των πρώτων υλών.

Τα αντικειμενικά πλεονεκτήματα– ευκαιρίες της Ρωσικής οικονομίας συνοπτικά έχουν ως εξής:

- Μεγάλη αγορά
- Νέα αγορά
- Μεγάλη ροπή προς κατανάλωση
- Ενδιαφέρον για νέα προϊόντα, τρόπους ζωής, προσλαμβάνουσες παραστάσεις κλπ.

Οι ευκαιρίες της Ελλάδας να επωφεληθεί από τις παραπάνω δυνατότητες που προσφέρει η εσωτερική αγορά της Ρωσίας, εκτιμάται ότι θα πρέπει να επικεντρωθούν σε τομείς που υπάρχει ισχυρό πλεονέκτημα, όπως:

- i. Στον τομέα των επενδύσεων στην Ελλάδα.

Υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για επενδύσεις στον τομέα ενέργειας, τουρισμού (ξενοδοχεία, αθλητικά κέντρα, ιαματικές πηγές), στον τομέα αγοράς ακινήτων, στον τραπεζικό τομέα, στον τομέα εναλλακτικών πηγών ενέργειας κ.λ.π.

- ii. Στον τομέα των επενδύσεων στη Ρωσία.
Ιδιαίτερα στους τομείς όπως τραπεζικός, βιομηχανικός, υπηρεσιών, ναυπηγικός, μεταφορών, κ.λ.π.
- iii. Στον τομέα των εξαγωγών Ελληνικών προϊόντων, όπως τροφίμων, οικοδομικών υλικών, ενδυμάτων κ.λ.π., όπου η εγχώρια παραγωγή- ειδικότερα, στον τομέα των τροφίμων- δεν είναι εν γένει σε θέση να καλύψει τις ανάγκες του εγχώριου καταναλωτικού κοινού τόσο σε ποσότητα όσο και (με τη σταδιακή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου) σε ποιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Ο Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός- Ανάλυση Αφίξεων Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα

4.1 Ο ρωσικός εξερχόμενος τουρισμός

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 απελευθέρωσε μια τεράστια συσσωρευμένη ζήτηση για ταξίδια σε χώρες του εξωτερικού. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι οι Ρώσοι δεν είχαν ταξιδέψει ποτέ στο εξωτερικό. Ήταν αρκετά σύνηθες, υπό το σοβιετικό καθεστώς, για το μέσο Ρώσο να απολαμβάνει διακοπές επιδοτούμενες από το κράτος είτε σε άλλη Κομμουνιστική χώρα είτε στη Μαύρη Θάλασσα. Οι περισσότεροι προνομιούχοι είχαν τη δυνατότητα να απολαύσουν τις διακοπές τους σε προορισμούς μέσα στην Ινδία ή το Βιετνάμ, καθώς και στις συντροφικές ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, όνειρο των Ρώσων ήταν να επισκεφτούν πόλεις όπως η Ρώμη, το Παρίσι, το Λονδίνο, η Νέα Υόρκη ή και άλλα εξωτικά μέρη.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 οι ρυθμοί ανάπτυξης του ρωσικού τουρισμού ήταν αρκετά ακανόνιστοι. Στη διάρκεια των τελευταίων ετών, και ειδικότερα κατά την προπαρασκευαστική περίοδο της οικονομικής κρίσης της χώρας το 1998, η ζήτηση για ταξίδια στο εξωτερικό παρουσίασε μια σταθερή, ισχυρή αύξηση. Από το 2000 και μετά η Ρωσία αποτελεί μια από τις δυναμικότερες αγορές στην Ευρώπη αναφορικά με τον όγκο εξερχόμενων τουριστών και ταξιδιωτικών δαπανών στο εξωτερικό.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1990 η πολιτική κατάσταση της χώρας λίγο πολύ σταθεροποιήθηκε και το ΑΕΠ σημείωσε εκ νέου ισχυρή ανάπτυξη, ωθούμενο από την άνοδο των τιμών του πετρελαίου. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι Ρώσοι καταναλωτές έχουν να διανύσουν ακόμα αρκετή απόσταση προκειμένου να φτάσουν στο επίπεδο των εισοδημάτων των Δυτικοευρωπαίων, κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της μεγάλης ανάπτυξης της ρωσικής οικονομίας, και αυτά έχουν αυξηθεί. Εκτιμάται, μάλιστα, ότι το διαθέσιμο εισόδημα, ακόμη και μετά τον αποπληθωρισμό, έχει αυξηθεί κατά περίπου

9% ετησίως κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000. Έτσι, σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, ο αριθμός των Ρώσων που ζουν στη φτώχεια, με λιγότερο από 1 USD ημερησίως, έχει παρουσιάσει αισθητή μείωση- στα 13 εκατομμύρια Ρώσων το 2002 σε σύγκριση με τα πλέον των 30 εκατομμυρίων Ρώσων το 1999. Νεώτερες εκτιμήσεις προσδιορίζουν ότι το 2009 το ποσοστό των Ρώσων που ζούσε στα όρια της φτώχειας ανερχόταν περίπου στο 13%.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Workshop, σχετικά με το Ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2006 στο Βερολίνο, η Ρωσία είναι μια χώρα στην οποία η αγορά του εξερχόμενου τουρισμού συνεχίζει να αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς σε όλο τον κόσμο. Τεράστιες είναι, επίσης, οι προοπτικές περαιτέρω αύξησης του εξερχόμενου τουρισμού από τις χώρες των λεγόμενων BRIC, στις οποίες περιλαμβάνεται και η Ρωσία, αφού αναμένεται να γίνουν σημαντική οικονομική δύναμη σε διεθνές επίπεδο, υποκινώντας τη ζήτηση για ταξίδια.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ρωσίας τα μέτρα της κυβέρνησης για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του μέσου Ρώσου πολίτη σε συνδυασμό με την ανοδική πορεία της οικονομίας της χώρας αύξησαν τον ενθουσιασμό της μεσαίας τάξης των κατοίκων των μεγαλουπόλεων της Ρωσίας για περισσότερα ταξίδια στο εξωτερικό.

Η Ρωσία, σήμερα, κατέχει την 9^η θέση παγκοσμίως όσον αφορά στους τουρίστες που επισκέπτονται το εξωτερικό, με περίπου 8 εκατομμύρια τουρίστες ετησίως. Κύριοι προορισμοί των Ρώσων τουριστών αποτελούν η Τουρκία, η Αίγυπτος, οι χώρες της Βαλτικής, η Ουκρανία η Κύπρος, η Νορβηγία η Ισπανία κ.α.. Ο Πίνακας 20, που ακολουθεί, παρουσιάζει τις αναχωρήσεις των Ρώσων προς το εξωτερικό για τουριστικούς και υπηρεσιακούς λόγους για τα έτη 2007-2010:

Πίνακας 20: Αναχωρήσεις Ρώσων προς το εξωτερικό (2007-2010)⁷⁵

ΧΩΡΕΣ	ΣΚΟΠΟΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ	2007	2008	2009	2010	% ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΑΥΣΤΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	150.641	188.895	172.802	222.418	29,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	76.972	102.124	96.589	135.536	40,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	25.943	23.920	16.934	17.880	6,0
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	217.584	254.235	246.960	332.015	34,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	173.101	207.540	207.381	263.225	27,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	6.574	6.023	4.567	4.022	-12,0
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	238.164	230.024	217.965	241.610	10,8
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	79.231	87.302	96.373	119.783	24,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	57.733	43.413	29.511	27.756	-6,0
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	46.047	53.408	42.140	48.543	15,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	21.978	31.161	27.027	31.721	17,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	8.541	6.499	4.455	4.097	-8,0
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	862.305	971.478	887.891	1.002.038	13,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	231.318	330.274	363.344	470.730	30,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	184.881	161.209	107.260	104.636	-2,0
ΕΛΛΑΔΑ	ΣΥΝΟΛΟ	306.294	418.840	353.900	484.715	37,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	243.958	349.152	282.271	386.700	37,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	6.317	5.523	3.874	3.031	-22,0
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	1.409.561	1.609.917	1.811.022	2.539.771	40,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	1.255.399	1.426.742	1.615.398	2.198.320	36,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	6.543	5.554	6.155	6.999	14,0
ΙΣΡΑΗΛ	ΣΥΝΟΛΟ	151.809	215.402	226.414	283.140	25,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	45.314	98.708	134.684	184.776	37,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	7.104	5.908	3.675	5.095	39,0
ΙΟΡΔΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	21.657	23.884	14.139	17.378	23,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9.874	16.413	10.073	10.204	1,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	1.424	1.199	651	638	-2,0
ΙΣΠΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	399.043	452.733	369.816	517.748	40,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	318.639	365.436	296.278	411.438	39,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	16.036	13.960	8.575	8.793	3,0
ΙΤΑΛΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	482.101	547.801	448.600	583.308	30,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	334.113	398.067	336.111	451.452	34,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	46.388	37.527	23.617	21.254	-10,0
ΚΑΝΑΔΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ	20.309	22.721	9.183	11.102	21,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	4.318	6.724	3.819	4.898	28,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	2.553	2.556	415	760	83,0

⁷⁵ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 30-31

ΚΥΠΡΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	183.851	208.038	186.134	272.956	47,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	150.520	172.352	155.136	234.312	51,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	5.267	4.622	3.167	3.504	11,0
ΚΙΝΑ	ΣΥΝΟΛΟ	2.880.806	3.167.219	1.679.209	2.283.913	36,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	1.651.715	2.059.326	999.202	1.440.364	44,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	500.497	527.405	286.322	353.110	23,0
ΚΟΡΕΑ	ΣΥΝΟΛΟ	119.595	124.716	133.742	151.433	13,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	32.573	49.414	58.704	74.233	26,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	21.072	17.584	18.432	19.735	7,0
ΚΟΥΒΑ	ΣΥΝΟΛΟ	20.375	28.319	28.000	46.508	66,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	15.726	22.212	21.675	37.796	74,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	1.266	1.461	969	946	-2,0
ΛΕΤΟΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	196.401	209.632	206.121	248.063	20,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	31.951	46.333	48.671	72.644	49,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	37.144	35.264	27.941	36.534	31,0
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	877.648	744.534	658.248	713.928	8,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	63.769	77.787	44.200	58.142	32,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	41.302	42.870	28.654	41.003	43,0
ΜΑΛΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ	22.126	22.543	14.505	20.487	41,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	17.725	18.840	12.444	17.929	44,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	413	402	305	285	-7,0
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	97.332	114.498	117.636	146.447	24,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	32.965	48.630	56.013	72.774	30,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	27.702	27.121	21.442	22.636	6,0
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	76.693	79.243	74.209	90.714	22,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	18.912	20.707	14.015	12.805	-9,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	18.854	19.784	17.096	20.872	22,0
ΗΑΕ	ΣΥΝΟΛΟ	271.090	290.577	264.540	341.101	29,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	207.205	228.102	214.343	286.856	34,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	15.691	11.091	9.025	10.761	19,0
ΠΟΛΩΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	737.929	399.535	349.462	456.511	31,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	109.046	45.681	37.984	43.018	13,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	17.969	28.167	18.247	17.671	-3,0
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	14.787	11.258	5.761	5.960	3,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3.430	3.694	2.281	2.018	-12,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	1.730	1.863	758	677	-11,0
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	4.942	5.592	4.494	1.850	-59,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3.690	3.187	2.639	755	-71,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	335	538	596	220	-63,0
ΗΠΑ	ΣΥΝΟΛΟ	139.648	172.060	181.032	206.081	14,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	32.800	56.192	72.419	85.829	19,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	31.277	30.372	19.604	19.804	1,0

ΤΑΙΛΑΝΔΗ	ΣΥΝΟΛΟ	263.426	300.610	265.701	527.174	98,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	232.247	258.765	233.113	264.046	13,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	8.133	7.115	2.237	2.438	9,0
ΤΙΝΗΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	140.220	161.968	130.802	190.659	46,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	129.749	149.001	123.157	180.080	46,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	690	842	504	670	33,0
ΤΟΥΡΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	2.394.982	2.717.742	2.444.476	3.011.678	23,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	1.923.363	2.212.792	1.964.949	2.367.560	20,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	71.765	62.690	31.056	37.065	19,0
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	2.797.934	3.182.194	2.965.756	3.388.712	14,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	657.138	666.892	556.311	709.009	27,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	279.799	236.797	170.859	160.676	-6,0
ΓΑΛΛΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	308.955	373.394	317.604	348.284	10,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	170.665	229.234	200.087	222.718	11,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	58.391	52.111	35.668	33.250	-7,0
ΚΡΟΑΤΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	116.365	140.017	92.923	119.638	29,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	100.051	119.349	75.412	99.198	32,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	2.584	2.754	1.661	1.462	-12,0
ΤΣΕΧΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	244.703	304.230	291.737	376.648	29,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	177.955	226.988	213.916	267.494	25,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	23.047	20.685	15.084	16.854	12,0
ΕΛΒΕΤΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	147.052	172.974	191.701	203.907	6,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	57.639	82.968	106.350	121.338	14,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	34.000	30.136	22.291	22.216	-0,3
ΣΟΥΗΔΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	49.379	54.420	46.346	53.437	15,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	14.563	20.847	19.524	25.323	30,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	12.321	10.956	7.395	6.861	-7,0
ΕΣΘΟΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	1.378.284	1.494.636	1.611.695	1.495.247	-7,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	27.002	76.760	8.206	11.509	40,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	32.523	41.599	28.474	25.267	-11,0
ΙΑΠΩΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	161.064	139.215	86.317	87.129	1,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	25.294	31.857	23.894	26.124	9,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	19.213	14.424	8.286	9.733	17,0
ΣΥΝΟΛΟ ΡΩΣΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΩΝ ΠΡΟΣ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	34.285.465	36.537.521	34.276.264	39.323.033	15,0
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9.368.968	11.313.697	9.542.107	12.605.053	32,0
	ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΑ	2.162.305	1.967.736	1.294.439	1.344.361	4,0

Πηγή: Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Τουρισμού (www.russiatourism.ru)

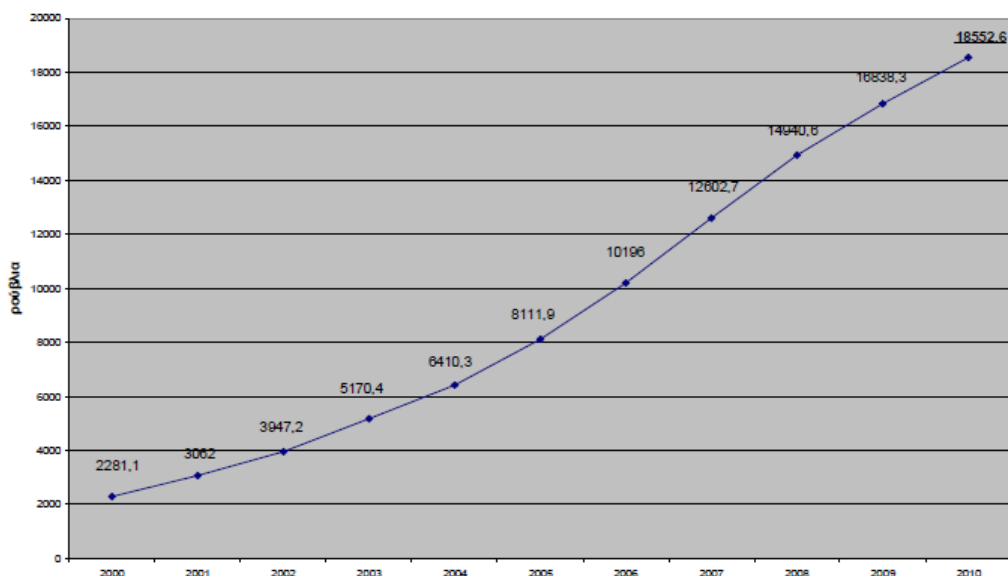
Στο μέλλον, εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν να υπάρχουν πολλοί Ρώσοι που θα ταξιδεύουν για πρώτη φορά στο εξωτερικό και που θα αναζητούν επιλογές μαζικού και φθηνού τουρισμού- κυρίως ήλιου και θάλασσας- αλλά, οι πιο έμπειροι ταξιδιώτες θα

είναι πιο απαιτητικοί στις επαναλαμβανόμενες επισκέψεις τους και θα αναζητούν διαφορετικές εμπειρίες και καλύτερη ποιότητα.

4.1.1 Το προφίλ του Ρώσου τουρίστα

Οι Ρώσοι είχαν, μέχρι σχετικά πρόσφατα, συνηθίσει στον εσωτερικό τουρισμό (domestic tourism). Στερούμενοι την έξοδο από τη χώρα για τουριστικούς σκοπούς και με δεδομένη, πλέον, την αύξηση των εισοδημάτων τους κατά την τελευταία δεκαετία (βλ. Διάγραμμα 11), η αναβεβλημένη ζήτηση για ταξίδια στο εξωτερικό των προηγούμενων ετών εκδηλώνεται συνεχώς αυξανόμενη. Επίσης, η αύξηση αυτή στα εισοδήματά τους αποτελεί και έναν από τους βασικούς λόγους που πλέον οι Ρώσοι ενδιαφέρονται περισσότερο για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τόπο που επισκέπτονται και λιγότερο για την τιμή που θα πληρώσουν.

Διάγραμμα 11: Εξέλιξη των εισοδημάτων στη Ρωσία⁷⁶

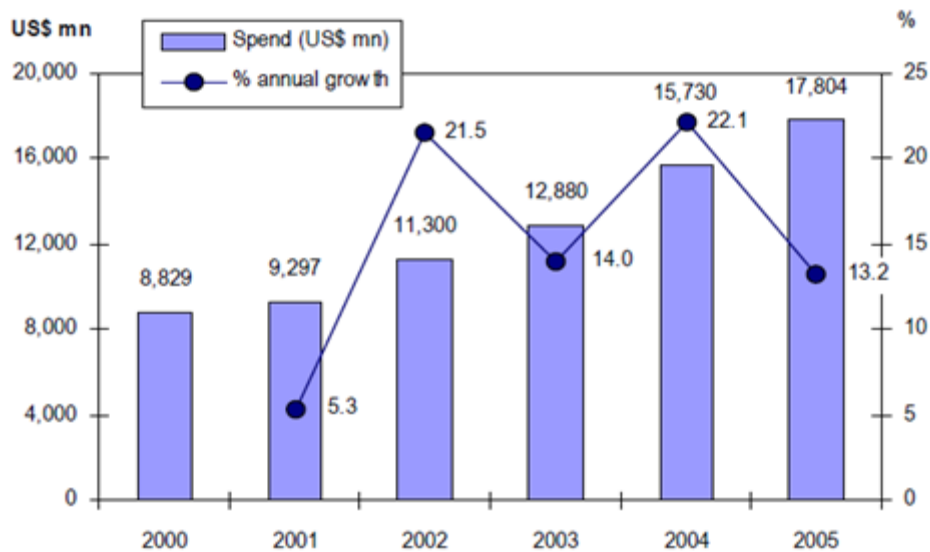

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Ρωσίας

⁷⁶ «Η Οικονομία της Ρωσίας», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2010, σελ.: 13

Η ταξιδιωτική δαπάνη των Ρώσων στο εξωτερικό αυξάνεται κατά 15,5% το χρόνο από το 2000, αντανακλώντας το αυξανόμενο διαθέσιμο εισόδημά τους. Οι Ρώσοι τουρίστες, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, είναι 6^{οι} στην παγκόσμια κατάταξη των τουριστών με υψηλή δαπάνη. Κατά την περίοδο 2000-2005 η διεθνής δαπάνη των Ρώσων τουριστών αυξήθηκε κατά μέσο όρο 15% ετησίως, φθάνοντας περίπου 17,8 δισεκατομμύρια USD το 2005 (βλ. Διάγραμμα 12).

Διάγραμμα 12: Εξέλιξη της τουριστικής δαπάνης των Ρώσων⁷⁷

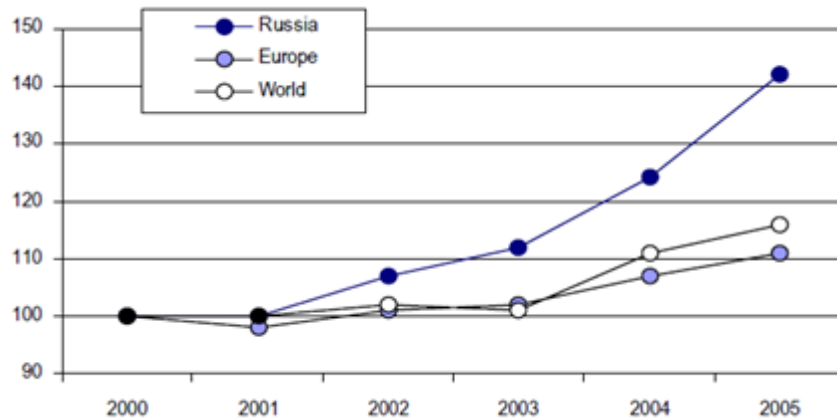
Πηγή: Goskomstat, World Tourism Organization (UNWTO)

Οι Ρώσοι τουρίστες, συνήθως, ταξιδεύουν μια ή δύο φορές το χρόνο σε προορισμούς με ήλιο και θάλασσα και αγοράζουν τα ταξίδια τους σε μικρό χρονικό διάστημα πριν την αναχώρηση (1-2 βδομάδες). Διαμένουν στον τόπο που επισκέπτονται για περίπου 10 έως 14 ημέρες, ενώ η εκτιμώμενη μέση δαπάνη ανά ταξίδι είναι περίπου €1000.

Από το 2000 έως το 2005, ο όγκος του ρωσικού εξερχόμενου τουρισμού αυξήθηκε κατά 42% συνολικά ή κατά μέσο όρο 7,3% ετησίως, έναντι αύξησης 16% ή 3% ετησίως του παγκόσμιου εξερχόμενου τουρισμού και αύξησης 11% συνολικά και 2,1% ετησίως του ευρωπαϊκού εξερχόμενου τουρισμού (βλ. Διάγραμμα 13).

⁷⁷ «ITB Convention Workshop: Russian Outbound Travel», Messe Berlin GmbH, Germany, July 2006, σελ.: 3

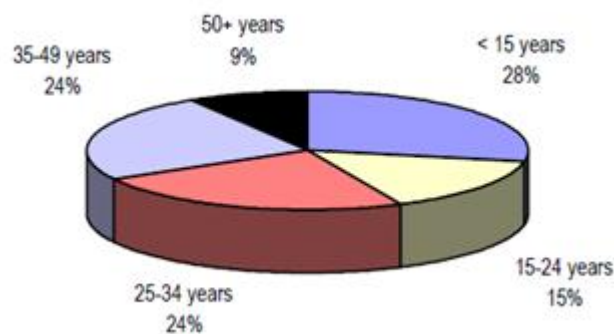
Διάγραμμα 13: Εξέλιξη του παγκόσμιου, ευρωπαϊκού και ρωσικού εξερχόμενου τουρισμού για τα έτη 2000-2005 (2000=100)⁷⁸

Πηγή: IPK International's Russian Travel Monitor

Οι ηλικίες 25-49 ετών αποτελούν την πιο ενθουσιώδη ηλικιακή ομάδα εξερχόμενων Ρώσων τουριστών, ενώ για τις ηλικίες άνω των 50 η ζήτηση για ταξίδια στο εξωτερικό και, ειδικότερα για ταξίδια αναψυχής, φαίνεται να πέφτει απότομα (βλ.: Διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14: Ο ρωσικός εξερχόμενος τουρισμός κατά ηλικία για το έτος 2004⁷⁹

Πηγή: Goskomstat,

⁷⁸ «ITB Convention Workshop: Russian Outbound Travel», Messe Berlin GmbH, Germany, July 2006, σελ.: 5

⁷⁹ «ITB Convention Workshop: Russian Outbound Travel», Messe Berlin GmbH, Germany, July 2006, σελ.: 7

Οι διακοπές ήλιου & θάλασσας εκτιμάται ότι θα παραμείνουν το τουριστικό προϊόν που κυριαρχεί στην αγορά, με τα ταξίδια περιηγήσεων και ειδικών ενδιαφερόντων να γίνονται όλο και πιο δημοφιλή. Συνήθως, οι Ρώσοι τουρίστες προτιμούν πολυτελή παραθαλάσσια ξενοδοχεία (4* και 5*), που διαθέτουν και πισίνα, τόσο για λόγους άνεσης όσο και για λόγους ασφάλειας.

Η Ελλάδα, μαζί με τις Ισπανία και Ιταλία, αποτελεί αγαπημένο ευρωπαϊκό προορισμό. Ο πολιτισμός κατέχει υψηλή θέση στις προτιμήσεις των Ρώσων, ωστόσο, όμως, έρχεται δεύτερος μετά τον ήλιο και θάλασσα και τις δραστηριότητες χαλάρωσης.

Όσοι επισκέπτονται την Ελλάδα, αρέσκονται πολύ στην ελληνική κουζίνα και τον ελληνικό τρόπο ζωής και διασκέδαση. Συμμετέχουν στα λεγόμενα Village Parties και επιθυμούν να επισκέπτονται τα αξιοθέατα. Μάλιστα, ένας Ρώσος μπορεί να «αγοράσει» ακόμη και τρεις εκδρομές, ενώ οι υπόλοιποι τουρίστες αγοράζουν συνήθως από μια έως και καμία. Επιθυμούν, επίσης, να συμμετέχουν σε πολιτιστικές εκδηλώσεις της ευρύτερης περιοχής που επισκέπτονται.

4.1.2 Οι κατηγορίες των Ρώσων τουριστών

Οι διαφορετικές κατηγορίες των Ρώσων τουριστών- όπως περιγράφονται και στο Workshop σχετικά με το Ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2006 στο Βερολίνο- είναι:

- **Οι ραγδαία αναδυόμενες μεσαίες τάξεις (The rapidly emerging middle classes):** Εκτιμάται ότι ο αριθμός των καταναλωτών σε αυτή την κατηγορία είναι περίπου 8 εκατομμύρια, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ζει σε αστικές περιοχές, όπως η Μόσχα, η Αγία Πετρούπολη, το Αικατερίνμπουργκ, το Ιρκούτσκ και το Καζάν. Το μέσο μηνιαίο εισόδημα είναι περίπου 1000 USD. Το πιθανότερο για τους τουρίστες αυτής της κατηγορίας είναι να επιλέξουν για τις διακοπές τους προορισμούς οι οποίοι δεν απαιτούν visa ή που την

προσφέρουν με την άφιξη, αφού έχουν την τάση να επιλέγουν το πού θα ταξιδέψουν την τελευταία στιγμή.

- **Οι νέοι funky επιχειρηματίες (The funky young professionals):** Αποτελούν σημαντικό τμήμα των Ρώσων τουριστών. Αριθμούν περίπου 1-2 εκατομμύρια και είναι ηλικίας μεταξύ 20 και 30 ετών. Γενικά, ζουν στη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη και ο μέσος μηνιαίος μισθός τους κυμαίνεται από 1200 USD έως 3500 USD. Είναι πολύ πιθανό να είναι καλοί γνώστες της αγγλικής γλώσσας και να έχουν ήδη εμπειρίες από ταξίδια στο εξωτερικό. Η κατηγορία αυτή Ρώσων τουριστών είναι καλύτερος γνώστης του διαδικτύου συγκριτικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες, και συχνά κάνουν κράτηση για τα ταξίδια τους μέσω διαδικτύου (online booking). Ωστόσο, είναι επιφυλακτικοί στη χρήση της πιστωτικής τους κάρτας στο διαδίκτυο και για το λόγο αυτό είναι πιθανότερο να το χρησιμοποιήσουν κυρίως για να πληροφορηθούν για τις τιμές στους προορισμούς που σκοπεύουν να επισκεφτούν.
- **Η ανώτερη εισοδηματική τάξη (The upper income group):** Αποτελεί την πιο ελκυστική από τις πέντε ομάδες των Ρώσων καταναλωτών-τουριστών τόσο για τους προορισμούς όσο και για τους προμηθευτές. Περιλαμβάνει περίπου 1,5 εκατομμύρια ανθρώπους με μέσο μηνιαίο εισόδημα περίπου 4000 USD. Κατοικούν, κυρίως, στη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη και εργάζονται σε τομείς όπως ο τραπεζικός, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Η σχέση ποιότητας- τιμής (value for money) αποτελεί το πιο σημαντικό κριτήριο της ομάδας αυτής για την επιλογή ενός προορισμού.
- **Η «χρυσή» νεολαία (The golden youth):** Η κατηγορία αυτή αριθμεί 500.000 με 1 εκατομμύριο άτομα, ηλικίας 18 έως 25 ετών. Είναι πολύ πιθανό να έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό, κυρίως στο Ην. Βασίλειο. Πρόκειται για παιδιά πλούσιων οικογενειών, τα οποία ταξιδεύουν συχνά, κυρίως στο Λονδίνο και το Παρίσι, για να δουν τους φίλους τους για ένα σαββατοκύριακο και είναι λιγότερο πιθανό να πραγματοποιήσουν μακρινά ταξίδια.
- **Οι πάμπλουτοι (Russia's filthy rich):** Την ομάδα αυτή Ρώσων καταναλωτών-τουριστών συνιστούν περίπου 100.000 άτομα ηλικίας 32 έως 45 ετών. Η πλειοψηφία αυτών κατοικεί στη Μόσχα και ταξιδεύει στο εξωτερικό μερικές φορές ετησίως, δαπανώντας ημερησίως περίπου 2000 USD για τη διαμονή του. Προτιμούν ξενοδοχεία πολλών αστέρων ή ιδιωτικές βίλες και επιθυμούν αποκλειστικές υπηρεσίες. Επίσης, δαπανούν χρήματα για την απόκτηση επώνυμων αγαθών, για διασκέδαση και τζόγο, καθώς και για την παρακολούθηση αθλητικών εκδηλώσεων/ αγώνων.

4.1.3 Η Ρωσία ως χώρα προέλευσης τουριστών πολυτελείας

Η έννοια της πολυτέλειας ερμηνεύεται διαφορετικά από κάθε ταξιδιώτη και για τον λόγο αυτό δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του τουρισμού πολυτελείας. Ωστόσο, απαραίτητα συστατικά της πολυτέλειας αποτελούν η άριστη εξυπηρέτηση, η υψηλή ποιότητα και η εξατομίκευση. Ένας ορισμός που θα μπορούσε, λοιπόν, να δοθεί για τον τουρισμό πολυτελείας είναι:

«Ο Τουρισμός Πολυτελείας περιλαμβάνει ταξίδια, που πραγματοποιούνται με σκοπό την απόκτηση αυθεντικών εμπειριών, οι οποίες βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε εξατομικευμένες, αποκλειστικές και μοναδικές υπηρεσίες με σχετικά υψηλό κόστος σε σύγκριση με άλλα είδη τουρισμού⁸⁰»

Σύμφωνα με έκθεση της International Luxury Travel Market, το 2006 ο τουρισμός πολυτελείας αντιπροσώπευε το 3% περίπου των συνολικών διεθνών τουριστικών αφίξεων. Το 2007 οι πάμπλουτοι (HNWI- High Net Worth Individuals)⁸¹ παρουσίασαν αυξητική τάση παγκοσμίως. Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασαν η Κίνα (+14%), η Ινδία (+9%), η Σιγκαπούρη (+8%) και η Ρωσία (+7%).

---

⁸⁰ «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Ετήσια μελέτη της Χελιά, Νοέμβριος 2008, σελ.: 13

⁸¹ **Πάμπλουτοι ή HNWI (High Net Worth Individuals)** χαρακτηρίζονται όσοι έχουν περιουσία τουλάχιστον 1 εκατομμύριο USD, μη συμπεριλαμβανομένων όμως σε αυτή των συλλογών, των διαρκών και καταναλωτικών αγαθών και της πρώτης τους κατοικίας.

Πίνακας 21: Οι Πάμπλουτοι (HNWIs) σε αριθμούς⁸²

1	ΗΠΑ	3.114.000
2	Ιαπωνία	765.000
3	Ηνωμένο Βασίλειο	557.000
4	Γερμανία	375.000
5	Κίνα	373.000
6	Γαλλία	304.000
7	Ιταλία	280.000
8	Καναδάς	266.000
9	Βραζιλία	199.000
10	Ελβετία	189.000
11	Αυστραλία	180.000
12	Μεξικό	136.000
13	Ρωσία	131.000
14	Ολλανδία	125.000
15	Ισπανία	121.000
16	Ινδία	114.000
17	Νότια Κορέα	109.000
18	Νότια Αφρική	107.000
19	Σιγκαπούρη	74.000
20	Σαουδική Αραβία	62.000

Πηγή: Annual Wealth Report 2008: Citibank- Knight Frank

Η Ρωσία αποτελεί μια από τις αγορές με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στον τουρισμό πολυτελείας. Το 2007 κατέλαβε την 9^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη αναφορικά με την τουριστική δαπάνη. Οι Ρώσοι τουρίστες πολυτελείας, που ξεπερνούν τα 100.000 άτομα, είναι συνήθως νέοι και δραστήριοι επιχειρηματίες με μέσο όρο ηλικίας τα 44 έτη. Η πλειονότητα αυτών ζει στη Μόσχα και ταξιδεύει στο εξωτερικό μερικές φορές το χρόνο με την οικογένεια και τους φίλους. Δαπανά κατά μέσο όρο 1000 στερλίνες για κατάλυμα και προτιμά αποκλειστικές υπηρεσίες⁸³.

Σύμφωνα με έρευνα της Anholt- GMI Nation Brand Index, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 1000 Ρώσων χρηστών διαδικτύου, η Ελλάδα κατατάσσεται 8^η μεταξύ 38 προορισμών στους οποίους θα επιθυμούσαν να ταξιδέψουν για διακοπές, εάν δεν υπήρχε ζήτημα

⁸² «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Ετήσια μελέτη της Xenia, Νοέμβριος 2008, σελ.:20

⁸³ «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Ετήσια μελέτη της Xenia, Νοέμβριος 2008, σελ.:33

κόστους, ενώ η Γαλλία, Ισπανία και Ιαπωνία αποτελούν τους τρεις κορυφαίους προορισμούς⁸⁴.

Πίνακας 22: Κορυφαίοι τουριστικοί προορισμοί πολυτελείας για τους Ρώσους⁸⁵

1	Γαλλία
2	Ισπανία
3	Ιαπωνία
4	Ιταλία
5	Γερμανία
6	Μεγάλη Βρετανία
7	Ολλανδία
8	Ελλάδα
9	Ελβετία
10	Νορβηγία

Πηγή: Anhott- GMI Nation Brands Index, 2007

4.2 Η χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους Ρώσους τουρίστες

Σύμφωνα με το Internet World Stats, το Δεκέμβριο του 2011, οι χρήστες του διαδικτύου στη Ρωσία ανέρχονταν σε 61.472.011, αντιπροσωπεύοντας το 44,3% του πληθυσμού της χώρας, ενώ οι χρήστες του Facebook ανέρχονταν σε 5.237.420, δηλαδή ποσοστό διείσδυσης 3,8%.

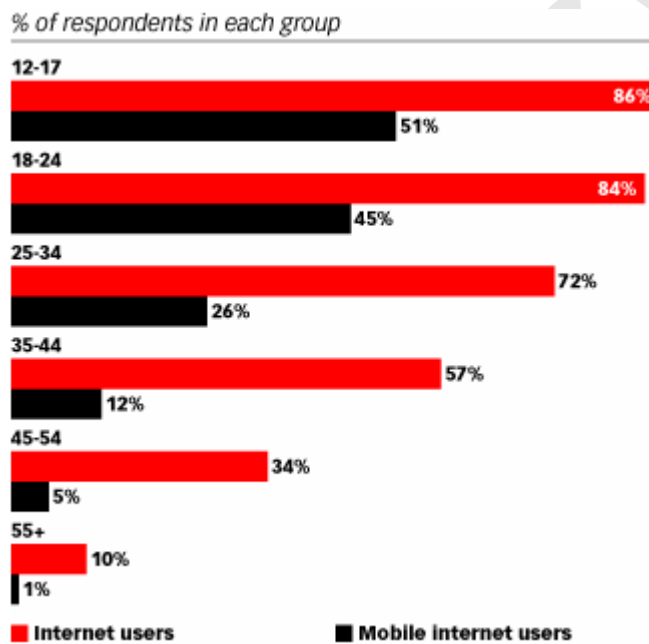
Τον Αύγουστο 2011, το ίδρυμα Public Opinion Foundation (FOM) στη Ρωσία διαπίστωσε ότι η πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι αυξήθηκε κατά 10%, αλλά δεδομένου ότι το ποσοστό διείσδυσης των νοικοκυριών στην ευρυζωνικότητα

⁸⁴ «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Ετήσια μελέτη της Χενία, Νοέμβριος 2008, σελ.:34

⁸⁵ «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Ετήσια μελέτη της Χενία, Νοέμβριος 2008, σελ.:33

παρέμεινε σταθερό, η αύξηση αυτή αποδόθηκε στη χρήση του κινητού για πρόσβαση στο διαδίκτυο. Οι ηλικίες 12 έως 17 ετών και 18 έως 24, όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 15, είναι χρήστες του διαδικτύου σε ποσοστά 86% και 84% αντίστοιχα, ενώ τα ποσοστά αυτά στην περίπτωση της πρόσβασης στο διαδίκτυο μέσω κινητού τηλεφώνου διαμορφώνονται σε 51% και 45% αντίστοιχα.

Διάγραμμα 15: Χρήστες του Internet και του Mobile Internet στη Ρωσία κατά ηλικία (Ιούλιος- Αύγουστος 2011)

Πηγή: Public Opinion Foundation (FOM)- Russia, "Mobile Internet in Russia", Aug. 31, 2011

Σύμφωνα με το ερευνητικό άρθρο «Social Media Impact on Holiday Travel Planning: The Case of the Russian and the FSU Markets», λόγοι χρήσης των κοινωνικών δικτύων κατά τον σχεδιασμό του ταξιδιού αποτελούν:

- Χρήση των κοινωνικών δικτύων πριν το ταξίδι:
  - 45% για αναζήτηση ιδεών για τον τόπο προορισμού των διακοπών,
  - 42% για αναζήτηση ιδεών και πληροφοριών για εκδρομές και άλλες δραστηριότητες αναψυχής,
  - 34% για αναζήτηση ιδεών και πληροφοριών για τις επιλογές καταλυμάτων
  - 31% για την επιβεβαίωση της καλής επιλογής προορισμού

- 24% για τον περιορισμό των εναλλακτικών επιλογών προορισμών
- Χρήση των κοινωνικών δικτύων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού:
  - 49% για τη διατήρηση επαφής με τους φίλους
  - 30% για πληροφόρηση σχετική με τα αξιοθέατα και τις ειδικές δραστηριότητες αναψυχής
  - 17% για υποβολή παρατηρήσεων και σχολίων σχετικών με την εμπειρία των διακοπών τους
  - 15% για την επίσκεψη δικτυακών τόπων κοινωνικής δικτύωση, το οποίο δεν συνδέονται άμεσα με τις διακοπές τους
- Χρήση των κοινωνικών δικτύων μετά το ταξίδι:
  - 78% για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και φωτογραφίες με τους φίλους τους και / ή άλλους ταξιδιώτες
  - 29% ως πηγή έμπνευσης για την απόκτηση ιδεών για τις επόμενες διακοπές τους
  - 27% για παροχή αξιολόγησης και σχολίων σχετικών με τη διαμονή τους και / ή τους προορισμούς των διακοπών.

Στο ίδιο ερευνητικό άρθρο διαπιστώνεται ότι τα κοινωνικά δίκτυα χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο μετά το ταξίδι. Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό (60%) των συμμετεχόντων στην έρευνα αυτή δήλωσε ότι πραγματοποίησε αλλαγές στα αρχικά του σχέδια, βασιζόμενο σε σχόλια άλλων χρηστών, καταδεικνύοντας την ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης του επιπέδου της επιρροής των social media και των αλλαγών στον σχεδιασμό των διακοπών πριν από την τελική απόφαση.

Τα ευρήματα δείχνουν, επίσης, ότι οι φίλοι και συγγενείς αποτελούν την πιο αξιόπιστη πηγή πληροφοριών σχετικών με τις διακοπές, ακολουθούμενη από τις πληροφορίες από άλλα άτομα σε διάφορες ιστοσελίδες ενώ, οι επίσημες ιστοσελίδες του τουρισμού, των ταξιδιωτικών γραφείων και οι διαφημίσεις των μέσων ενημέρωσης αποτελούν λιγότερο αξιόπιστες πηγές πληροφόρησης. Ειδικότερα, η κατάταξη των πηγών πληροφόρησης με βάση την αντιλαμβανόμενη αξιοπιστία τους έχει ως ακολούθως:

1. Φίλοι και συγγενείς
2. Οι πληροφορίες που παρέχονται από άλλα άτομα σε διάφορες ιστοσελίδες
3. Κοινωνικά δίκτυα (social media)
4. Επίσημες ιστοσελίδες τουρισμού

5. Εκπομπές ή ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, ή άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά
6. Ταξιδιωτικοί πράκτορες
7. Διαφημίσεις στην τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες και περιοδικά

4.3 Μεσογειακές χώρες και Ρωσικός τουρισμός

Οι Μεσογειακές χώρες αποτελούν για τους Ρώσους μια περιοχή πολύ επιθυμητή για τουρισμό. Οι μεσογειακές χώρες-μέλη της ΕΕ είναι ακριβότερες ως προορισμός, λόγω του ισχυρού ευρώ, και ως εκ τούτου είναι προσιτές μόνο στους οικονομικά ευκατάστατους Ρώσους. Επίσης, οι ευρωπαϊκοί προορισμοί δε θεωρούνται εύκολα προσβάσιμοι εξαιτίας της ανάγκης έκδοσης visa. Αντίθετα, σε οικονομικότερους προορισμούς, όπως Τουρκία και Αίγυπτος, υπάρχει μεγαλύτερη ευκολία εισόδου και ως εκ τούτου είναι προσιτές και για τα χαμηλότερα ρωσικά εισοδήματα.

Στον Πίνακα 23, που ακολουθεί, παρουσιάζεται το ρωσικό τουριστικό ρεύμα προς τις μεσογειακές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, για τα έτη 1999-2001:

Πίνακας 23: Η Μεσογειακή Αγορά Ρωσικού Τουρισμού- Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στις Μεσογειακές Ανταγωνίστριες Χώρες (1999- 2001)⁸⁶

ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ	1999	2000	2001	Σύνθεση (2001)	Ρυθμός Μεταβολής (%) 1999/2001
ΕΛΛΑΔΑ	104.910	102.071	133.140	7,0%	12,6
ΙΣΠΑΝΙΑ	NA	195.198	263.497	13,9%	(2000/01) 35
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ (πρώην USSR)	18.360	20.539	26.410	1,4%	20
ΓΑΛΛΙΑ	253.584	293.164	339.306	17,9%	15,6
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	10.414	12.071	15.514	0,8%	22
ΤΟΥΡΚΙΑ (εκτίμησή μας)	339.421	536.190	639.619	33,7%	37,2
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	NA	NA	210.212	11,1%	NA
ΜΑΡΟΚΟ	4.530	8.089	8.476	0,4%	36,7
ΓΥΝΗΣΙΑ	34.507	33.852	43.508	2,3%	12,3
ΙΣΡΑΗΛ	55.437	74.599	55.815	3,0%	0,3
ΚΡΟΑΤΙΑ	9.060	28.414	46.238	2,4%	125,9
ΚΥΠΡΟΣ	113.501	129.889	116.496	6,1%	1,3
Άθροισμα Μεσογειακών Χωρών (με Ισπανία και Αίγυπτο)	NA	NA	1.898.231	100%	
Συνολικός Εξερχόμενος Ρωσικός Τουρισμός	7.174 χιλ.	6.952 χιλ.	9.317 χιλ.		

Πηγή: WTO, *Yearbook of Tourism Statistics*

Σύμφωνα με μελέτη του ΙΤΕΠ του έτους 2005, σχετική με τον Ρωσικό Εξερχόμενο Τουρισμό, το 18,1% του συνόλου των Ρώσων τουριστών το 2001 κατευθύνθηκε στους ανωτέρω 12 μεσογειακούς προορισμούς. Στην Ελλάδα κατευθύνθηκε το 1,3% του συνολικού ρωσικού εξερχόμενου τουρισμού και το 7% των ρώσων τουριστών που είχαν ως προορισμό τις 12 μεσογειακές χώρες.

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό του μεσογειακού ρωσικού τουρισμού για το 2001 απορροφήθηκε από την Τουρκία (33,7%) και ακολούθησαν η Ιταλία με ποσοστό 17,9%, η Ισπανία με 13,9%, η Αίγυπτος με 11,1% και η Ελλάδα με 7%.

Ο ρυθμός αύξησης του ρωσικού τουρισμού στην Ελλάδα είναι σχετικά μικρός (9%) συγκριτικά με εκείνον που αφορά στις αναχωρήσεις Ρώσων τουριστών προς όλο τον κόσμο (14,3%) (βλ. Πίνακα 24).

⁸⁶ «Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός», Γεώργιος Χ. Κάτσος, Μελέτη ΙΤΕΠ, 2005, σελ.: 67

Πίνακας 24: Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (1999- 2002)⁸⁷

Έτος	1999	2000	2001	2002	Ρυθμός Μεταβολής 1999/02
Σύνολο Αναχωρήσεων Ρώσων προς όλον τον κόσμο (1)	7.174.000	6.952.000	9.317.000	10.714.000	14,3%
Σύνολο Αφίξεων Ρώσων στην Ελλάδα (2)	104.910	102.071	133.140	135.978	9,0%
Αφίξεις Ρώσων με αεροπλάνο (3)	78.357	79.890	95.617	114.636	13,5%
% αφίξεων με αεροπλάνο (3)/(2)	74,7%	78,3%	71,8%	84,3%	

Πηγή: WTO, EOT και εκτιμήσεις ΙΤΕΠ

Όπως φανερώνουν και τα στοιχεία του Πίνακα 25, στη συνέχεια, μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης του ρωσικού τουρισμού παρουσιάζουν οι χώρες που δεν ανήκουν στην ΕΕ με ρυθμό 24,82%, αφού είναι απαλλαγμένες από τις υποχρεώσεις της Σύμβασης Schengen⁸⁸. Ακολουθούν μεσογειακές χώρες που ανήκουν στην ΕΕ, με ρυθμό αύξησης 18,67% και έπονται αυτών οι χώρες-μέλη της ΕΕ της δυτικής Ευρώπης με 13,58%.

⁸⁷ «Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός», Γεώργιος Χ. Κάτσος, Μελέτη ΙΤΕΠ, 2005, σελ.: 66

⁸⁸ **Συμφωνία Schengen ή Συνθήκη Schengen** καλείται η συμφωνία που υπεγράφη στις 14 Ιουνίου 1985 και είχε ως στόχο την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, την εγκατάσταση καθεστώτος ελεύθερης κυκλοφορίας για όλα τα πρόσωπα, υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν τη Συμφωνία, καθώς και αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Η Συνθήκη Schengen τέθηκε σε ισχύ τον Μάρτιο του 1995, δημιουργώντας τη ζώνη Schengen, και ενσωματώθηκε στο πλαίσιο της ΕΕ με την έναρξη ισχύος της συνθήκης του Άμστερνταμ το Μάιο του 1999. Με την εφαρμογή της οι έλεγχοι στα εσωτερικά χερσαία (στα χερσαία σύνορα συμπεριλαμβάνονται και τα αεροδρόμια) και θαλάσσια σύνορα μεταξύ αυτών των χωρών καταργήθηκαν.

Ένας πολίτης μιας χώρας εκτός ΕΕ και ζώνης Schengen μπορεί να ταξιδέψει σε ένα κράτος μέλος για μια διάρκεια τριών μηνών (90 ημερών) με την προϋπόθεση ότι πληροί τους όρους Schengen, δηλαδή, κάποιος πρέπει να έχει στην κατοχή του έγκυρο διαβατήριο, να έχει στην κατοχή του θεώρηση διαβατηρίου σύντομης διαμονής, να μπορεί να αποδείξει το σκοπό του ταξιδιού του, να έχει στην κατοχή του επαρκείς πόρους συντήρησης για την περίοδο παραμονής και για την επιστροφή και τελικώς πρέπει να μην είναι καταχωρημένος στο σύστημα πληροφοριών Schengen για την άρνηση εισόδου και δεν πρέπει να θεωρείται επικίνδυνος για τη δημόσια πολιτική ή εθνική ασφάλεια όλων των κρατών Schengen.

Πίνακας 25: Εξερχόμενος Ρωσικός Τουρισμός(1999- 2001)⁸⁹

Ετη	1999	2000	2001	Ρυθμός Μεταβολής 1999/01
Β. Ευρώπη (χώρες ΕΕ)	354.256	349.315	396.903	5,84
Δ. Ευρώπη (χώρες ΕΕ)	357.621	397.404	461.398	13,58
Μεσόγειος (χώρες ΕΕ)	583.494	662.105	821.771	18,67
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΩΝ ΕΕ	1.295.371	1.408.824	1.680.072	13,88
Λοιπή Μεσόγειος (Μη ΕΕ)*	715.233	1.042.917	1.114.484	24,82
Σύνολο Μεσογειακών χωρών	1.298.727	1.705.022	1.936.255	22,10
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΩΝ ΕΕ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ	2.010.604	2.451.741	2.794.556	17,89
Λοιπές Χώρες του κόσμου	5.163.389	4.500.196	6.522.063	12,40
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	7.173.993	6.951.937	9.316.619	14,00

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων που ελήφθησαν από τον WTO (WTO, Yearbook of Tourism Statistics 2003)

4.4 Συντελεστές ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας και των μεσογειακών προορισμών για την προσέλκυση Ρώσων τουριστών

Ο Ρώσος τουρίστας, σύμφωνα με τη μελέτη του ΙΤΕΠ για τον ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό, προκειμένου να επιλέξει χώρα προορισμού λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως:

- i. Η ασφάλεια και η υγεία
- ii. Η καθαρότητα της θάλασσας και των ακτών
- iii. Η γενικότερη σχετική ποιότητα του τουριστικού προϊόντος και η τοποθεσία των διαθέσιμων τουριστικών καταλυμάτων στη χώρα που θα επισκεφθεί
- iv. Οι σχετικές τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών (τιμή πακέτου) που θα πληρώσει κατά τη διάρκεια της παραμονής του στον προορισμό

⁸⁹ «Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός», Γεώργιος Χ. Κάτσος, Μελέτη ΙΤΕΠ, 2005, σελ.: 62

- v. Οι φυσικοί πόροι, το κλίμα και σχετικές με αυτά φυσικές ομορφιές (ακτές, νησιά κ.α.)
- vi. Ο πολιτιστικός πλούτος της χώρας (αρχαιότητες, μουσεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.α.)
- vii. Η γεωγραφική θέση της χώρας και η υποδομή που προσδιορίζει τον χρόνο και το κόστος του ταξιδιού (κυρίως τη συχνότητα των αερομεταφορών), δεδομένου ότι οι Ρώσοι προκειμένου να φτάσουν σε διεθνούς εμβέλειας αεροδρόμια (πχ Μόσχα, Αγία Πετρούπολη), για να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, χρειάζεται να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις με χερσαία μέσα, τα οποία λόγω του ψυχρού κλίματος της χώρας κινούνται συνήθως με χαμηλές ταχύτητες.
- viii. Το φημολογούμενο πνεύμα φιλοξενίας του λαού της χώρας
- ix. Η σχετική δυνατότητα του τουρίστα να επικοινωνήσει με τους ντόπιους κατοίκους
- x. Η επιθυμία ορισμένων τουριστών να περιηγηθούν σε τόπους θρησκευτικού ενδιαφέροντος και να συμμετάσχουν σε θρησκευτικές εκδηλώσεις

Ο Ρώσος τουρίστας λαμβάνει γνώση για τους παραπάνω παράγοντες μέσα από τις διαφημίσεις και τη γενικότερη προβολή –είτε από το δημόσιο είτε από τον ιδιωτικό τομέα– του τόπου προορισμού στη χώρα προέλευσης (Ρωσία). Επίσης, πληροφορίες αντλεί και από το διαδίκτυο, τον διεθνή τύπο ή και από συζητήσεις με προγενέστερους τουρίστες.

Η Ελλάδα θεωρείται σήμερα από τους Ρώσους ως ασφαλής σχετικά τόπος για διακοπές, συγκρινόμενη με άλλες μεσογειακές χώρες με φθηνότερο κόστος ζωής. Το αίσθημα ασφάλειας των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα ενισχύεται και από το γεγονός της ορθόδοξης πίστης των Ελλήνων.

Δεδομένου ότι η Ελλάδα δε μπορεί να μεταβάλλει τη νομισματική της ισοτιμία, όπως η Τουρκία, η Αίγυπτος και άλλες ανταγωνίστριες χώρες, προκειμένου να διατηρήσει αλλά και να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της, θα πρέπει να βελτιώσει την ποιότητα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

Η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας έναντι άλλων μεσογειακών προορισμών επηρεάζεται, επίσης, και από παράγοντες όπως: οι φυσικές ομορφιές που διαθέτει η χώρα, οι δημόσιες υποδομές, ο πολιτισμικός πλούτος καθώς και οι φορολογικές επιβαρύνσεις.

Οι φυσικοί πόροι και ομορφιές της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την ιστορία και τον πολιτισμό της, αποτελούν τα βασικά της ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Ωστόσο, σύμφωνα με στοιχεία ερευνών, η χώρα φαίνεται να υστερεί σε θέματα ποιότητας υπηρεσιών των ταξιδιωτικών πρακτορείων και των δυνατοτήτων ψυχαγωγίας για νέους και παιδιά. Στα αδύνατα σημεία της χώρας περιλαμβάνεται, επίσης, η σχέση ποιότητας-τιμής των προσφερόμενων υπηρεσιών, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι Ρώσοι τουρίστες, των οποίων τα εισοδήματα αυξάνονται συνεχώς, αναζητούν όλο και περισσότερο την υψηλή ποιότητα και λιγότερο το χαμηλό κόστος. Επιπροσθέτως, σημαντικός παράγοντας που χρήζει προσοχής, ιδιαίτερα από τους ξενοδόχους, είναι η ανάπτυξη στρατηγικών περισσότερο εστιασμένων στο Ρώσο τουρίστα⁹⁰.

4.5 Εισερχόμενος ρωσικός τουρισμός στην Ελλάδα

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, ο αριθμός των Ρώσων τουριστών που επιλέγουν την Ελλάδα ως προορισμό για τις διακοπές του παρουσιάζει μια σχεδόν συνεχή αυξητική τάση. Την περίοδο 2003-2010 οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 450% περίπου, δηλαδή με μέσο ετήσιο ρυθμό περίπου 56%. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα το 2010 προσέλκυσε 451.238 Ρώσους τουρίστες, δηλαδή περίπου 60% περισσότερους συγκριτικά με το έτος 2009, στο οποίο ο εισερχόμενος από τη Ρωσία τουρισμός είχε παρουσιάζει μείωση μεγαλύτερη του 10% (βλ. Πίνακα 26). Ο αριθμός αυτός των αφίξεων αντιστοιχεί στο 3% επί του συνόλου και της δίνει την 8^η θέση στο σύνολο των χωρών προορισμών των Ρώσων τουριστών.

---

⁹⁰ Case study: Russian Tourists to Halkidiki, Irina Asianov, Master in Leisure and Tourism Management to City College (Sheffield University) <http://www.jobtrust.gr/index.php?Section=1&Part=3&Page=151>

Προκειμένου να αποτυπωθεί το μερίδιο αγοράς της Ελλάδας στον εξερχόμενο τουρισμό μιας χώρας, όπως η Ρωσία, γίνεται χρήση του δείκτη διείσδυσης/ penetration, ο οποίος και ισούται με το ποσοστό επί τοις χιλίοις των εξερχόμενων τουριστών από συνολικό πληθυσμό κάθε χώρα προέλευσης, που επιλέγουν την Ελλάδα ως προορισμό τους. Παρατηρώντας την εξέλιξη του δείκτη αυτού για την περίοδο 2003-2010, γίνεται φανερό ότι το μερίδιο της Ελλάδας στο ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό εμφανίζει συνεχή, σχεδόν, αυξητική πορεία. Για το 2011 ο δείκτης αυτός αναμένεται να εμφανίσει περαιτέρω αύξηση, δεδομένου ότι οι αφίξεις για την περίοδο Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2011 ανέρχονται σε 656.362, δηλαδή 58% περισσότερες αφίξεις σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2010 και 45% περισσότερες συγκρινόμενες με το σύνολο των αφίξεων του 2010.

Πίνακας 26: Εισερχόμενος Ρωσικός Τουρισμός (2003- 2010)

ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	PENETRATION
2003	79.767		0,56
2004	129.926	63%	0,91
2005	107.302	-17%	0,75
2006	204.046	90%	1,43
2007	199.591	-2%	1,40
2008	309.071	55%	2,17
2009	276.023	-11%	1,94
2010	451.238	63%	3,17

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων που ελήφθησαν από την Τράπεζα της Ελλάδος

Η συνολική δαπάνη των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 27, παρουσιάζει γενικά αυξητική τάση με εξαίρεση τα έτη 2005 και 2009, που εμφάνισε μείωση σε ποσοστό 13% και 25% αντίστοιχα. Την περίοδο 2003-2010, η συνολική δαπάνη των Ρώσων τουριστών υπερτετραπλασιάστηκε. Ωστόσο, η αύξηση αυτή δεν οφείλεται στην αύξηση της μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης, η οποία διαχρονικά παρουσιάζει πτωτική τάση, αλλά στην αύξηση των αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα. Η μέση κατά κεφαλήν δαπάνη για την περίοδο της παραμονής τους στην Ελλάδα ξεπερνάει τα 1000€, παρουσιάζοντας, όμως, ετήσιες διακυμάνσεις, με το έτος 2009 να εμφανίζει την μεγαλύτερη μείωση, σε ποσοστό 16% έναντι του 2008, και το 2010 να εμφανίζει μια μόνο μικρή αύξηση της τάξης του 1% (βλ. Πίνακα 27).

Πίνακας 27: Συνολική και Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (2003- 2010)

ΕΤΟΣ	ΔΑΠΑΝΗ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΜΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΔΑΠΑΝΗ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΜΚΚΔ
2003	102.213.597,21 €		1.281,41 €	
2004	148.405.267,37 €	45%	1.142,23 €	-11%
2005	129.360.063,78 €	-13%	1.205,57 €	6%
2006	233.139.458,28 €	80%	1.142,58 €	-5%
2007	237.769.843,33 €	2%	1.191,29 €	4%
2008	400.460.698,73 €	68%	1.295,69 €	9%
2009	301.366.478,59 €	-25%	1.091,82 €	-16%
2010	495.941.847,25 €	65%	1.099,07 €	1%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων που ελήφθησαν από την Τράπεζα της Ελλάδος

Δημοφιλέστερους προορισμούς για τους Ρώσους στην Ελλάδα αποτελούν η Κρήτη, η οποία απορροφά ποσοστό 24,7% του συνόλου, η Ρόδος και η Χαλκιδική⁹¹. Λόγω της θρησκευτικής ομοδοξίας και της πληθώρας των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων της χώρας ευνοούνται μορφές τουρισμού όπως ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός. Επίσης, λόγω του εύκρατου κλίματος της Ελλάδας, ο τουρισμός παραχείμασης, που απευθύνεται κυρίως σε άτομα τρίτης ηλικίας, φαίνεται να δίνει στη χώρα συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλους μεσογειακούς προορισμούς.

⁹¹ «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα-Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, Ιούνιος 2011, σελ.: 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Ανάλυση Χρονοσειρών- Πρόβλεψη Αφίξεων

5.1 Εισαγωγή στις Χρονοσειρές

Υπάρχουν περιπτώσεις που ο αντικειμενικός σκοπός όλης της στατιστικής μελέτης μιας μεταβλητής, είναι η περιγραφή της μεταβλητής αυτής διαχρονικά και στη συνέχεια η πρόβλεψη της μελλοντικής διαμόρφωσής της, η οποία θα βασίζεται στη συμπεριφορά της κατά το παρελθόν.

Οι αντικειμενικοί σκοποί της διαχρονικής ανάλυσης μιας μεταβλητής είναι:

- Η συνοπτική περιγραφή της μέχρι τώρα διαχρονικής εξέλιξής της μέσω κάποιου προκρινόμενου μοντέλου
- Η πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς της. Για να είναι έγκυρες οι προβλέψεις, θα πρέπει να είναι παρόμοιες οι συνθήκες που επηρεάζουν τις τιμές της χρονοσειράς στο διάστημα λήψης δεδομένων και στο αντίστοιχο διάστημα πρόβλεψης.

Έτσι, μπορούμε να ορίσουμε ως χρονοσειρά μια ακολουθία $\{x_t: t=0, 1, 2, \dots\}$, όπου κάθε x_t εκφράζει την κατά την χρονική στιγμή t κατάσταση ενός συστήματος το οποίο εξελίσσεται στο χρόνο κατά τυχαίο εν γένει τρόπο (stochastic system). Παραδείγματα τέτοιων χρονοσειρών είναι:

- i. Οι ημερήσιες, αεροπορικές και οδικές, αφίξεις τουριστών στη χώρα μας x_t με $t=1, 2, \dots$
- ii. Ο αριθμός x_t πελατών μέσα σε ένα πολυκατάστημα κατά τη χρονική στιγμή t με $t \in [0, T]$.
- iii. Ο συνολικός αριθμός τροχαίων ατυχημάτων x_t κατά μήκος μιας οδικής αρτηρίας στο χρονικό διάστημα $[0, t]$ με $t \geq 0$.

- iv. Η ημερήσια κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος καθώς και η ημερήσια κατανάλωση ύδατος, x_t και y_t αντίστοιχα, σε μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή της χώρας με $t=1,2,\dots$
- v. Οι οικονομικές χρονοσειρές, όπως το ετήσιο ακαθάριστο εθνικό προϊόν και το ετήσιο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, x_t και y_t αντίστοιχα, με $t=1,2,\dots$
- vi. Οι μετεωρολογικές χρονοσειρές, όπως η θερμοκρασία περιβάλλοντος και η ατμοσφαιρική πίεση, x_t και y_t αντίστοιχα, σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή με γεωγραφικές συντεταγμένες κατά τη χρονική στιγμή t . Εδώ, η χρησιμοποιούμενη παράμετρος είναι περισσότερο σύνθετη και συγκεκριμένα $t=(l, a, h, t)$.

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω παραδείγματα, οι χρονοσειρές μπορούν να αφορούν διακριτά μεγέθη x_t σε διακριτό χρόνο t (παραδείγματα i), διακριτά μεγέθη x_t σε συνεχή χρόνο t (παραδείγματα ii και iii), συνεχή μεγέθη x_t σε διακριτό χρόνο t (παραδείγματα iv και v) και συνεχή μεγέθη x_t σε συνεχή χρόνο t (παραδείγματα vi).

Το πρόβλημα είναι η «πρόβλεψη» μελλοντικών τιμών της χρονοσειράς με βάση τις μέχρι σήμερα τιμές τις ίδιας χρονοσειράς, περιπτώσεις (i)-(iii), είτε ακόμα και σε συνδυασμό με τις μέχρι σήμερα τιμές μιας άλλης χρονοσειράς η οποία εξελίσσεται παράλληλα με την πρώτη και επιδρά πάνω σε αυτή, περιπτώσεις (iv)-(vi), οπότε μιλάμε για πολυμεταβλητές χρονοσειρές. Το σύνολο των δυνατών καταστάσεων ονομάζεται χώρος καταστάσεων και συμβολίζεται με S , ένα (μονοδιάστατο) υποσύνολο του R ή γενικότερα ένα πολυδιάστατο υποσύνολο του R^d , ενώ το σύνολο τιμών του t ονομάζεται παραμετρικός χώρος, συμβολίζεται με T και μπορεί επίσης να είναι υποσύνολο του R^k , όταν χρειάζεται ένα πολυδιάστατο t για να καθορίσουμε πέραν του χρόνου t και γεωγραφικές π.χ. συντεταγμένες σε χωρο-χρονοσειρές (spatial time series), βλ. παράδειγμα (vi) παραπάνω. Σημειώνεται ότι οι όροι διακριτά και συνεχή μεγέθη είναι σε αντιστοιχία με τους όρους διακριτές και συνεχείς τυχαίες μεταβλητές.

5.1.1 Συνιστώσες Χρονοσειρών

Οι χαρακτηριστικές κινήσεις μίας χρονοσειράς μπορούν να διακριθούν σε τέσσερα κύρια είδη, τα οποία συχνά ονομάζονται συνιστώσες (components) της χρονοσειράς. Οι κινήσεις αυτές είναι:

I. Μακροχρόνια Τάση (Trend- T_t)

Εννοούμε κατά βάση την ιδιότητα την οποία παρουσιάζουν πολλές φορές οι όροι μιας χρονοσειράς, όταν εξετάζονται για μια μακρά (λίγο ή πολύ) χρονική περίοδο, να μεταβάλλονται γενικά προς την ίδια κατεύθυνση (αυξητικά ή πτωτικά). Δηλαδή, την ανοδική ή καθοδική πορεία την οποία παρουσιάζει μακροχρόνια το αντίστοιχο διάγραμμα της χρονοσειράς.

II. Βραχυχρόνιες Περιοδικές- Εποχικές Κυμάνσεις (Seasonal Variation- S_t)

Εκτός από την μακροχρόνια τάση, οι όροι μιας χρονοσειράς παρουσιάζουν πολλές φορές και ορισμένες άλλες κυμάνσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι εκείνες, οι οποίες εμφανίζουν κάποια περιοδικότητα, συμβαίνει δηλαδή να επαναλαμβάνονται συστηματικά και σε τακτά χρονικά διαστήματα. Εάν αυτή η περίοδος συνδέεται με τις διάφορες εποχές του έτους, δηλαδή η περίοδος είναι το ένα έτος, τότε οι κυμάνσεις λέγονται εποχικές με ετήσια περίοδο. Γενικά, μια χρονοσειρά λέμε ότι έχει εποχικότητα όταν σε σταθερή περίοδο εμφανίζει παρόμοια συμπεριφορά ως προς τις μεταβολές των τιμών της.

III. Μακροχρόνιες Περιοδικές- Κυκλικές Κυμάνσεις (Cyclical Variation- C_t)

Εάν η περίοδος είναι πολύ μεγάλη και όχι σταθερή, τότε οι κυμάνσεις ονομάζονται κυκλικές. Γενικά, μια χρονοσειρά λέμε ότι έχει κυκλικότητα όταν σε μη σταθερή περίοδο εμφανίζει παρόμοια συμπεριφορά ως προς τις μεταβολές των τιμών της.

IV. Άρρυθμες μεταβολές (Residual Variation- R_t)

Στην τυχούσα υπάρχουσα μακροχρόνια τάση και στις παραπάνω περιοδικές κυμάνσεις, οι όροι μιας χρονολογικής σειράς ή το αντίστοιχο γράφημα χρονοσειράς παρουσιάζουν συνήθως και ορισμένες απότομες μεταβολές, οι οποίες δεν παρουσιάζουν καμιά κανονικότητα ή ρυθμό και, για τον λόγο αυτό, καλούνται ακανόνιστες ή άρρυθμες μεταβολές. Οι άρρυθμες μεταβολές διακρίνονται σε δύο κυρίως κατηγορίες, στις συμπτωματικές μεταβολές και στις τυχαίες μεταβολές

Σε μία συγκεκριμένη χρονοσειρά είναι δυνατόν να μην συνυπάρχουν και οι τέσσερις συνιστώσες, αλλά μόνο κάποιες από αυτές. Η ανάλυση χρονοσειρών συνίσταται στην περιγραφή, εν γένει με μαθηματικό τρόπο, των συνιστωσών κινήσεων που υπάρχουν.

5.1.2 Μοντέλα Σύνδεσης Συνιστωσών Χρονοσειράς

Η στρατηγική, η οποία ακολουθείται για τη λήψη προβλέψεων, είναι να αναγνωρισθεί το υπαινισσόμενο σχήμα συμπεριφοράς και να προβληθεί στο μέλλον, με βασική προϋπόθεση ότι το υπαινισσόμενο πρότυπο συμπεριφοράς της χρονολογικής σειράς στο παρελθόν θα εξακολουθεί να ισχύει και στο μέλλον. Κατά κανόνα, στην πράξη, υποθέτουμε ότι η μακροχρόνια τάση, οι εποχικές κυμάνσεις, οι κυκλικές κυμάνσεις και ο άρρυθμος παράγοντας είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους και ενεργούν προσθετικά.

Τα χρησιμοποιούμενα υποδείγματα είναι το προσθετικό μοντέλο (additive model) και το πολλαπλασιαστικό μοντέλο (multiplicative model). Στο προσθετικό μοντέλο οι πραγματικές τιμές της χρονοσειράς για κάθε περίοδο θεωρούνται ως άθροισμα των τεσσάρων συνιστωσών και δημιουργούνται με τον ακόλουθο τρόπο:

$$Y_t = T_t + S_t + C_t + R_t$$

Από την παραπάνω σχέση είναι φανερό ότι όλες οι συνιστώσες είναι ανεξάρτητες και εκφρασμένες στην ίδια μονάδα μέτρησης με εκείνη των παρατηρήσεων της χρονοσειράς.

Αντίθετα, στο πολλαπλασιαστικό μοντέλο οι πραγματικές τιμές της χρονολογικής σειράς προσδιορίζονται από το γινόμενο των τεσσάρων συνιστωσών, δηλαδή:

$$Y_t = T_t * S_t * C_t * R_t$$

Στο μοντέλο αυτό μόνο η τάση είναι εκφρασμένη στην ίδια μονάδα μέτρησης με εκείνη της χρονοσειράς Y_t , ενώ τα στοιχεία S_t , C_t , R_t είναι δείκτες ανεξάρτητοι από μονάδες μέτρησης. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν, επίσης, και τα λεγόμενα μικτά μοντέλα.

5.1.3 Μεθοδολογία Κλασικής Ανάλυσης Χρονοσειράς

Η απομόνωση και εν συνεχεία η διερεύνηση των παραπάνω τεσσάρων συνιστωσών και, ειδικότερα, ο ποσοτικός προσδιορισμός, η αξιολόγηση κάθε μιας εξ αυτών και η αξιοποίηση των σχετικών συμπερασμάτων αποτελούν κύριο αντικείμενο της κλασικής ανάλυσης χρονοσειρών. Η διαδικασία αυτή εξαρτάται από το μοντέλο σύνδεσης των συνιστωσών και αναφέρεται ως *κλασική ανάλυση χρονολογικών σειρών*.

Για την ανάλυση μιας χρονοσειράς με την κλασική μέθοδο ακολουθούνται τα παρακάτω βήματα:

- i. Προσδιορισμός της μακροχρόνιας τάσης
- ii. Προσδιορισμός εποχικότητας
- iii. Απαλοιφή εποχικών κυμάνσεων
- iv. Απαλοιφή της μακροχρόνιας τάσης
- v. Προσδιορισμός των κυκλικών κυμάνσεων
- vi. Απαλοιφή των κυκλικών κυμάνσεων

Μετά την ολοκλήρωση της παραπάνω διαδικασίας, καταλήγουμε στην αποσύνθεση της χρονοσειράς, δηλαδή κάθε χρονική στιγμή γνωρίζουμε, ανάλογα με τον τρόπο σύνδεσης των συνιστωσών, ποιο είναι το επίπεδο της κάθε μίας και ποια η συνεισφορά του στην τιμή της χρονοσειράς.

Κύριες μέθοδοι της κλασικής ανάλυσης των χρονοσειρών είναι:

- Μέθοδοι προσδιορισμού της μακροχρόνιας τάσης
 Η μακροχρόνια τάση μιας χρονοσειράς προσδιορίζεται, περιγράφεται και διερευνάται με τις ακόλουθες μεθόδους:
  - Με την προσαρμογή της κατάλληλης εξίσωσης τάσης και
  - Με τον υπολογισμό ορισμένων ποσοτικών εκφράσεων, των ονομαζόμενων κινητών μέσων.
- Μέθοδοι προσδιορισμού της εποχικότητας
 Η εποχικότητα μιας χρονολογικής σειράς προσδιορίζεται, περιγράφεται και διερευνάται με τις ακόλουθες μεθόδους:
  - Με τη μέθοδο των ποσοστών ως προς το μηνιαίο μέσο
  - Με τη μέθοδο των ποσοστών ως προς το μηνιαίο κινητό μέσο
  - Με τη μέθοδο των ποσοστών ως προς τη μηνιαία τάση.
- Μέθοδοι προσδιορισμού των κυκλικών κυμάνσεων
 Η κυκλικότητα μιας χρονολογικής σειράς προσδιορίζεται, περιγράφεται και διερευνάται με τις ακόλουθες μεθόδους:
  - Απαλοιφή των εποχικών κυμάνσεων
  - Απαλοιφή της μακροχρόνιας τάσης
  - Εκ νέου υπολογισμός των κινητών μέσων, απαλείφοντας τον άρρυθμο παράγοντα
  - Υπολογισμός των δεικτών κυκλικότητας

5.1.4 Μεθοδολογία Box- Jenkins

Η προσέγγιση των Box-Jenkins στην ανάλυση χρονοσειρών είναι μια μέθοδος εύρεσης ενός στατιστικού υποδείγματος ARIMA που να παριστάνει ικανοποιητικά τη στοχαστική διαδικασία από την οποία προήλθαν τα δεδομένα, δηλαδή το δείγμα μας. Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει τρία στάδια, την ταυτοποίηση (identification), την εκτίμηση (estimation), και τον διαγνωστικό έλεγχο (diagnostic checking). Αναλυτικότερα:

Στάδιο πρώτο: Ταυτοποίηση

Προσδιορίζουμε αν η μεταβλητή είναι στατική ή όχι και επομένως πόσες φορές χρειάζεται να διαφοροποιηθεί για να γίνει στατική. Κατόπιν, χρησιμοποιώντας τη στατική μεταβλητή προσδιορίζουμε τον βαθμό του AR και του MA μέρους του μοντέλου ARIMA.

- Ο βαθμός του AR είναι ο αριθμός των μη-μηδενικών σημείων (στατιστικά σημαντικών) της PACF.
- Ο βαθμός του MA είναι ο αριθμός των μη-μηδενικών σημείων (στατιστικά σημαντικών) της ACF.

Επομένως, με τη χρήση των ACF και PACF, είναι δυνατή η αναγνώριση της κατάλληλης AR ή MA διαδικασίας.

Στάδιο δεύτερο: Εκτίμηση

Αφού καθορίσουμε το υπόδειγμα ARIMA(p,d,q) στο στάδιο της ταυτοποίησης, προχωρούμε στην εκτίμηση των p παραμέτρων $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_p$ της αυτοπαλίνδρομης διαδικασίας και των q παραμέτρων $\theta_1, \theta_2, \dots, \theta_q$ της διαδικασίας κινητού μέσου. Αν η σειρά που εξετάζουμε είναι μόνο αυτοπαλίνδρομη, οι παράμετροί της μπορούν να εκτιμηθούν με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων. Αν όμως, η σειρά περιέχει και όρους κινητού μέσου, τότε για την εκτίμηση των παραμέτρων του κινητού μέσου θα χρησιμοποιηθούν μη γραμμικές μέθοδοι εκτίμησης.

Στάδιο τρίτο: Διαγνωστικός Έλεγχος

Αν και το επιλεγμένο μοντέλο θεωρείται το καλύτερο από αυτά που εξετάστηκαν, είναι επίσης αναγκαίο να επιβεβαιωθεί η επάρκεια του μοντέλου. Οι διαγνωστικοί έλεγχοι προσδιορίζουν αν το μοντέλο είναι επαρκές ή απαιτείται ανασκευή του. Εδώ εξετάζουμε δύο κυρίως θέματα.

- Αν το μοντέλο είναι υπέρ-επαρκές (Overfitting), αν δηλαδή έχει γίνει εφαρμογή μεγαλύτερου μοντέλου από αυτού που χρειάζεται για να απεικονιστεί επαρκώς η δυναμική συμπεριφορά των δεδομένων

- Διάγνωση των καταλοίπων: Συνήθως ελέγχουμε αν υπάρχει γραμμική εξάρτηση (αυτοσυσχέτιση) μεταξύ των καταλοίπων, η οποία δηλώνει ότι το μοντέλο είναι ανεπαρκές για να αναπαράγει με ακρίβεια τη δυναμική συμπεριφορά των δεδομένων

Ο σκοπός είναι να καταλήξουμε σε ένα μοντέλο που να περιγράφει όλα τα χαρακτηριστικά των δεδομένων, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατό λιγότερες παραμέτρους, δηλαδή σε όσο το δυνατό πιο απλό μοντέλο γίνεται. Οι σημαντικότεροι λόγοι για αυτό είναι οι ακόλουθοι:

- i. Η διακύμανση των εκτιμητών είναι αντιστρόφως ανάλογη των βαθμών ελευθερίας. Ένα μοντέλο που περιλαμβάνει άσχετες υστερήσεις των μεταβλητών ή των λαθών (και επομένως μη αναγκαίες παραμέτρους) θα οδηγήσει σε αύξηση των τυπικών λαθών των συντελεστών, με συνέπειες να είναι δύσκολο να βρεθούν στατιστικά σημαντικές σχέσεις στα δεδομένα.
- ii. Είναι πολύ πιθανό ένα μεγάλο (με πολλές παραμέτρους) μοντέλο να προσαρμόζεται πολύ καλά στα δεδομένα με υψηλό R^2 , αλλά να δίνει πολύ ανακριβείς προβλέψεις.

Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να προσαρμόζουμε ένα υπόδειγμα (μοντέλο) στα δεδομένα, που θα παρουσιάζει τα σημαντικά χαρακτηριστικά των δεδομένων ή την υποκείμενη τάση τους και όχι τα εντελώς τυχαία φαινόμενα της χρονολογικής σειράς.

5.2 Ανάλυση Προβλέψεων Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα

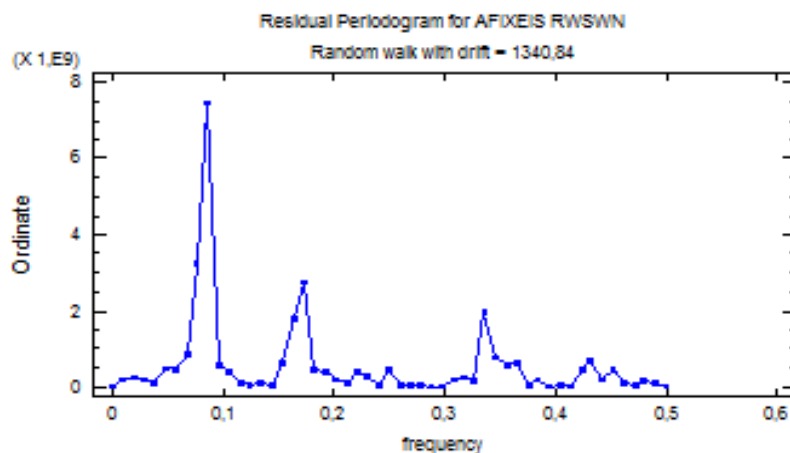
Στο σημείο αυτό της εργασίας θα γίνει μια προσπάθεια να προβλεφτεί η αναμενόμενη εξέλιξη του όγκου των αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα για το επόμενο έτος. Για την επίτευξη της διαδικασίας αυτής θα γίνει χρήση του στατιστικού πακέτου STATGRAPHICS.

Αρχικά, η μέθοδος συνίσταται στην εξέταση της χρονοσειράς των δεδομένων χωρίς να ληφθεί υπόψη η παράμετρος της εποχικότητας, ώστε αξιολογώντας τα αποτελέσματα που προκύπτουν να προσδιοριστεί ο βαθμός της. Ο βαθμός της περιοδικότητας προκύπτει από τον τύπο:

$$\text{Τετμημένη} = 1/s,$$

όπου: s είναι η εποχικότητα και η τετμημένη είναι αυτή του πρώτου μεγίστου που εμφανίζεται στο Περιοδόγραμμα (Residual Periodogram, βλ. Διάγραμμα 16).

Διάγραμμα 16: Περιοδόγραμμα (Residual Periodogram) χωρίς εποχικότητα

Στην προκειμένη περίπτωση η εποχικότητα υπολογίζεται σε 12 μήνες⁹².

Αφού, πλέον, έχει υπολογιστεί ο βαθμός της εποχικότητας της υπό εξέταση χρονοσειράς δηλώνεται, προκειμένου να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης που θα προκύψει και να επιλεγεί το καταλληλότερο μοντέλο για την εξαγωγή των προβλέψεων.

Ακολουθεί ανάλυση με αναφορές στα πιο σημαντικά σημεία των αποτελεσμάτων που εξήχθησαν.

Δεδομένα:

- **Μεταβλητή:** Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003-Σεπτέμβριος 2011)
- **Αριθμός παρατηρήσεων:** 105
- **Σημείο έναρξης:** 1/03
- **Χρονικό βήμα:** 1,0 μήνα(-ες)
- **Διάρκεια εποχικότητας:** 12
- **Τάξη μη εποχικών κυμάνσεων:** 1
- **Τάξη εποχικών κυμάνσεων:** 1
- **Επιλεγμένο Μοντέλο Πρόβλεψης:** ARIMA (1,1,1)×(2,1,2)₁₂
- **Αριθμός Προβλέψεων:** 12

---

⁹² Η τετμημένη του πρώτου μεγίστου είναι 0,083 και με την εφαρμογή του τύπου $\text{Τετμημένη}=1/s \Rightarrow 0,083=1/s \Rightarrow s=12$

Πίνακας 28: Αξιολόγηση της ικανότητας πρόβλεψης του μοντέλου

Στατιστικά Μέτρα	Τιμή (εκτίμηση)
Τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος (Root Mean Square Error-RMSE)	9957,8
Μέσο απόλυτο σφάλμα (Mean Absolute Error- MAE)	6517,17
Μέσο απόλυτο ποσοστιαίο σφάλμα (Mean Absolute Percentage Error- MAPE)	59,7215
Μέσο σφάλμα (Mean Error- ME)	1490,92
Μέσο ποσοστιαίο σφάλμα (Mean Percentage Error- MPE)	-15,3296

Πίνακας 29: Σύνοψη μοντέλου ARIMA

Παράμετρος	Εκτιμήτρια	Τυπικό σφάλμα	Τιμή συνάρτησης (t)	Στατιστική σημαντικότητα (P- value)
AR(1)	0,595992	0,186037	3,20361	0,001904
MA(1)	0,850709	0,128495	6,62054	0,000000
SAR(1)	1,15641	0,166964	6,92606	0,000000
SAR(2)	-0,372959	0,208606	-1,78786	0,077321
SMA(1)	1,47457	0,100404	14,6863	0,000000
SMA(2)	-0,850016	0,0918569	-9,2537	0,000000

Εκτιμώμενη διακύμανση λευκού θορύβου= $1,06304e^8$ με 86 βαθμούς/ μοίρες ελευθερίας

Εκτιμώμενη τυπική απόκλιση λευκού θορύβου= 10310,4

Αριθμός επαναλήψεων: 18

Παρατηρήσεις:

Σκοπός της διαδικασίας αυτής είναι η πρόβλεψη των μελλοντικών τιμών των αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα. Τα δεδομένα που θα χρησιμοποιηθούν καλύπτουν 105 μήνες (χρονικές περιόδους). Το μοντέλο που έχει επιλεγεί είναι ένα μοντέλο ARIMA (Auto-Regressive Integrated Moving Average), το οποίο υποθέτει ότι η καλύτερη πρόβλεψη των μελλοντικών δεδομένων δίνεται από ένα παραμετρικό

μοντέλο, που συνδέει την πιο πρόσφατη τιμή δεδομένων με προηγούμενες τιμές δεδομένων και προηγούμενου θορύβου.

Στον πίνακα 29, συνοψίζεται η στατιστική σημαντικότητα (p-value) των όρων του μοντέλου πρόβλεψης. Οι παράμετροι με τιμές μικρότερες του 0,10 διαφέρουν στατιστικά σημαντικά από το 0, σε επίπεδο εμπιστοσύνης 90%. Στην προκειμένη περίπτωση, οι τιμές p-value για τις παραμέτρους AR(1), MA(1), SAR(1), SAR(2), SMA(1) και SMA(2) είναι μικρότερες του 0,10, δηλαδή διαφέρουν στατιστικά σημαντικά από το 0, που σημαίνει ότι οι τιμές των παραμέτρων που παρατηρήθηκαν δεν οφείλονται στην τύχη, αλλά υπάρχει 90% βεβαιότητα ότι είναι πραγματικές.

Στον πίνακα 28 παρουσιάζεται συνοπτικά η αξιολόγηση του επιλεγμένου μοντέλου στην προσαρμογή των ιστορικών δεδομένων. Εμφανίζει:

1. Την τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος (Root Mean Square Error-RMSE)
2. Το μέσο απόλυτο σφάλμα (Mean Absolute Error- MAE)
3. Το μέσο απόλυτο ποσοστιαίο σφάλμα (Mean Absolute Percentage Error- MAPE)
4. Το μέσο σφάλμα (Mean Error- ME)
5. Το μέσο ποσοστιαίο σφάλμα (Mean Percentage Error- MPE)

Κάθε ένα από στατιστικά μέτρα βασίζεται στις διαφορές μεταξύ της τιμής που παρατηρήθηκε στη χρονική στιγμή t και την πρόβλεψη της τιμής αυτής που χρησιμοποιεί όλα τα δεδομένα ως τη στιγμή $t-1$. Τα 3 πρώτα στατιστικά μέτρα υπολογίζουν το μέγεθος των τυχαίων σφαλμάτων, ενώ τα 2 τελευταία υπολογίζουν το μέγεθος των συστηματικών σφαλμάτων.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα από τη σύγκριση διαφορετικών μοντέλων πρόβλεψης που έχουν επιλεγεί, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η επάρκειά του επιλεγμένου μοντέλου σε σχέση με τα απορριφθέντα.

Σύγκριση Μοντέλων Πρόβλεψης:

- **Μεταβλητή:** Αφίξεις Ρώσων Τουριστών στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003-Σεπτέμβριος 2011)
- **Αριθμός παρατηρήσεων:** 105
- **Σημείο έναρξης:** 1/03
- **Χρονικό βήμα:** 1,0 μήνα(-ες)
- **Διάρκεια εποχικότητας:** 12

Μοντέλα:

(A) ARIMA(1,1,1)x(2,1,2)₁₂

(B) Brown's linear exp. smoothing with alpha = 0,3064

Seasonal adjustment: Multiplicative

(C) Holt's linear exp. smoothing with alpha = 0,7011 and beta = 0,0204

Seasonal adjustment: Multiplicative

(D) Brown's quadratic exp. smoothing with alpha = 0,1037

Seasonal adjustment: Multiplicative

(E) Winter's exp. smoothing with alpha = 0,5902, beta = 0,0001, gamma = 0,5027

Πίνακας 30: Εκτιμώμενα στατιστικά μεγέθη των συγκρινόμενων μοντέλων

<i>Μοντέλα</i>	<i>RMSE</i>	<i>MAE</i>	<i>MAPE</i>	<i>ME</i>	<i>MPE</i>
(A)	9957,8	6517,17	59,7215	1490,92	-15,3296
(B)	13384,8	7147,08	54,1172	-674,783	-21,555
(C)	11243,4	5999,3	49,5208	351,135	-16,4008
(D)	13819,0	7924,3	58,1907	1802,67	-26,9749
(E)	10991,9	6790,84	56,7825	2112,15	-32,4423

Πίνακας 31: Έλεγχοι καταλοίπων των συγκρινόμενων μοντέλων

Μοντέλα	RMSE	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	9957,8	OK	OK	OK	OK	*
(B)	13384,8	*	OK	***	OK	***
(C)	11243,4	OK	OK	***	OK	***
(D)	13819,0	***	**	***	OK	***
(E)	10991,9	OK	OK	**	OK	***

Κλειδί:

- **RMSE** = τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος
- **RUNS** = διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω
- **RUNM** = διαγνωστικός έλεγχος για υπερβολικές ακολουθίες πάνω και κάτω από τη διάμεσο
- **AUTO** = διαγνωστικός έλεγχος Box-Pierce για υπερβολική αυτοσυσχέτιση
- **MEAN** = διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στον μέσο του πρώτου μισού και του δεύτερου μισού
- **VAR** = διαγνωστικός έλεγχος για διαφορά στη διασπορά του πρώτου μισού και του δεύτερου μισού

OK = μη σημαντικό ($p \geq 0,05$)

* = οριακά σημαντικό ($0,01 < p \leq 0,05$)

** = σημαντικό ($0,001 < p \leq 0,01$)

*** = πολύ σημαντικό ($p \leq 0,001$)

Παρατηρήσεις:

Ο πίνακας 30 συγκρίνει τα αποτελέσματα πέντε διαφορετικών μοντέλων πρόβλεψης. Εξετάζοντας τα στατιστικά σφάλματα, παρατηρούμε ότι το μοντέλο με τη μικρότερη τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος (RMSE), κατά τη διάρκεια της περιόδου εκτίμησης, είναι το μοντέλο A. Το μοντέλο C εμφανίζει τις μικρότερες τιμές μέσου απόλυτου σφάλματος (MAE) και μέσου απόλυτου ποσοστιαίου σφάλματος (MAPE).

Ο πίνακας 31 συνοψίζει τα αποτελέσματα των πέντε διαγνωστικών ελέγχων των καταλοίπων, προκειμένου να προσδιοριστεί η καταλληλότητα του μοντέλου για τα δεδομένα. Το OK σημαίνει ότι το μοντέλο περνάει τον έλεγχο. Το ένα * σημαίνει ότι αποτυγχάνει στο 95% επίπεδο εμπιστοσύνης, τα 2* σημαίνουν ότι αποτυγχάνει στο 99% επίπεδο εμπιστοσύνης και τα τρία * ότι αποτυγχάνει στο 99,9% επίπεδο εμπιστοσύνης. Το μοντέλο A, που έχει επιλεγεί, περνάει τους τέσσερις διαγνωστικούς ελέγχους, ενώ στον πέμπτο οριακά αποτυγχάνει (ένα *), και εφόσον κανένας διαγνωστικός έλεγχος δεν είναι στατιστικά σημαντικός στο 95% ή σε υψηλότερο επίπεδο εμπιστοσύνης, το μοντέλο αυτό μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλο για τα συγκεκριμένα δεδομένα.

Το προκρινόμενο εποχικό μοντέλο $ARIMA(1,1,1) \times (2,1,2)_{12}$, το οποίο είναι της μορφής $ARIMA(p,d,q) \times (P,D,Q)_s$, ερμηνεύεται ως ακολούθως:

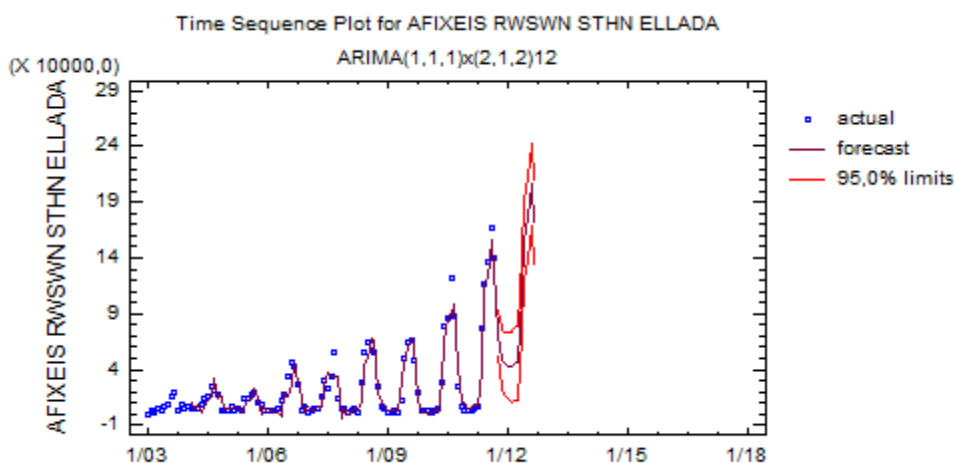
- $p=1$, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη επηρεάζεται από την τιμή της προηγούμενης παρατήρησης, για παράδειγμα, η πρόβλεψη της παρατήρησης 10/11 επηρεάζεται από την τιμή της παρατήρησης 9/11
- $d=1$, που σημαίνει ότι η χρονοσειρά παρουσιάζει ισχυρή τάση
- $q=1$, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη επηρεάζεται από το σφάλμα στην εκτίμηση της προηγούμενης παρατήρησης, για παράδειγμα, η πρόβλεψη της παρατήρησης 10/11 επηρεάζεται από το σφάλμα στην εκτίμηση της παρατήρησης 9/11
- $P=2$, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη, για παράδειγμα, του 10/11 επηρεάζεται από τις τιμές των παρατηρήσεων 8/10 και 9/10
- $D=1$, που σημαίνει ότι η χρονοσειρά είναι εποχική
- $Q=2$, που σημαίνει ότι η πρόβλεψη για τον 10/11 επηρεάζεται από τα σφάλματα στην εκτίμηση των παρατηρήσεων 8/10 και 9/10
- $s=12$, που προσδιορίζει τον βαθμό της εποχικότητας της χρονοσειράς, δηλαδή, στην προκειμένη περίπτωση, 12 μήνες.

Δεδομένης, πλέον, της καταλληλότητας και της επάρκειας του επιλεγμένου μοντέλου πρόβλεψης, παρατίθενται ο πίνακας με τις τιμές της δωδεκάμηνης πρόβλεψης των αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα, καθώς και το αντίστοιχο γράφημα της χρονοσειράς.

Πίνακας 32: Πρόβλεψη αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα & διαστήματα εμπιστοσύνης (10/11-9/12)

<u>Περίοδος</u>	<u>Πρόβλεψη</u>	<u>Κάτω 95% όριο</u>	<u>Πάνω 95% όριο</u>
10/11	71912,2	51415,8	92408,6
11/11	50765,2	25202,6	76327,7
12/11	45981,4	17672,3	74290,6
1/12	43678,8	13550,8	73806,8
2/12	42638,2	11135,5	74140,8
3/12	43952,9	11311,8	76594,1
4/12	45792,5	12148,5	79436,5
5/12	106953,	72389,4	141516,
6/12	155888,	120460,	191316,
7/12	175262,	139007,	211516,
8/12	205920,	168867,	242972,
9/12	170719,	132892,	208546,

Διάγραμμα 17: Γράφημα Χρονοσειράς με πρόβλεψη αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα & διαστήματα εμπιστοσύνης (10/11-9/12)

Από τα ανωτέρω αποτελέσματα γίνεται φανερή η αυξητική τάση αφίξεων των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα. Σημειώνεται, όμως, ότι στην πρόβλεψη δεν έχουν ληφθεί

υπόψη απρόβλεπτοι παράγοντες, όπως η οικονομική κρίση και το ασταθές κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας.

Συγκρίνοντας, στη συνέχεια, τα αποτελέσματα της πρόβλεψης με τα δεδομένα του τελευταίου έτους, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Πίνακας 33: Συγκριτικός πίνακας αφίξεων Ρώσων τουριστών 10/2010-9/2011 & πρόβλεψης αφίξεων Ρώσων τουριστών 10/2011-9/2012

<i>Μήνας</i>	<i>Αφίξεις Ρώσων τουριστών 10/2010-9/2011</i>	<i>Πρόβλεψη αφίξεων Ρώσων τουριστών 10/2011-9/2012</i>	<i>% μεταβολής</i>
Οκτώβριος	24.589	71.912	192,46%
Νοέμβριος	7.327	50.765	592,85%
Δεκέμβριος	4.025	45.981	1042,40%
Ιανουάριος	3.671	43.679	1089,83%
Φεβρουάριος	4.060	42.638	950,20%
Μάρτιος	4.709	43.953	833,38%
Απρίλιος	7.367	45.793	521,59%
Μάιος	76.992	106.953	38,91%
Ιούνιος	115.897	155.888	34,51%
Ιούλιος	136.789	175.262	28,13%
Αύγουστος	167.082	205.920	23,24%
Σεπτέμβριος	139.795	170.719	22,12%
ΣΥΝΟΛΟ	692.303	1.159.463	67,48%

- Όλοι οι μήνες παρουσιάζουν αύξηση στις αφίξεις.
- Η συνολική (ετήσια) αύξηση των αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα υπολογίζεται σε 67,48%.
- Οι μήνες Νοέμβριος-Απρίλιος παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση (μεγαλύτερη του 500%).
- Οι μήνες Μάιος-Σεπτέμβριος εξακολουθούν να είναι οι μήνες με τον μεγαλύτερο όγκο αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα, ωστόσο, η αυξητική τους τάση είναι κατά πολύ μικρότερη της περιόδου Νοέμβριος-Απρίλιος, με μέση ποσοστιαία μεταβολή περίπου 29%.

Προτάσεις- Συμπεράσματα

Ο τουρισμός, για την Ελλάδα, αποτελεί μια από τις βασικότερες πηγές εισροής κεφαλαίων από το εξωτερικό ενώ, ταυτόχρονα, συμβάλλει και έμμεσα στη δημιουργία εισοδήματος μέσω των απασχολούμενων σε θέσεις εργασίας που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό. Η Ελλάδα, έχοντας τα ισχυρά πλεονεκτήματα της υπεροχής του φυσικού της περιβάλλοντος και της μοναδικής ιστορικής και πολιτιστικής της κληρονομιάς, αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους προορισμούς παγκοσμίως.

Ωστόσο, οι νεότερες τάσεις στον τουρισμό καθιστούν επιτακτική την ανάγκη εμπλουτισμού και διαφοροποίησης του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος. Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών θα μπορούσαν να αποτελέσουν κρίσιμους παράγοντες τόσο για την περεταίρω προσέλκυση τουριστών στη χώρα όσο και για την αύξηση της κατά κεφαλήν δαπάνης των τουριστών, αφού η παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών τείνει να προσελκύει τουρίστες υψηλότερων εισοδημάτων.

Ειδικότερα για την περίπτωση της Ρωσίας, η οποία αποτελεί μια σχετικά νέα πηγή προέλευσης τουριστών για την Ελλάδα, η γνωριμία των Ρώσων με το τουριστικό προϊόν που προσφέρει η χώρα, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα. Για το σκοπό αυτό είναι αναγκαία η προώθηση του τουρισμού στη Ρωσία, τόσο από το κράτος όσο και από ιδιωτικούς φορείς. Στην κατεύθυνση αυτή, η ενδυνάμωση της διαφημιστικής καμπάνιας σε ρωσικούς τηλεοπτικούς σταθμούς θα μπορούσε να συμβάλλει στην προσέλκυση νέων τουριστών που δεν έχουν επισκεφτεί στο παρελθόν την Ελλάδα, αλλά και στη δημιουργία «τουριστών επανάληψης της εμπειρίας» (repeaters).

Η απόκτηση, διαχρονικά, τουριστικών εμπειριών από τους Ρώσους θα τους καταστήσει περισσότερο απαιτητικούς ως προς τη σχέση ποιότητας- τιμής του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, επηρεάζοντας την επιλογή των τουριστικών προορισμών. Για το λόγο αυτό, το ελληνικό τουριστικό προϊόν θα πρέπει να προσφέρει ποιότητα αλλά

και τιμές ικανές να ανταγωνιστούν άλλους δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς, και πιο συγκεκριμένα ανταγωνιστικούς μεσογειακούς προορισμούς.

Η απλούστευση των διαδικασιών έκδοσης θεωρήσεων εισόδου διαμονής, σε συνδυασμό με αύξηση των αεροπορικών συνδέσεων, μπορούν να συμβάλλουν στην αύξηση των αφίξεων Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα. Επίσης, δεδομένου ότι λίγοι Ρώσοι είναι γνώστες της αγγλικής γλώσσας, θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα ώστε τα εκθέματα και οι ενδείξεις σε μουσεία και άλλους χώρους πολιτιστικού, ιστορικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος να είναι μεταφρασμένα και στη ρωσική γλώσσα.

Στα πλαίσια των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ο θρησκευτικός τουρισμός, καθώς και ο πολιτιστικός- ιστορικός τουρισμός αποτελούν είδη που μπορούν να προσφέρουν ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην Ελλάδα. Το κράτος με τους φορείς του, αλλά και σε συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς, μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση στρατηγικής για ανάπτυξη και προβολή των εναλλακτικών αυτών μορφών τουρισμού, που μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης τουριστών από όλο τον κόσμο. Ειδικότερα για την περίπτωση της Ρωσίας, το ομόθρησκο, και πιο συγκεκριμένα το ομόδοξο, των δύο λαών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την επιλογή της Ελλάδας ως προορισμού διακοπών. Αναγκαία είναι, λοιπόν, η ανάληψη δράσης τόσο από τους κρατικούς φορείς όσο και από την Εκκλησία για τη διευκόλυνση του ρωσικού θρησκευτικού τουρισμού.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Γουλιέλμος Μ.Α., «Διοίκηση Παράκτιων και Θαλασσίων Βιομηχανιών», Εκδόσεις Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ 1997
2. Δρ. Άρης Ίκκος, ISHC, ΜΑΕ - Διευθύνων Εταίρος, Κωνσταντίνος Πασχαλίδης, Β. Sc. - Σύμβουλος, Τομέας Τουρισμού, «Μερίδιο Αγοράς και Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού Διαχρονική Εξέλιξη, Διεθνείς Τάσεις και Προτεινόμενη Στρατηγική»
3. Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, «Παγκόσμια Γεωγραφία Γ'», Εκδοτική Αθηνών 1994
4. Ετήσια μελέτη της Xenia 2008, «Τουρισμός Πολυτελείας. Οι τάσεις παγκόσμια- Οι προοπτικές στην Ελλάδα», Νοέμβριος 2008, Xenia Εκθέσεις- Συνέδρια Α.Ε.
5. Ζαμπίδου Ισιδώρα, Σολκίδης Αλέξανδρος (πτυχιακή εργασία) , «Η οικονομική κρίση στον τουρισμό», Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης-Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, 2009 (<http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/2192/Solkidis%20-%20zimpidou%20%5BMain%5D.pdf?sequence=1>)
6. Κάτσος Χ. Γεώργιος, «Ρωσικός Εξερχόμενος Τουρισμός», Μελέτη ΙΤΕΠ 2005
7. Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών & Σπουδών "Ιωάννης Καποδίστριας", «175 χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας- Ρωσίας (1828-2003)», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007
8. Μαργιά Γεωργία, «Ανάλυση και Πρόβλεψη Χρονοσειρών», διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Φυσικής Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στην Υπολογιστική Φυσική, Θεσσαλονίκη 2009 (<http://invenio.lib.auth.gr/record/112902/files/%CE%9C%CE%91%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%91.pdf>)
9. Μελέτη Εκπονηθείσα για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), «Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία / κοινωνία & προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη», Πανεπιστήμιο Αιγαίου-Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών, Φεβρουάριος 2010 (http://www.greektourism2020.gr/fileadmin/GreekTourism2020/qt2020_documents/oreksi_diavasma/100201Meleth.pdf)
10. Παπουλίδης Κ. Κωνσταντίνος, «Οι Έλληνες της Αγίας Πετρούπολης», Βιβλιοθήκη Κέντρου Ελληνο-Ρωσικών Ιστορικών Ερευνών (Κ.Ε.Ρ.Ι.Ε.), Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα 2011
11. Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, «Ετήσια Έκθεση Οικονομίας Ρωσικής Ομοσπονδίας Έτους 2010», Ιούνιος 2011

12. Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, «*Η Οικονομία της Ρωσίας*», Ιούνιος 2010
13. Πρεσβεία της Ελλάδος στη Μόσχα- Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, «*Θεσμικό- Επενδυτικό Πλαίσιο στη Ρωσία. Κανόνες και Πρότυπα Εμπορίου*», 2009-2010
14. Τράπεζα της Ελλάδος, «*Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*», Ιούλιος 2010 (http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Ισοζύγιο_Τρέχουσων_Συναλλαγών.pdf)
15. Alpha Bank, «*Οικονομικό Δελτίο- Τουρισμός: μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης με αυτοδύναμη επιχειρηματικότητα*», Οκτώβριος 2009, τεύχος 110, σελίδες: 3-18 (http://www.alpha.gr/files/infoanalyses/oikon_deltio_110.pdf)
16. Eurobank Research, «*Οικονομία & Αγορές: Τουρισμός και Ελληνική Οικονομία*», 25 Οκτωβρίου 2006, τεύχος 8 (<http://photo.kathimerini.gr/xtra/files/Meletes/pdf/Mel241006.pdf>)
17. N. H. Bayens- H. ST. L. B. Moss, «*Βυζάντιο: Εισαγωγή στο Βυζαντινό Πολιτισμό*», Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1983

Ξενογλώσση

1. ETC, «*Russia- Market Insight*», Market Intelligence Group, April 2007 (http://www.sete.gr/files/Media/Ebook/2007/2007ETC_RUSSIA.pdf)
2. E-marketer, «*High Mobile Usage in Russia, but Lagging Technology*», November 8, 2011 (<http://www.emarketer.com/Article.aspx?id=1008678&ecid=a6506033675d47f881651943c21c5ed4&R=1008678>)
3. IPK International & ITB, «*ITB World Travel Trend Report 2010/2011*», Messe Berlin GmbH, Germany, December 2010 (http://www.itb-kongress.de/media/itb/itb_media/itb_pdf/worldttr_2010_2011.pdf)
4. IPK International & ITB, «*ITB World Travel Trend Report 2011/2012*», Messe Berlin GmbH, Germany, December 2011 (http://www.itb-kongress.de/media/itbk/itbk_media/itbk_pdf/WTTR_Report_komplett_web.pdf)
5. Irina Asianov, «*Case study: Russian Tourists to Halkidiki*», Master in Leisure and Tourism Management to City College (Sheffield University) (<http://www.jobtrust.gr/index.php?Section=1&Part=3&Page=151>)
6. ITB Convention Workshop, «*Russian Outbound Travel*», Messe Berlin GmbH, Germany, July 2006 (<http://www.sete.gr/files/Media/Ebook/2006/58502-ITBRussia2006.pdf>)

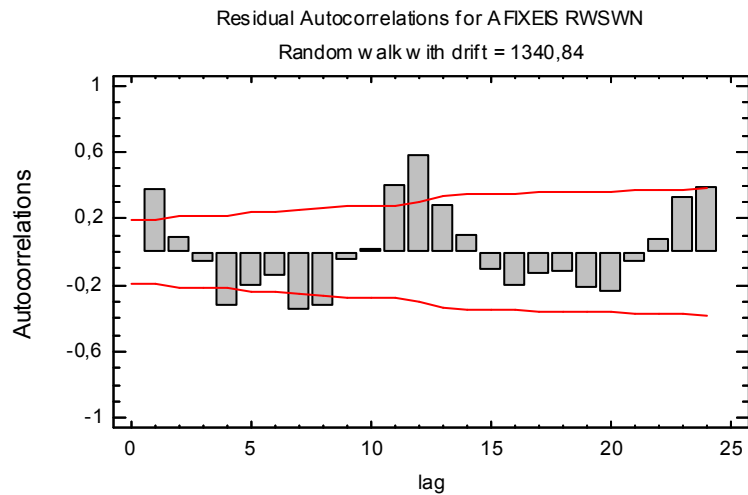
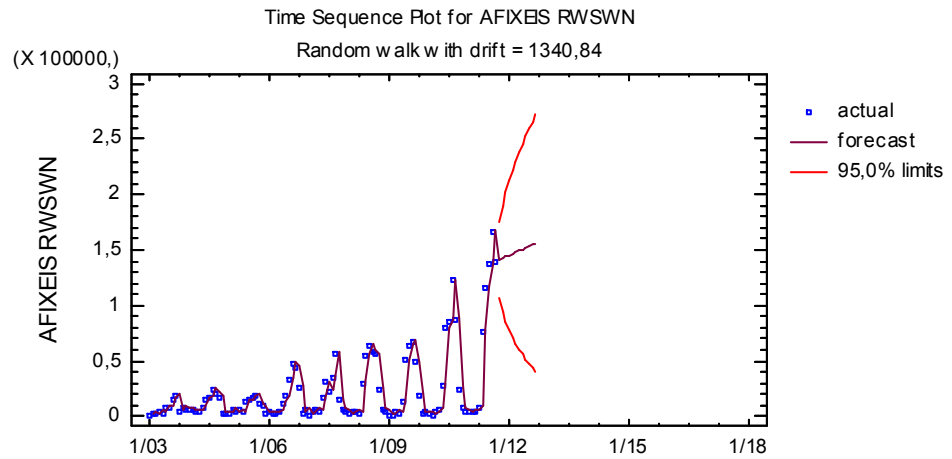
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

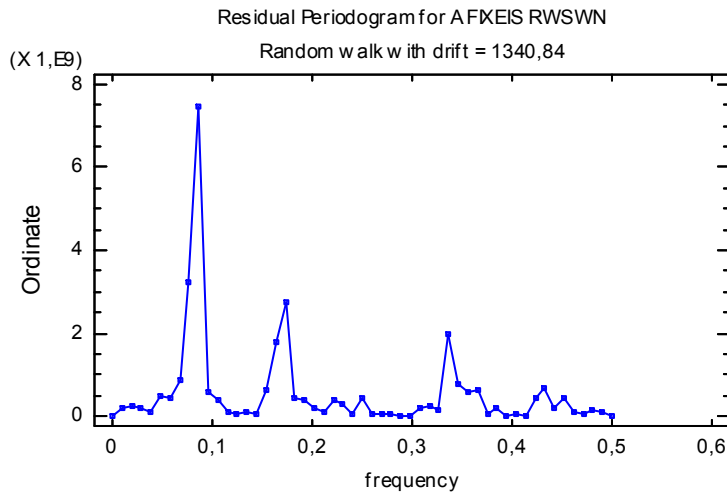
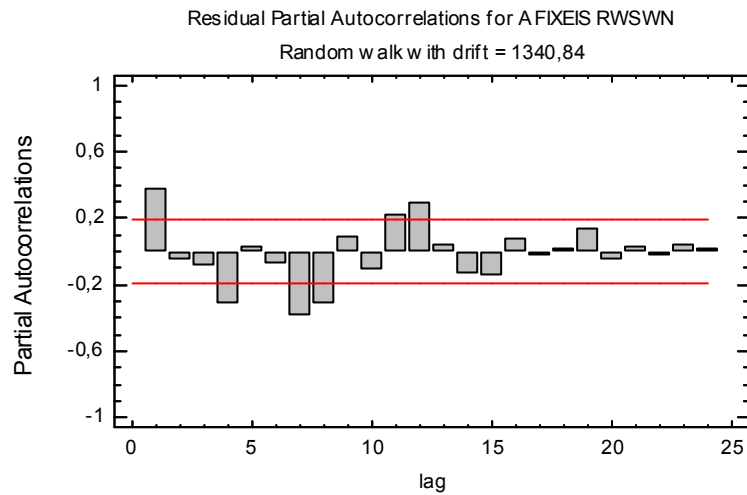
1. Υπουργείο Εξωτερικών- Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Αναπτυξιακής Συνεργασίας: <http://www.agora.mfa.gr/>
2. ΣΕΤΕ: www.sete.gr
3. CIA- The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
4. ΣΕΒ: www.sev.org.gr
5. Τράπεζα της Ελλάδος: <http://www.bankofgreece.gr>
6. www.itb-berlin.com
7. <http://el.wikipedia.org/>
8. <http://en.wikipedia.org/>
9. <http://geografia.comxa.com/>
10. <http://www.tourismpress.gr/>
11. <http://www.internetworldstats.com/>
12. <http://www.newmediatrendwatch.com/markets-by-country/10-europe/81-russia?format=pdf>
13. <http://www.emarketer.com/>
14. <http://194.42.1.1/~fokianos/GreekRbook/timeseries.pdf>
15. <http://www.samos.aegean.gr/actuar/dlekkas/forecasting%20and%20sim/forecasting%20and%20simulation%208%20time%20series.pdf>
16. http://www.math.ntua.gr/~kokolakis/SEMFE/TimeSeries_Ch_1.pdf
17. <http://users.auth.gr/dkugiu/Teach/TimeSeries/>
18. http://androulakis.bma.upatras.gr/mediawiki/index.php/%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%B1_%CF%84%CF%89%CE%BD_Box_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_Jenkins
19. <http://www.stats.uwo.ca/faculty/aim/vita/pdf/Advances2.pdf>
20. <http://www.samos.aegean.gr/actuar/dlekkas/forecasting%20and%20sim/%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AD%CF%82.pdf>
21. <http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14168/1/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97+%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>
22. http://www.itic.ie/fileadmin/docs/NEW_EMERGING_MARKETS_-_A_SYNOPSIS_09_08_11.pdf

Παράρτημα

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ STATGRAPHICS:

- ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΧΩΡΙΣ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ

• ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ

Forecasting - AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA

Data variable: AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA (IAN 2003- SEPT 2011)

Number of observations = 105

Start index = 1/03

Sampling interval = 1,0 month(s)

Length of seasonality = 12

Forecast Summary

Nonseasonal differencing of order: 1

Seasonal differencing of order: 1

Forecast model selected: ARIMA(1,1,1)x(2,1,2)₁₂

Number of forecasts generated: 12

Number of periods withheld for validation: 0

	<i>Estimation</i>	<i>Validation</i>
<i>Statistic</i>	<i>Period</i>	<i>Period</i>

RMSE	9957,8	
MAE	6517,17	
MAPE	59,7215	
ME	1490,92	
MPE	-15,3296	

ARIMA Model Summary

Parameter	Estimate	Std. Error	t	P-value
AR(1)	0,595992	0,186037	3,20361	0,001904
MA(1)	0,850709	0,128495	6,62054	0,000000
SAR(1)	1,15641	0,166964	6,92606	0,000000
SAR(2)	-0,372959	0,208606	-1,78786	0,077321
SMA(1)	1,47457	0,100404	14,6863	0,000000
SMA(2)	-0,850016	0,0918569	-9,2537	0,000000

Backforecasting: yes

Estimated white noise variance = 1,06304E8 with 86 degrees of freedom

Estimated white noise standard deviation = 10310,4

Number of iterations: 18

The StatAdvisor

This procedure will forecast future values of AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA. The data cover 105 time periods. Currently, an autoregressive integrated moving average (ARIMA) model has been selected. This model assumes that the best forecast for future data is given by a parametric model relating the most recent data value to previous data values and previous noise. Each value of AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA has been adjusted in the following way before the model was fit:

- (1) Simple differences of order 1 were taken.
- (2) Seasonal differences of order 1 were taken.

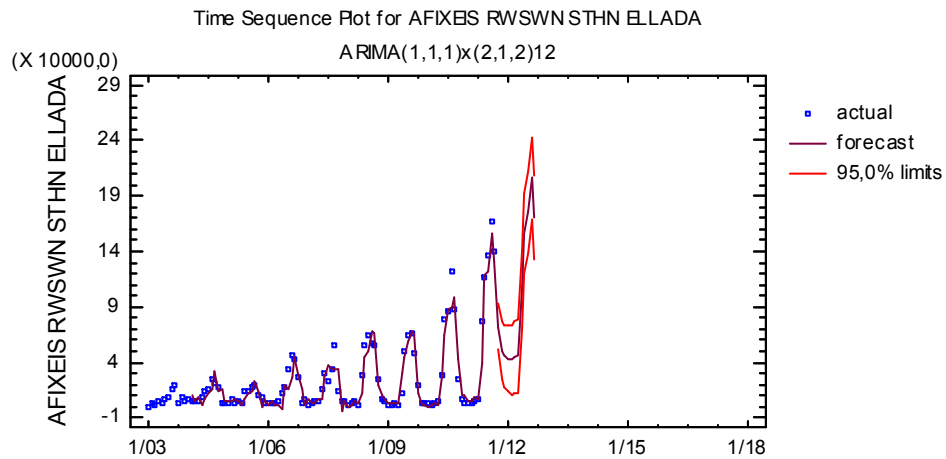
You can select a different forecasting model by pressing the alternate mouse button and selecting Analysis Options.

The output summarizes the statistical significance of the terms in the forecasting model. Terms with P-values less than 0,05 are statistically significantly different from zero at the 95,0% confidence level. The P-value for the AR(1) term is less than 0,05, so it is significantly different from 0. The P-value for the MA(1) term is less than 0,05, so it is significantly different from 0. The P-value for the SAR(2) term is greater than or equal to 0,05, so it is not statistically significant. You should therefore consider reducing the order of the SAR term to 1. The P-value for the SMA(2) term is less than 0,05, so it is significantly different from 0. The estimated standard deviation of the input white noise equals 10310,4.

The table also summarizes the performance of the currently selected model in fitting the historical data. It displays:

- (1) the root mean squared error (RMSE)
- (2) the mean absolute error (MAE)
- (3) the mean absolute percentage error (MAPE)
- (4) the mean error (ME)
- (5) the mean percentage error (MPE)

Each of the statistics is based on the one-ahead forecast errors, which are the differences between the data value at time t and the forecast of that value made at time $t-1$. The first three statistics measure the magnitude of the errors. A better model will give a smaller value. The last two statistics measure bias. A better model will give a value close to 0.

Forecast Table for AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA

Model: ARIMA(1,1,1)x(2,1,2)12

Period	Data	Forecast	Residual
1/03	348,0		
2/03	3065,0		
3/03	1554,0		
4/03	4829,0		
5/03	2381,0		
6/03	7465,0		
7/03	8665,0		
8/03	15134,0		
9/03	18630,0		
10/03	4031,0		
11/03	7950,0		
12/03	5714,0		
1/04	6744,0		
2/04	5396,0	10213,3	-4817,29
3/04	4274,0	5308,37	-1034,37
4/04	4338,0	7871,61	-3533,61
5/04	8579,0	559,474	8019,53
6/04	14746,0	6061,67	8684,33
7/04	16698,0	12249,2	4448,8
8/04	24013,0	16475,1	7537,87
9/04	21264,0	32025,7	-10761,7
10/04	17594,0	14010,3	3583,72
11/04	3276,0	16066,4	-12790,4
12/04	3004,0	4421,76	-1417,76
1/05	2696,0	4512,15	-1816,15
2/05	6325,0	4523,85	1801,15
3/05	3507,0	6347,63	-2840,63
4/05	5123,0	4150,2	972,803
5/05	3420,0	1190,97	2229,03
6/05	13345,0	7048,31	6296,69
7/05	14361,0	11550,6	2810,38
8/05	16743,0	13803,3	2939,66
9/05	19273,0	22394,9	-3121,92
10/05	10820,0	13819,7	-2999,67
11/05	9031,0	-1079,54	10110,5
12/05	2659,0	6876,94	-4217,94
1/06	3674,0	983,669	2690,33
2/06	3098,0	5142,16	-2044,16
3/06	2517,0	2125,09	391,907

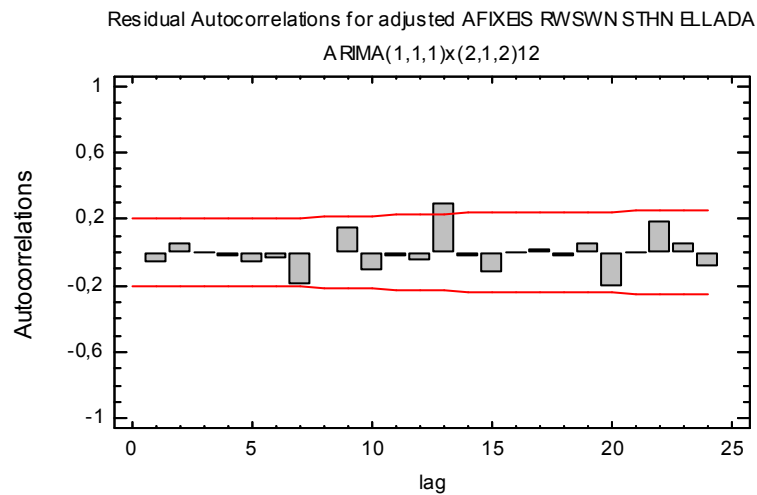
4/06	4970,0	2127,01	2842,99
5/06	11944,0	-2499,11	14443,1
6/06	18031,0	19372,9	-1341,89
7/06	33276,0	15445,4	17830,6
8/06	47123,0	26142,9	20980,1
9/06	43562,0	44352,5	-790,53
10/06	26453,0	28852,9	-2399,85
11/06	3181,0	16427,7	-13246,7
12/06	6219,0	1745,42	4473,58
1/07	1328,0	5929,48	-4601,48
2/07	3301,0	2451,85	849,153
3/07	5580,0	3881,45	1698,55
4/07	4956,0	5943,34	-987,342
5/07	16115,0	6415,41	9699,59
6/07	30304,0	27140,4	3163,64
7/07	23060,0	37830,3	-14770,3
8/07	34587,0	33049,3	1537,66
9/07	56192,0	33028,8	23163,2
10/07	14180,0	33776,8	-19596,8
11/07	5680,0	-4590,14	10270,1
12/07	4308,0	5423,07	-1115,07
1/08	1769,0	306,662	1462,34
2/08	3625,0	2072,89	1552,11
3/08	4679,0	4667,27	11,7264
4/08	2174,0	3690,42	-1516,42
5/08	28969,0	12091,9	16877,1
6/08	55149,0	43882,2	11266,8
7/08	63803,0	49591,6	14211,4
8/08	58030,0	68562,9	-10532,9
9/08	55677,0	65736,1	-10059,1
10/08	24135,0	20160,6	3974,36
11/08	6840,0	9576,65	-2736,65
12/08	4222,0	6897,75	-2675,75
1/09	1178,0	2568,95	-1390,95
2/09	1271,0	3491,45	-2220,45
3/09	3964,0	4086,67	-122,675
4/09	2139,0	3175,86	-1036,86
5/09	12660,0	29524,6	-16864,6
6/09	50359,0	44718,9	5640,14
7/09	64267,0	59723,7	4543,32
8/09	66929,0	68010,4	-1081,39
9/09	48512,0	65036,9	-16524,9
10/09	18880,0	13069,0	5811,0
11/09	2439,0	1269,97	1169,03
12/09	3423,0	1022,76	2400,24
1/10	2685,0	-354,986	3039,99
2/10	866,0	2233,2	-1367,2
3/10	3368,0	3406,94	-38,9446
4/10	5685,0	1625,86	4059,14
5/10	27863,0	28693,4	-830,418
6/10	79269,0	64656,8	14612,2
7/10	86055,0	88096,8	-2041,83
8/10	122236,	90392,7	31843,3
9/10	87271,0	99483,3	-12212,3
10/10	24589,0	43569,7	-18980,7
11/10	7327,0	10241,7	-2914,7
12/10	4025,0	10019,4	-5994,42
1/11	3671,0	5208,43	-1537,43
2/11	4060,0	5081,56	-1021,56
3/11	4709,0	8684,47	-3975,47
4/11	7367,0	7508,79	-141,79
5/11	76992,0	39446,1	37545,9

6/11	115897,	119039,	-3142,48
7/11	136789,	121948,	14840,9
8/11	167082,	156723,	10359,3
9/11	139795,	130112,	9682,84

		Lower 95,0%	Upper 95,0%
Period	Forecast	Limit	Limit
10/11	71912,2	51415,8	92408,6
11/11	50765,2	25202,6	76327,7
12/11	45981,4	17672,3	74290,6
1/12	43678,8	13550,8	73806,8
2/12	42638,2	11135,5	74140,8
3/12	43952,9	11311,8	76594,1
4/12	45792,5	12148,5	79436,5
5/12	106953,	72389,4	141516,
6/12	155888,	120460,	191316,
7/12	175262,	139007,	211516,
8/12	205920,	168867,	242972,
9/12	170719,	132892,	208546,

The StatAdvisor

This table shows the forecasted values for AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA. During the period where actual data is available, it also displays the predicted values from the fitted model and the residuals (data-forecast). For time periods beyond the end of the series, it shows 95,0% prediction limits for the forecasts. These limits show where the true data value at a selected future time is likely to be with 95,0% confidence, assuming the fitted model is appropriate for the data. You can plot the forecasts by selecting Forecast Plot from the list of graphical options. You can change the confidence level while viewing the plot if you press the alternate mouse button and select Pane Options. To test whether the model fits the data adequately, select Model Comparisons from the list of Tabular Options.

Model Comparison

Data variable: AFIXEIS RWSWN STHN ELLADA
Number of observations = 105
Start index = 1/03
Sampling interval = 1,0 month(s)
Length of seasonality = 12

Models

- (A) ARIMA(1,1,1)x(2,1,2)12
- (B) Brown's linear exp. smoothing with $\alpha = 0,3064$
Seasonal adjustment: Multiplicative
- (C) Holt's linear exp. smoothing with $\alpha = 0,7011$ and $\beta = 0,0204$

- Seasonal adjustment: Multiplicative
 (D) Brown's quadratic exp. smoothing with $\alpha = 0,1037$
 Seasonal adjustment: Multiplicative
 (E) Winter's exp. smoothing with $\alpha = 0,5902$, $\beta = 0,0001$, $\gamma = 0,5027$

Estimation Period

Model	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE
(A)	9957,8	6517,17	59,7215	1490,92	-15,3296
(B)	13384,8	7147,08	54,1172	-674,783	-21,555
(C)	11243,4	5999,3	49,5208	351,135	-16,4008
(D)	13819,0	7924,3	58,1907	1802,67	-26,9749
(E)	10991,9	6790,84	56,7825	2112,15	-32,4423

Model	RMSE	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	9957,8	OK	OK	OK	OK	*
(B)	13384,8	*	OK	***	OK	***
(C)	11243,4	OK	OK	***	OK	***
(D)	13819,0	***	**	***	OK	***
(E)	10991,9	OK	OK	**	OK	***

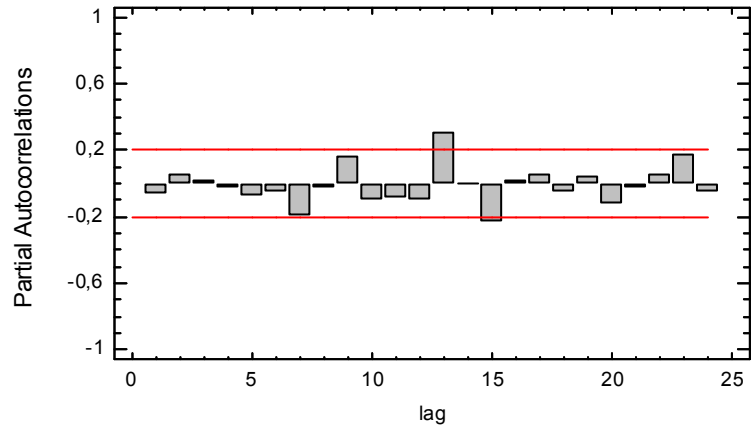
Key:
 RMSE = Root Mean Squared Error
 RUNS = Test for excessive runs up and down
 RUNM = Test for excessive runs above and below median
 AUTO = Box-Pierce test for excessive autocorrelation
 MEAN = Test for difference in mean 1st half to 2nd half
 VAR = Test for difference in variance 1st half to 2nd half
 OK = not significant ($p \geq 0,05$)
 * = marginally significant ($0,01 < p \leq 0,05$)
 ** = significant ($0,001 < p \leq 0,01$)
 *** = highly significant ($p \leq 0,001$)

The StatAdvisor

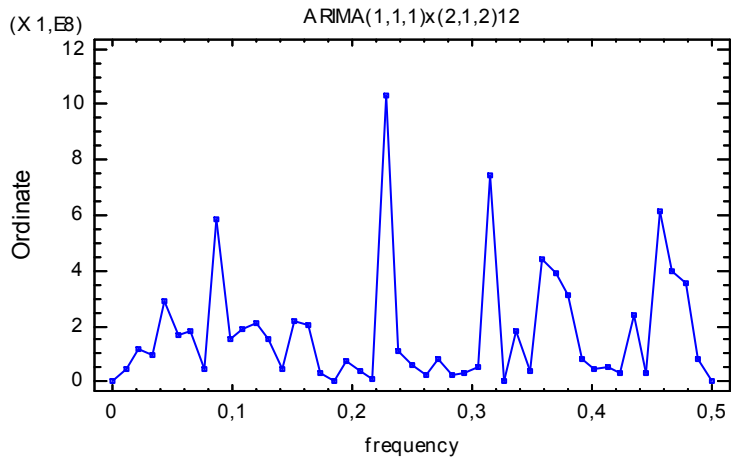
This table compares the results of five different forecasting models. You can change any of the models by pressing the alternate mouse button and selecting Analysis Options. Looking at the error statistics, the model with the smallest root mean squared error (RMSE) during the estimation period is model A. The model with the smallest mean absolute error (MAE) is model C. The model with the smallest mean absolute percentage error (MAPE) is model C. You can use these results to select the most appropriate model for your needs.

The table also summarizes the results of five tests run on the residuals to determine whether each model is adequate for the data. An OK means that the model passes the test. One * means that it fails at the 95% confidence level. Two *'s means that it fails at the 99% confidence level. Three *'s means that it fails at the 99,9% confidence level. Note that the currently selected model, model A, passes 4 tests. Since no tests are statistically significant at the 95% or higher confidence level, the current model is probably adequate for the data.

Residual Partial Autocorrelations for adjusted AFXES RWSWN STHN ELLADA
ARMA(1,1,1)x(2,1,2)12

Residual Periodogram for adjusted AFXES RWSWN STHN ELLADA

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ-
MANAGEMENT ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (MBA TOURISM MANAGEMENT)